

UFO Mitleri

UFO'lar, Uzaylılar,
UFO Dinî Akımları ve
Medya Sektörü Üzerine
Halk Bilimsel Bir İnceleme

ERKAN ASLAN

Erkan ASLAN

Lisans eğitimini 2012 yılında Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. Yüksek lisans eğitimini 2015, doktora eğitimini ise 2019 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalında tamamlayan Aslan, 2022 yılında Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne öğretim üyesi olarak atandı. Halk biliminin farklı alanları ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir.

UFO Mitleri

UFO'lar, Uzaylılar, UFO Dinî Akımları
ve Medya Sektörü Üzerine
Halk Bilimsel Bir İnceleme

Erkan ASLAN

ÇİZGİ
KİTAP E Vİ

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2024

ISBN: 978-625-396-424-5
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

ASLAN, Erkan
UFO Mitleri

UFO'lar, Uzaylılar, UFO Dinî Akımları
ve Medya Sektörü Üzerine
Halk Bilimsel Bir İnceleme

Anahtar Kavramlar
Key Concepts

Modern Mitler, Mit, Mitoloji, UFO Mitleri
Contemporary Myths, Myth, Mythology, UFO Myths

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 65

Konevi Mah.
Larende Cad. No:20/A
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 66

Siyavuşpaşa Mah.
Gül Sk. No:15 B
Bahçelievler/**İstanbul**
(0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com
📞📧 / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
GİRİŞ.....	11
İŞLEVLERİ, ÖZELLİKLERİ ve TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ ROLÜYLE MİT	25
MİTİN DÖNÜŞÜMÜ ya da GÜNÜMÜZ KENTİNDE MİTİN YENİDEN ÜRETİMİ: UFO MİTLERİ ..	47
Çağdaş veya Modern Mit	47
UFO Mitleri	54
<i>Anlatıların Olay Örgüsü</i>	72
<i>Şahıs Kadrosu</i>	81
<i>Motifler</i>	95
KUTSALIN TEKNOLOJİK HÂLİ: UFO DİNİ AKIMLARINDA MİTİK SÖYLEM	103
KAHRAMANIN SONSUZ YOLCULUĞU AÇISINDAN UFOLAR TARAFINDAN KAÇIRILMA MİTLERİ	131
UFO ANLATILARININ MEDYA ve SİNEMA SEKTÖRÜYLE ETKİLEŞİMSEL BOYUTU	141
SONUÇ.....	157
KAYNAKLAR	163
DİZİN	175

Anne ve babama...

Kısaltmalar

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

bk.: Bakınız

C: Cilt

çev.: Çeviren

ed.: Editör

hızl.: Hazırlayan

km: Kilometre

MÖ: Milattan önce

NASA: National Aeronautics and Space Administration
(Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi)

No.: Number (Numara)

p: Page (Sayfa)

s: Sayfa

S: Sayı

UFO: Undefined Flaying Object (Tanımlanamayan Uçan Nesne)

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

Vol.: Volume (Cilt)

ÖN SÖZ

Boş ve uydurma söz anlamlarına gelen mite, tarihî seyri içerisinde araştırmacılar tarafından oldukça farklı anlamlar yüklenmiştir. Uzun yıllar boyunca uydurma öykü anlamından kurtulamayan mit, özellikle psikanalitik çalışmaları ile bilinçdışını anlamada bir aracı olarak görülmüş ve böylece akademide yer bulmuştur. Günümüzde ise mitin, toplumların hayata bakış tarzını anlamada bir yardımcı görevi gördüğü büyük oranda kabul edilen bir durumdur. Mitin bilimsel bir inceleme konusu olması, birçok farklı disiplinden araştırmacının da inceleme alanına girmesini sağlamıştır. Mit üzerine çalışma yapan kimi araştırmacılar, mitin modernleşme ve kentleşme gibi olgulardan etkilendiğini ve uzak geçmişte kalarak bilinmeyen bir zamandaki olayları anlattığını, dolayısıyla günümüze ulaşmadığını düşünmektedir. Bu çalışma, aslında buradaki görüşlere karşı bir sav geliştirerek UFO'lar ve dünya dışı varlıklar üzerinden oluşan anlatıların, günümüz insanının mit arayışının bir sonucu olduğu üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla UFO anlatılarının, günümüzün yaşayan mitlerini, özellikle kenti merkezine alan bir yönünü oluşturduğu düşüncesine yoğunlaşmaktadır.

Kitapta öncelikle mitin kaynaklardaki tanımlarından yola çıkarak toplumsal yaşamdaki önemi üzerinde durulmakta, daha sonra ise klasik mit anlatılarıyla UFO anlatıları biçim ve içerik açısından karşılaştırılarak işlevsel açıdan benzerlikleri vurgulanmaktadır. Kitabın sonraki bölümleri ise UFO dinî akımlarında mitik söylemin ne şekilde kullanıldığı

üzerinedir. Bir diğerk bölümde UFO'lar tarafından kaçırılma vakaları yapısalci bir yöntemle çözümlenirken son bölümde UFO mitleri ile medya sektörünün karşılıklı ilişkisi ele alınmaktadır. Çalışma sonuç, kaynaklar ve dizin kısımlarıyla son bulmaktadır.

Bu kitap 2019 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı'nda Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ danışmanlığında hazırladığım "Günümüz Kent Toplumunda Mitin Dönüşümü ve Sürekiliği: UFO Mitleri" başlıklı doktora tezinin gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir. Çalışmam boyunca yapıcı eleştirileriyle araştırmanın olgunlaşmasını sağlayan hocam Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ'a teşekkür ederim. Ayrıca eleştiri ve önerileriyle çalışmama katkıda bulunan Prof. Dr. Muhtar KUTLU'ya, Prof. Dr. Pervin ERGUN'a, Prof. Dr. Nezir TEMUR'a ve Doç. Dr. Dilek TÜRKYILMAZ'a teşekkür borçlu olduğumu belirtmek isterim.

Erkan ASLAN
Ekim 2022 - Kars

GİRİŞ

İnsan ve toplum üzerine araştırma yapan birçok bilim dalı, insanın sosyal bir varlık olduğunu ve sosyalliğinin sonucu olarak bir arada yaşama isteği duyduğunu belirtir. İnsanların bir arada yaşaması, her şeyden önce varlıklarını sürdürme zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Doğadaki diğer türlere kıyasla fiziki açıdan güçsüz kalan insan soyu, bu açığını olaylar karşısında akıl yürüterek kapatmaya çalışmıştır. Akıl yürütme durumlarında, maksimum seviyeye ulaşabilmek ise bireyselden ziyade kolektif bir akıl yürütmeye mümkündür.

İnsanların bir arada yaşaması, çeşitli etkileşimlerin ortaya çıkmasına olanak tanıdı. Etkileşimler; bir iletişim şeklini, bir düşünüş ve anlamlandırma ortaklığını doğurdu. Bu ortak paydaların artması ve yaygınlaşması ise kültürü meydana getirdi. Kültür, bir nevi iletişim biçimidir ve bireysel düşüncenin toplumsal düşünce ile bütünleşmesidir¹. Kültür, uygarlığın bilgi birikimi ve yaşam tarzıdır. Bozkurt Güvenç'in ifadesiyle, "Kültür; toplumu oluşturan kişileri, onları bir arada tutan, birbirine bağlayan dil ve haberleşme süreçlerini, sanatlarını, inançlarını, törenlerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim düzenlerini içine alır." (2018: 15). Dolayısıyla birçok özelliğe sahip olan kültürün en dikkat çeken özelliği

¹ Kültürü tanımlamanın zorluğu, birçok araştırmacı tarafından dile getirilmektedir. Bozkurt Güvenç, kültürü tanımlamanın zorluğunu, şu şekilde açıklamaktadır: "Amerikalı iki antropolog (Kroeber ve Kluckhohn) kültür konusunda yayımladıkları antolojide, kültür ve kavramının 164 farklı tanımını derlemiş ve tartışmışlardır." (Akt. Güvenç, 2010: 94).

değişim ve dönüşümdür. Kültür; zamana, coğrafyaya, yaşam tarzına ve daha birçok farklı faktöre bağlı olarak çeşitli değişiklikler gösterir. Örneğin, yarı göçebe yaşam tarzının ortaya çıkardığı kültür ile yerleşik yaşam tarzına bağlı olarak ortaya çıkan kültür, tam anlamıyla aynı şey değildir. Yerleşik yaşam tarzı içerisinde değerlendirilebilecek köy ve kent kültürü de birebir aynı nitelikte değildir. Bütün bu değişimler, zorunlu bir uyuma bağlıdır. Uyum ne kadar fazlaysa, değişen kültürün varlığı da o derece kalıcı olur. Değişime adapte olamayan kültürel öğeler ise bir şekilde varlıklarını yitirerek toplum üzerindeki etki gücünü kaybederler.²

Dünya tarihinde, toplumların yaşam tarzları üzerinde köklü değişiklikler meydana getiren iki temel olay vardır. Bunlardan birincisi avcı toplayıcı yaşam tarzından tarım toplumuna geçmek, ikincisi ise Sanayi Devrimi'dir. Tarım toplumuna geçmek, insanların hep aynı yerde kalmalarına ve kaldıkları bu yerde üretici konumuna geçmelerine sebep olmuştur. Üretici konumuna geçen insanlık, maddi ihtiyaçları için tarım, manevi ihtiyaçları için ise iletişim ağı oluşturdu. İletişim biçimi, gittikçe bir tür toplumsal bilgiye dönüşüp kültürü meydana getirdi ve kültür, kuşaklar arası aktarımla ilerleyen dönemlere ulaşarak insanlığın zihinsel haritasını oluşturdu.

Sanayi Devrimi³ ise, kentlerde iş olanaklarını artırarak köyden kente olan göçü artırmış ve böylece kentlerde var olan kültürün yanı sıra köyden gelenlerin oluşturduğu, yeni bir

² Kültürel öğelerin bir kısmı, küreselleşme gibi kavramların tek tip bir kültürü dayatması nedeniyle yok olmaya yüz tutmakta ve günümüz kent toplumuna adapte olamamaktadır. Özellikle, teknolojik gelişmelerin kültür aktarımındaki rolü göz önüne alındığında teknolojik gelişmişlik düzeyi yüksek ülkeler, kendi kültürlerini ya da ürettikleri herhangi bir kültürü, birçok topluma dayatabilmektedir. Öcal Oğuz, her yeni çağdaş kent kültürünün Çiğdem Günü, Saya Gezmesi gibi eski bir kültürü unutturarak geldiğini (2008: 16) belirterek konuyu özetlemektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Oğuz, 2008).

³ Sanayi Devrimi; gelişen teknolojiyle beraber, insanlık üzerinde gerek bireysel gerek toplumsal birçok değişikliğe yol açtı. İnsanların yaşam tarzları hakkında köklü değişikliklere yol açan ve bu yönüyle birçok bilim dalı üzerinde derin etkiler bırakan Sanayi Devrimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Lane, 1978).

kültür ortamını da ortaya çıkarmıştır. Kemal H. Karpat'ın ifadesiyle, "II. Dünya Savaşı'ndan sonra Asya, Güney Amerika ve Afrika'da köyden kente göçler hız kazanarak çok değişik türden bir sosyal olaya, bazen 'kentlerin köyleşmesi' şeklinde ifade edilen bir gelişmeye yol açmıştır." (2003: 9). Bozkurt Güvenç ise, "ikinci kent devrimi" adı verilen bu sürecin tarım kentine göre çağdaş endüstri kentinde ortalama insan ömrünü uzattığı ve yaşlanan nüfus yapısının, kentlerin yapısını, dokusunu ve kurumlarını kökten değiştirdiğini belirtmektedir (2018: 22-23). Bahsi geçen bu yeni kültür ortamları, çeşitli değişim ve dönüşümler geçirerek kent hayatına adapte olurken birçok bilim dalı üzerinde de gerek bakış açısı ve algı; gerekse yöntem ve araştırma alanı üzerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Evrim Ölçer Özünel'in görüşleri, burada anlatılanları destekler niteliktedir:

İnsanın geçirdiği dönüşümler zaman ve mekâna bağlıdır. İnsanın ürettiği kültürel dinamiklerin, zaman ve mekân bağlamında çözümlenmesinde bütünsel bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Kültür kodları, zaman ve mekân arasındaki diyalojik ilişkiye göre sürekli kendini yenileyen bir yapıdadır. Zamana ve mekâna bağlı olarak değişen bu ilişki, kimi zaman bilim dünyasının kavram, tanım ve alışkanlıklarının sınırlarını zorlar; kimi zaman da yeniden yapılandırılmaları gerektiğini hatırlatır (2015: 13-14).

Sanayi Devrimi'nin kentte yarattığı değişimlerden etkilenen bilim dallarından biri de folklordur. Kentte oluşan halk varlığı ve kentliler arasındaki kültür birikimi, folklor disiplininin halk algısında da köklü değişikliklere sebebiyet vermiştir. Folklorun bilimsel bir alan olarak ortaya çıktığı ilk dönemlerde, folkloristlere göre halk; okuma yazma bilmeyen, köylerde yaşayan ve değişim / dönüşüm gibi olgulara kapalı insanlardı. Sanayi Devrimi sonrası gelişen endüstrileşmenin kentte yarattığı iş imkânı, kentte köylü varlığını artırmış ve halk algısının da yeniden düşünülmesine sebep olmuştur. Böylece halk, köylü tabirinden kurtularak daha geniş bir

anlam kazanmıştır. Alan Dundes tarafından yapılan tanım, folklor çalışmaları açısından önemli bir noktada dururken yukarıda anlatılanları da özetler niteliktedir:

Halk terimi en azından bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün ortak bir meslek, dil veya din olabilir ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır (2006: 16).

Yukarıda yaptığı tanımla halkı, aralarında ilişki bulunan en az iki kişiye indirgeyen Dundes, bir başka çalışmasında da folklorun yalnızca köylerde olacağı ve sürekliliğe sahip olmayarak bir süre sonra yok olacağı düşüncesini şu şekilde eleştirmektedir:

Hâlâ yanlış biçimde, halkı köylü topluluklar ya da kırsal alan toplulukları olarak tanımlayan folklorcular vardır. Aynı derecede geçersiz bir görüşe göre de, folklor geçmişte yaratılmıştır ve folklorun bugün var olan yanı, henüz tamamlanmamış, vadesini doldurmamış yanıdır. Bu yanlışla göre, bugünün halkı yeni bir folklor üretemez, üstelik bugünün halkı her geçen gün folkloru daha da unutmaktadır. Kısa bir süre sonra da folklor tümüyle yok olacaktır (2014: 17).

Bu bilgilerden yola çıkarak kültürün oluşumu ve değişimi üzerinde kentleşmenin oldukça büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir⁴. Mumford, kentin tek bir tanımının olmadığını ve tek bir betimlemenin, onun embriyonik toplumsal çekirdek hâlinde olgunluk evresindeki karmaşık biçimlerine, oradan da son dönemlerindeki fiziksel çözülmeye kadar geçirdiği bütün dönüşümleri karşılayamayacağını belirtir (2007: 13). Kentin tek bir tanımı yapılamamasına rağmen, insanların kent yaşamını neden tercih ettiğine dair genel geçer bir kabule ulaşılabilir. Kente olan göç, nihayetinde bir ihtiyaçtan ortaya çıkar. Bu ihtiyaç kent nüfusunun kalabalık ol-

⁴ Kentte folklorun varlığına dair yapılan bir tartışma için bk. (Dorson, 1970).

masından ziyade sunduğu imkânlarla ilgilidir.⁵ Kent; geniş sağlık ve eğitim hizmetleriyle, kültürel ve sosyal mekânlarıyla, iş olanaklarıyla ve daha bir sürü özelliğiyle, insanlara var olmanın ve yaşamını sürdürmenin ötesinde, “anamlı bir varoluş” sağlayan, büyümlü bir dünya niteliğindedir.

Kent, insan üzerinde “büyümlü bir varoluş”u gerçekleştirenken aynı zamanda alışkanlıklar, düşünüşler vb. birçok olgu üzerinde de değişim ve dönüşümlere yol açtı. Bu değişim ve dönüşümden etkilenen olguların başında ise folklorik unsurlar gelmektedir. Kent, bir yandan bazı folklorik ürünlerin yok olmasına sebep olurken bir yandan da yeni bağlamlarda, yeni folklorik ürünlerin oluşmasına olanak sağladı. Bu durumda folklor kentleşmeyle birlikte yok olmadı; köklü bir değişim, dönüşüm ve adaptasyon sürecine girdi. Kentleşmenin bahsi geçen değişim ve dönüşüm süreçlerini gerçekleştirmesi, bazı yardımcı olguların da katkılarıyla gerçekleşmektedir. Bu olgulardan bir tanesi “modernizm”dir.

““Modernlik”, on yedinci yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret eder.” (Giddens, 2014: 9). İnsanlığın fikir hayatında önemli bir yer tutan, toplumsal yaşamda köklü değişikliklere sebep olan modernizmi tanımlamak ve neyin modernist veya uygar düşünce içerisinde olduğunu saptamak oldukça güçtür. Nobert Elias, bu tür kavramları tanımlamanın zorluğunu şu şekilde dile getirmektedir:

“Uygarlık” kavramı birbirlerinden oldukça farklı olguların anlatılması için kullanılır: teknik, gelişmişlik düzeyini, dinsel düşünceleri ve gelenekleri... Erkek ile kadının

⁵ Mumford, “Nüfusu ne kadar artarsa artsın köy hiçbir şekilde kente dönüşmezdi. Bu değişim için, beslenme ve üremenin, topluluğun temel kaygısı olmaktan çıkmasını sağlayacak bir dış etkene, sadece hayatta kalmanın ötesinde bir amaca ihtiyaç vardı. Aslında dünya nüfusunun büyük bir kısmı böyle bir meydan okumaya asla karşılık vermedi; bugünkü kentleşme dönemine kadar kentler, insanlığın sadece küçük bir bölümünü barındırmaktaydı.” (2007: 44) sözleriyle kentin kalabalık nüfustan daha başka nedenlere dayalı olarak var olduğunu belirtmektedir.

birlikte yaşama ve barınma türünü, yasal cezalandırma biçimini ya da yemek hazırlama şekillerini ifade edebilir. Daha doğrusu, “uygar” ya da “uygar olmayan” biçiminde yapılamayacak herhangi bir şey neredeyse yoktur; bu nedenle uygarlık ile ifade edilen şeyin birkaç sözcükle özetlenmesi çok güçtür (2016a: 73).

Yine Elias, çalışmasının bir başka yerinde uygarlığın tamamlanmadığını ve henüz oluşum yolunda olduğunu (2016b: 428) söyleyerek uygarlaşma sürecinin sürekliliğine ısrarla vurgu yapmaktadır. Uygarlaşmanın bir sürekliliğe sahip olarak tamamlanmamış bir süreç olduğu göz önüne alındığında aslında bu kavramın evrimsel gelişmeyle yakından ilişkili olduğu görülecektir. Bedensel ve zihinsel gelişme, uygarlık veya modernlik adı verilen süreci destekleyen dinamiklerdir. O zaman modernleşme, insanlığın ilk dönemlerinden itibaren kazandığı alışkanlıkları ya da daha net bir ifadeyle kültürel kodları unutturarak yok mu eder, yoksa çeşitli değişimlerle gelecek nesillere ulaşmasına imkân mı verir? Konuya ışık tutması açısından Connerton’un unutmaya ilgili düşüncelerine göz atmak faydalı olacaktır:

Ne var ki mutlak anlamda yeni bir şeyi aklın kabul etmesi olanaksızdır. Bunun nedeni, yalnızca tümüyle yeni bir başlangıç yapmanın son derece güç olması değildir; pek çok eski bağlılık ile alışkanlığın, eski ve yerleşik bir şeyin yerine yenisini koyma çabamızı engellemesi de değildir yalnızca. Bunlardan daha temel bir neden vardır: Ne türden olursa olsun belli bir deneyimin akla yakın olduğundan emin olabilmek için onu, daha önceki deneyimlerimizin oluşturduğu bağlama dayandırmak zorunda oluşumuzdur; yani herhangi bir tekil deneyimden önce zihnimizin, daha önce deneyimi yaşamış şeylerin tipik biçimlerinden oluşmuş bir eğilim edinmiş olması gerekir. Zihnimizi etkileyen bir şeyi ya da eylemi kavramak, onu, olabileceklere ilişkin bir beklentiler sistemi içinde bir yerlere yerleştirmektir. Sınırları zaman içerisindeki deneyimlerimize göre çizilen kavrama dünyası, anımsamaya dayanan örgütlü bir beklentiler kümesinden oluşur (2014: 16).

Connerton, mutlak bir unutmamanın olmayacağını ve bugün inşa edilen her türlü düşünüşün geçmişe dayandığını belirtmektedir. O zaman bugünün insanının, geçmişteki düşünce ve alışkanlıklarını tam olarak terk etmeyip başka formlarda hayatına uyarladığını söylemek mümkündür. Eliade; dinsel olmayan insanın, homo religiousun soyundan geldiğini ve istese de istemese de aynı zamanda onun da eseri olduğunu, atalarının benimsedikleri hâllerden hareketle kendisini oluşturduğunu (2017a: 180) belirterek mutlak bir yok oluşun mümkün olmayacağını söyler. Yine Eliade'ye göre, günümüz insanı "Atalarının "batıl inançları"ndan "arındığı" ve "kurtulduğu" oranda kendini bulur, kabul eder. Başka bir deyişle, kutsal dışı insan istese de istemese de dinsel insanın tavrılarının izlerini, dinsel manalarından arındırılmış bir halde, hâlâ korumaktadır. Ne yaparsa yapsın onun mirasçısıdır." (2017a: 181).

Birçok araştırmacı mutlak bir unutmamanın olmayacağı konusunda fikir birliğine varmıştır. Her şeyin bir sebep sonuç ilişkisine dayandığı göz önüne alındığında mutlak unutmamanın önüne geçen bir olgunun da varlığından söz etmek mümkündür. Jan Assmann, *Kültürel Bellek* adlı çalışmasında geçmişle ilişki içinde olmak için, geçmişin "geçmiş" olarak bilincimize yerleşmesi gerektiğini ve bunun için şu iki koşulun yerine gelmesinin zorunlu olduğunu belirtmektedir:

- a) Geçmiş tamamen kaybolmamalı ve geride kalmış bazı deliller olmalıdır.
- b) Bu deliller "bugün"e göre karakteristik bir farklılık göstermelidir (2018: 40).

Assmann'ın bahsettiği koşullar yerine geldiğinde toplumların müşterek bir hatırlama eylemi gerçekleştirmesi mümkün olmaktadır. Elbette bunun için birtakım yardımcı olguların varlığına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yardımcı olguların başında; *toplumsal, kolektif, kültürel bellek* adı verilen hatırlama çeşitleri gelmektedir. Halbwachs'ın ifadesiyle ko-

lektif bellek; bireysel bellekleri kapsayan fakat onlarla karışmayan, kendi yasalarını izleyerek evirilen, bireysel hatıralar ona dâhil olsa bile, artık şahsi bir bilinç içermeyecek şekilde bir bütünlüğe dönüşen bellektir (2018: 63-64). Kültürel bellek ise toplumların kültür dünyasının aktif kalarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan bellektir. Gülin Ögüt Eker'e göre kültürel bellek; bir toplumun kültürel devamlılığını, yani gelecek nesillerin kültürel kimliği için gerekli bilgi akışını sağlar. Geçmişe göndermeler, ortak kimliğe ve geçmişe sahip toplum üyelerinin endişelerini giderir, onlara aynı kültür dairesinin üyesi olduklarını hatırlatır (2014: 85).

Yukarıdaki bilgilerden hareketle geçmiş alışkanlıkların, kuşaklar arası bir varlık göstererek günümüze uyarlanmasının çeşitli bellekler sayesinde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Hatırlama, süreklilik vb. konularda yardımcı işlevi gören bellek gibi olguların yanı sıra, toplumsal alışkanlıkların unutulması konusunda olumsuz özelliklere sahip olan modernizm gibi olguların da mevcudiyeti bilinmektedir. Modernizm, fikir hayatında mutlak bir unutmaya neden olmasa da yaşam tarzı, bakış açısı gibi kavramlar üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, modernizm gibi kavramların folklor ürünleri üzerinde oldukça büyük değişikliklere sebep olacağını söylemek mümkündür. Aydınlanma felsefesiyle birlikte, insan hayatını sınırlayan her türlü düşünceye karşı alınan tavır, modernizmle birlikte hat safhaya ulaşmıştır. Öcal Oğuz, modernizmin kültürel süreklilik ve kültürel mekânlar üzerindeki etkisi ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

Kültürel süreklilik ve çeşitlilik açısından en önemli olgusal olumsuzluklar modernleşme süreçlerinde ortaya çıkmaktadır. Topluluklar, gruplar ve bireyler, kültürel belleklerinin oluşup geliştiği ve kültürel üretimlerinin kuşaktan kuşağa aktarılıp yaşatıldığı ritüel mekânlarını terk ederek modern yaşamın peşinden gittiler ve geçmişle bağlarını büyük ölçüde kopararak yeni mekânlarda yeni kültürler edindiler. Bu durum kültürel devingenlik açısından do-

ğalsa da -UNESCO'nun yorumuna göre- kültürel çeşitlilik açısından vahim sonuçlar doğurdu. Mekânını kaybeden ve icra edilmeyen eski kültürler yok olmaya başladı (2007: 76).

Burada Öcal Oğuz, modernleşmenin kültürel devingenlik açısından doğal olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla modernleşme, kentleşme gibi kavramların geleneksel olguları yok etmediği, onların üzerinde çeşitli değişim ve dönüşümlere sebebiyet verdiği söylenebilir. *Değişim ve dönüşümü kavramlarını, en temel hâliyle, olguların çeşitli özelliklerinin çağın gereklerine uygun olarak güncellenmesi* şeklinde açıklamak mümkündür. Kültürel öğeler üzerindeki değişim ve dönüşüm, aynı zamanda onların sürekliliğine vurgu yapmaktadır. Bir başka ifadeyle kültürel süreklilik, değişim ve dönüşümün gücüne bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bozkurt Güvenç, yaratılıştan bu yana yaşamın ve kültürlerin değişmeyen tek kuralının değişim ve süreklilik olduğunu söyleyerek süreklilik adı verilen olgunun yalnızca değişim yoluyla ya da süreciyle gerçekleştiğini savunur (2018: 25).

Buraya kadar değişim ve dönüşüm gibi kavramların kültürel öğeler üzerindeki sürekliliği incelenerek kentte de folklorun var olduğu üzerinde durulmuştur. Folklorun modernleşme gibi kavramlara rağmen kent hayatına adaptasyonu aynı zamanda onun bir düşünüş biçimi olmasıyla ilgilidir. Aynı şekilde kitabın odak noktasını oluşturan mit ve mitik düşünce, bir düşünüş tarzının dışı vurumu olduğu ve belli bir ihtiyaca cevap verdiği için günümüz kentinde de varlığını sürdürmektedir.

Mitin tarihî seyri göz önüne alındığında bu kavramın dönemlere göre farklı şekillerde algılandığı görülmektedir. Uzun yıllar uydurma ve boş söz anlamlarından kurtulamayan mit, özellikle Sigmund Freud ve Carl Gustav Jung gibi araştırmacıların çalışmalarıyla akademide önemli bir yere gelmiştir. Bahsi geçen araştırmacılar, miti psikanalitik yak-

laşım lar la inceleyerek onun toplum ların bilinç dışından çıkmış olabileceği görüşüne vardılar. Onlara göre rüyalar nasıl ki insanların bilinç dışını anlamada bir aracıysa, mit de aynı şekilde toplum ların bilinç dışını anlamada bir aracı rolü üstlenmektedir. Dolayısıyla mit, uydurma ve boş söz anlam larından kurtularak akademik araştırmaların inceleme alanına giren bir kavram durumuna dönüşmüştür.

Bütün bu bilgilerin yanı sıra folklor disiplininin gelişimine paralel olarak mit araştırmaları da kültürel ve tarihî açıdan incelemelere tabi tutulmuş ve üzerinde birçok kuram ortaya atılmıştır. Fakat mit araştırmalarının ilk döneminde dikkat çeken bir husus şudur ki, mit ile genel olarak Yunan mitleri kastedilmiş ve başka milletlerin de miti olacağı daha sonraları keşfedilmiştir. Mitin yalnızca Yunanlılarda olduğu düşüncesi, aynı zamanda mitin bilinmeyen bir geçmişte kaldığını da kabul etmek anlamına gelmektedir. Nitekim Olympos dağındaki tanrıların mücadelesini anlatan bu tür öykülere günümüzde çok fazla rastlanmamaktadır. Bu tür düşünceler aynı zamanda mitik devirler gibi kavramları da ortaya çıkarmaktadır ki, böylesi düşüncelerle mitin oluşumunu tamamladığı iddia edilmektedir. Oysaki mitin sadece öykülerden ibaret olmadığını ve aslında insan yaşamına yön veren bir düşünüş biçimi olduğunu fark etmek, farklı toplumlarda ve farklı zamanlarda da ortaya çıkabileceğini kabul etmek anlamına gelmektedir. Mit, bir düşünüş tarzı olarak özellikle korkulardan beslenen bir yapıya sahiptir ki, bu özelliği ile çağlar ötesi bir varlık alanı bulabilme imkânına kavuşmaktadır. Her ne kadar modernleşme, kentleşme gibi entelektüel düzeyle yakından ilişkili unsurların mit gibi olguları yok ettiği, geçersiz kıldığı ya da itibarsızlaştırdığı düşünülse de; aslında bu tür olgular, mitin yalnızca farklı bir boyuta taşınmasına sebep olmaktadır. Bu çalışmanın da odak noktasını günümüz kent toplumunda etkisini sürdüren mitik düşünce ve bu düşünceden kaynaklı olarak ortaya çıkan çağdaş⁶ anlatılar oluşturmaktadır.

⁶ Bu kitapta, çağdaş ve modern kelimelerinin “zamana uygun”, “günümüzde oluşan” anlamları esas alınarak kullanılmaktadır.

Günümüzde mitin varlığını birçok örnek üzerinden açıklamak mümkündür. Örneğin efsaneler, kent efsaneleri, memoratlar vb. birçok tür, mitik düşüncenin varlığına bir kanıt sayılabilir. Fakat bahsi geçen türlerin hemen hepsi belli bir çevreye ve belli bir insan topluluğuna (köy vb.) hitap eden sınırlı bir etki gücüne sahip türlerdir. Oysaki bu çalışmanın örneklemini oluşturan UFO'lar ve dünya dışı varlıklar hakkında hemen her ülkeden raporlar geldiği bilinmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlığı artan UFO görme ya da uzaylılar tarafından kaçırılma vakalarının, gelişen teknolojiyle de bağlantılı olarak gelecek yıllarda daha da aratacağı öngörülebilmektedir.⁷

Çalışmada mit, bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu tür bir değerlendirilme kapsam ve sınırlılıklarının belirlenmesinde büyük güçlükler neden olmaktadır. Esasen folklorik türleri kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça zordur. Bununla birlikte tür tartışmalarının, zaman zaman incelenen konunun önüne geçtiği de görülmektedir. Bu durum aslında folklorik türlerin yapısıyla ilgilidir. Çünkü bir tür için belirlenen herhangi bir özellik, başka türler için de uygun olmaktadır ya da yapılan tanım, incelenen ürünlerin hepsini kapsamamaktadır. Hâl böyle olunca tür ayrımları, çoğu zaman içinden çıkılmaz bir durum yaratmaktadır. Özkul Çobanoğlu, "Erken dönem halk bilimi çalışmaları esnasında sanıldığığının aksine, temaların ve motiflerin tür sınırlarını aştıkları ve çok rahatlıkla bir türden diğerine geçebildikleri ortaya çıkmıştır ki, bu husus erken dönemin neredeyse konuyla türü eşitleyen anlayışını tamamen geçersiz kılmıştır." (2015: 18) sözleriyle folklorik türleri sınıflandırmanın zorluğunu belirtmektedir. Yine Çobanoğlu, günümüzde bazı türlerin sözlü aktarım esnasında icra edildikleri bağlamlara bağlı olarak değişebildiklerini ve başka türe dönüşebildiklerini belirtmektedir (2015:

⁷ UFO görme olaylarının ya da uzaylılar tarafından kaçırılma vakalarının özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artması tesadüf değildir. Bu durumun sebepleri kitabın ilerleyen kısımlarında incelenmektedir.

18). Richard Bauman'ın ifadesiyle "Tür kavramı, başlangıçta sözlü folklor için kullanılırken bazı folklorcular onu örfi inançlar ve uygulamalar, maddi objeler, müzik ve dans gibi diğer folklor çeşitlerine de yaymışlardır." (2006: 109). Yine Bauman'a göre, türler sunumların ve beklentilerin esnek bir kavramı olursa, hikâye, masal ile türler sentezler gibi karışım formlarının daha anlaşılabilir olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde uygulama amaçlı perspektifler, metinsel yakınlığı olan ifadelerin bazen mitos, bazen de menkıbe olarak nasıl kullanılacağına yardımcı olabileceklerini belirtmektedir (2006: 111-112).

Folklorik türleri kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Dan Ben-Amos'un "Bu disiplinin bu zamana kadar gelmiş meşhur tarihinde bütünüyle tanımlanmış bir türe rastlanmamaktadır." (2014: 157) sözü de türleri ayırma problemini özetlemektedir. Benzer şekilde mitin tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi de oldukça güç görünmektedir. Lauri Honko, "Miti Tanımlama Problemi" başlıklı yazısında miti tanımlamanın güçlüğüne şu şekilde belirtir:

Mitin anlamsal olarak çıkarımı yakalanmaya çalışıldığında kişinin farkına vardığı ilk şey, mitin son derece geniş bir alanı kapsayabilmesidir. Bu kavramın günümüzde kullanıldığı farklı durumları saymaya başlamadan önce şu açıktır ki; mit, basit bir hayali, sahte izlenimleri hatta tamamıyla gerçek ya da kutsal rivayetlere kadar her şeyi içerebilir, onun gerçekliği normal hayatın sunabildiği her şeyde ağırlığını hissettirmektedir. Mit kavramının kullanım şekli, bu kelimenin duygusal imalarla dolu olduğunu gösterir. Bu imalar sadece konuşma dilinde değil, bilimsel kullanıma da hayret verici bir şekilde nüfuz edebiliyor. Bu duygusal imaları taşıyan miti daha çok görürüz. Eğer "dua, ayin, törensel drama, sihir" gibi terimleri düşünürsek bunların hepsi farklı dinî tarzlarda kullanılmıştır. Ama mitten daha belirsizdir. Birçok araştırmacı için, miti dinî bir iletişim şekli ve başka türler arasında bir tür olarak basit bir şekilde tartışmanın zor olduğu görünüyor (2014: 145).

Gerek miti tanımlamanın, gerekse folklorik türleri sınıflandırmanın zorluğu göz önüne alınarak bu çalışmada tür sınıflandırmasından ziyade mitin dönüşümü inceleme konusu yapılmaktadır. Kitapta öncelikle literatürdeki mit tanımları değerlendirilerek mitin işlevleri, özellikleri ve toplumsal yaşamdaki konusu incelenmiştir. Daha sonra çalışmanın odak noktasını oluşturan UFO mitleri bölümüne geçilmiş ve burada öncelikle çağdaş ya da modern mit olarak kullanılan kavram, çalışmanın niteliği doğrultusunda açıklanmıştır. UFO mitleri kısmında ise ilk olarak dünya dışı varlıklar hakkında oluşan algının tarihsel süreçteki durumu ve kutsal kitaplardaki görünümü ele alınmıştır. Daha sonra UFO anlatıları yapı ve bağlam açısından klasik mit anlatılarıyla karşılaştırılmış ve benzerlikleri üzerinde durulmuştur. Kitabın bir sonraki bölümünde UFO dinî akımlarının mitik söylemden ne şekilde yararlandığı ve maneviyat arayışında olan günümüz kent insanı için nasıl ve neden bir alternatif oluşturduğu incelenmiştir. Joseph Campbell tarafından ortaya atılan, mitik kahramanların yaşadığı mitik yolculuğu incelenen yaklaşım bu kitabın da diğer bölümünü oluşturmaktadır. Burada uzaylılar tarafından kaçırıldığını iddia eden insanlar tarafından anlatılan iki popüler vaka, bahsedilen yaklaşım ışığında incelenerek klasik anlatılardaki kahraman yolculukları ile karşılaştırılmıştır. Kitabın son bölümünde ise UFO anlatılarının sinema ve medya sektörüyle karşılıklı ilişkisi ele alınmış ve bu sektörlerin, UFO mitlerinin yayılım gücü üzerindeki etkisi incelenmiştir.

İŞLEVLERİ, ÖZELLİKLERİ ve TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ ROLÜYLE MİT

Osmanlı Türkçesinde “ustûre”, “esâtir” kelimeleri ile karşılanan ve Yunanca “mythos” kelimesinden türetilen mit, “uydurma söz” anlamına gelmektedir. Genel itibariyle “boş inançları” temsil ettiği ve hayal ürünü olayları anlattığı düşünülen mit (myth), kimi araştırmacı ya da çevirmenler tarafından Türkçeye “söylen” şeklinde çevrilmişse de bu kullanım yaygınlık kazanmamıştır. Miti inceleme konusu yapan bilim dalı ise mitoloji olarak adlandırılmaktadır. Dönemsel olarak mitolojinin anlam dünyasında çeşitli değişiklikler meydana geldiği görülmektedir. Levent Yılmaz’a göre dünyanın Batı olarak adlandırılan kısmında, başlarda mit olarak sınıflandırılmış hikâye öbeklerine verilen ad iken daha sonraları, özellikle 17. yüzyılın sonundan itibaren, bu hikâyelerin anlamlarını, hangi toplumsal örgütlenişlere kaynaklık etmiş olduğunu araştıran bir bilim dalı hâline gelmiştir (2000: V).

İnsanlığın düşünsel varoluşuyla paralel bir tarihe sahip olan mit, 18. yüzyılda gerçekleşen Aydınlanma Çağı’na kadar insan yaşamı üzerinde güçlü etkilere sahipti. İnsanların bireysel, sosyal ve hatta siyasi yaşamı üzerinde derin etkiler bırakan mit, Aydınlanma Çağı’nın getirdiği düşünce akımlarından oldukça olumsuz etkilendi. Aydınlanma felsefesi, insanın özgürlüğünü ve mutluluğunu engelleyen bütün dogmalara karşı çıktığı gibi, miti de bu minvalde değersizleştirmiş, boş ve batıl inanç olarak nitelendirmiştir. Pozitivist bir

bakış açısıyla insanın bütün mitik düşüncelerden kurtularak mutluluğa ulaşacağını savlayan aydınlanma felsefesinin mit üzerindeki dönüştürücü etkisini M. Bilgin Saydam şu şekilde dile getirmektedir:

Aydınlanmanın getirisi dünyaya bakışın kökten değişmesi olmuştur. Klasik anlamıyla inancın kendisini referans alan 'mitolojik mitos', daha yüksek gerçeklik vâ'deden yeni bir öyküye, bir başka anlamlığa, 'bilimsel mitos'a yerini terketmiştir. Bilimin ihtişamını ve tevezuu burada kendini gösterir: 'Boş inanç'la yetinen 'mitos'un tersine, farkındadır ki, mutlak değildir, geçicidir; sadece kendinin aşan yeni bir öyküyü –heyecanla- beklemekte, daha da ötesi mayalamakta, eskiyen kendini lağv ve ikame edecek yeni'yi çağırmaktadır; yanlışlanmayı kışkırtmaktadır (2018: 39).

Aydınlanma Çağı'ndan sonra bilim çevrelerinde "asılsız hikâye" olarak nitelenen mit, 19. yüzyılda yapılan psikanalitik çalışmaları ile yeniden bilim dünyasının gündemine girmiştir. Bu dönemden sonra mit, boş ve değersiz inançlar olarak değil, toplumların bilinçdışı yansıması olarak değerlendirilmiştir. Elbette araştırmacıların böylesi bir düşünce içine girmelerinde "ilkel"⁸ insanlar üzerine yapılan araştırmaların da büyük etkisi olmuştur. "İlkel" insanların yaşamında mitin varlığını ve etkisini gören bilim insanları, çağdaş toplumlarda bu düşüncenin yansımasının, bilinçdışı şeklinde olabileceğini keşfetmişlerdir. Böylece mit, bilimsel bir alanın inceleme konusu olarak akademik dünyada da kendisine yer bulmuştur.

Mitin bir inceleme konusu, mitolojinin ise miti inceleyen bir bilim dalı hâline gelmesi; tanım, kapsam ve sınırlılıklar gibi birçok alanda problemlerin oluşmasına neden olmuştur. Mitin, kaynaklarda oldukça farklı şekillerde tanımlanması ve

⁸ Claude Lévi-Strauss, "İlkel" ve "ilkel olmayan" arasındaki farkın aslında yazı olduğunu, düşünüş açısından bu grupların bir diğerinden aşağı olmaktan ziyade farklı olduğunu, bu yüzden ilkel kelimesini "tırnak" içinde kullandığını belirtir (2016: 49-50). Bu çalışmada da benzer bir bakış söz konusu olduğu için ilkel kavramı "tırnak" içinde kullanılmıştır.

çoğu zaman, yapılan araştırmalarda bu tanımların, üzerinde etraflıca düşünülmeden, tekrar edilegelmesi bahsi geçen problemlerden birkaçını oluşturmaktadır. Mitin kaynaklarda birbirinden farklı şekilde tanımlanmasının temel sebebi, farklı disiplinlerden araştırmacıların mite yüklediği farklı anlamlardır.⁹ Bunun yanı sıra, mit araştırmalarının tarihsel evrimi de mit tanımlarını çeşitlendiren bir başka neden olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰ Çalışmada, esas itibariyle günümüz kent toplumunda varlığını sürdüren mitik düşünce inceleme konusu yapıldığından farklı disiplinlerden araştırmacıların yaptığı mit tanımlarını incelemek gerekmektedir. Mitos ve mitolojinin farklı tanımları üzerine Ölçer Özünel şu bilgileri vermektedir:

Mitos ve mitoloji de tıpkı gelenek ve iktidar kavramları gibi bilim tarihi içerisinde son derece geniş bir anlam yelpazesine sahip kavramlardandır. Öyle ki, zaman zaman mitos ve mitoloji kavramları üzerinde yapılan tanım tar-

⁹ Lauri Honko, günümüzde mit araştırmacılarının mite yüklediği anlamları şu şekilde sıralamaktadır:

- Düşünebilen kategorilerin dayanağı olarak mit.
- Sembolik ifade şekli olarak mit.
- Bilinçaltının tasarımı olarak mit.
- İnsanın hayata uyum sağlamasında tamamlayıcı faktör olarak mit.
- Davranış patentini olarak mit.
- Sosyal kurumların yasallaştırılması olarak mit.
- Sosyal ilişkiler kurucusu olarak mit.
- Sosyal yapının, kültürün aynası olarak mit.
- Tarihî durumun sonucu olarak mit.
- Dinî iletişim olarak mit.
- Dinî tür olarak mit.
- Toplumsal yapı için ortam olarak mit (2014: 149-150).

Yukarıda sıralanan başlıklarla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Honko, 2014).

¹⁰ Folklor yaşamın her alanına değinen bir disiplindir. Dolayısıyla kapsamını ve sınırlarını kesin çizgilerle belirlemek oldukça güçtür. Folklor ürünleri genel olarak yapı ve konu itibariyle birbirinden ayrılırlar. Fakat bu ayrım da kesin değildir ve türler zaman zaman iç içe geçebilir. Örneğin, bir mâni ezgi ile söylendiğinde türkü olabilmektedir. Aynı durum mit için de geçerlidir. Mit, memorat, efsane gibi türler birbirlerine bağlam, konu, yapı açasından oldukça benzemektedir. Esas itibariyle efsane, kent efsanesi, memorat, halk inancı gibi türler, günümüz dünyasında mitik düşünceye atf yapan temel türlerdir. Dolayısıyla incelenen metnin hangi türe ait olduğu büyük oranda araştırmanın yöntemiyle ilgidir. Mitin tanımlanma problemleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Honko, 2014), (Kırk, 2014).

tışmaları mitlerin gerçek anlamda çözümlenmesinin önüne geçer olmuştur. Her bir disiplin her dönemde bu kavramlara kendi bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu nedenle tüm disiplinleri ortak bir paydada birleştirecek bütünlüyci bir tanım yapılamamıştır (2010: 21).

Ölçer Özünel'in de belirttiği gibi disiplinleri ortak bir paydada birleştirecek bütünlüyci bir tanım henüz yapılmamıştır. Farklı disiplinlerin mite yüklediği farklı anlamlar göz önüne alındığında böyle bir tanımın yapılması da pek olası görünmemektedir. Bununla birlikte Türkoloji araştırmalarında önemli bir yere sahip sözlüklerde, mitin birbirine oldukça benzer şekilde tanımlandığı ve mit araştırmalarının gelişimine paralel olarak herhangi bir güncelleme yapılmadığı görülmektedir. Bu sözlüklerde genel olarak mitin hayalî olduğu vurgulanmakta ve yalnızca "ilkel" toplumlarda varlığını sürdürdüğü öne sürülmektedir. Bahsi geçen tanımlara göre mit, uydurma ve yalan söz olarak bilgi dışı dönemde kalmıştır ve günümüz bilimsel dünyasında mitik düşünceye yer yoktur. Bütün bu düşünceler, aslında klasik mitoloji çalışmalarının da odağını oluşturan düşüncelerdir. Yine klasik mitoloji çalışmalarının odağında yer alan bakış açısını, Bascom tarafından hazırlanan *Nesir Anlatılarının Üç Türü* başlıklı çizelgede net bir şekilde görmek mümkündür. Bu çizelgede mitin diğer anlatı türleri ile arasındaki farklılık ve benzerlikler ortaya konulurken aynı zamanda da klasik anlayışa göre mitin özelliklerine de yer verilmektedir. Bascom'un (2006: 116) *Nesir Anlatılarının Üç Türü* adını verdiği çizelge aşağıdaki gibidir:

Çizelge 1. Nesir Anlatılarının Üç Türü

Nesir Anlatılarının Üç Türü					
Tür	İnanma	Zaman	Yer	Kabul Ediş Tavrı	Temel Karakter
Mit	Gerçek	Uzak geçmiş	Farklı bir dünya: Erken veya diğer	Kutsal	İnsan dışı varlık
Efsane	Gerçek	Yakın geçmiş	Günümüz dünyası	Kutsal veya değil	İnsan
Masal	Kurmaca	Herhangi bir zaman dilimi	Herhangi bir yer	Kutsal değil	İnsan veya diğer

Çizelgedeki tasniften yola çıkarak miti; insan dışı varlıkların, farklı bir dünyada, bilinmeyen bir zamandaki olaylarını konu alan anlatı olarak tanımlamak mümkündür. Yine bu tanımda, mitin farklı bir dünyadaki olayları konu ettiği vurgulanmaktadır. Tabloya göre mit, “inanma” ve “kabul ediş tavrı” açısından efsaneyle ortak özelliklere sahipken “zaman” ve “yer” açısından efsaneden ayrılmaktadır. Ayrıca tabloya göre mit, uzak geçmişte ortaya çıkmaktadır. Bascom’un aynı makalesinin ilerleyen kısımlarında yer alan Nesir Anlatılarının Temel Özellikleri Nesir Anlatı Türleri (2006: 117) şu şekildedir:

Çizelge 2. Nesir Anlatılarının Temel Özellikleri

Nesir Anlatılarının Temel Özellikleri			
NESİR ANLATI TÜRLERİ			
1. Biçimsel özellikler (düzyazı anlatı biçimi)	Mit	Efsane	Masal
2. Geleneksel bakış	Yok	Yok	Çoğunlukla
3. Geceleyin Anlatılma	Sınırlama yok	Sınırlama yok	Çoğunlukla
4. İnanma	Gerçek	Gerçek	Kurmaca
5. Kurgu	Herhangi bir zaman ve yere bağlı	Herhangi bir zaman ve yere bağlı	Bir yer ve zamana bağlı değil
a. Zaman	Uzak geçmiş	Yakın geçmiş	Herhangi bir zaman
b. Yer	Erken veya diğer dünya	Bugünkü gibi bir dünya	Herhangi bir yer
6. Kabul edilme tavrı	Kutsal	Kutsal	Kutsal değil
7. temel karakterleri	İnsan dışı varlıklar	İnsan	İnsan veya diğer varlıklar

Nesir Anlatı Türleri başlıklı çizelgeden yola çıkarak mitin geleneksel bir başlangıç ve anlatılma zamanı olmadan, uzak geçmişte yer alan dünya dışı varlıkların, diğer dünyadaki kutsal olaylarını anlatan nesir türü şeklinde tanımlanabilir. Bascom’un bu düşüncelerine dayanarak onun miti bir anlatı olarak gördüğünü söylemek mümkündür. Oysa mitin olgusal bir yönü olduğunu kabul edersek, bugünkü mit çalışmaları açısından yukarıdaki ayrımı yapmak oldukça güç bir hâle gelir. Nitekim mit, bir anlatı olmasının yanında çeşitli imgeler aracılığıyla yeniden üretilen bir olgudur. Bu nedenle yukarıdaki gibi kesin çizgilerle sınırlarının belirlenmesi oldukça

güçtür. Segal'in de belirttiği gibi, mitin bir hikâye olduğu aşikâr olabilir fakat mit çok daha geniş anlamda, bir inanç ya da düşünce yapısı olarak da kendini gösterebilir (2012: 13).

Mit üzerine yapılan bir başka tanım Doğan Kaya'ya aittir. Kaya'ya göre mit, "Tarih öncesi zamanda cereyan ettiğine inanılan olayları, olağanüstü karakterleri ve tipleri konu edinen kutsal nitelikli anlatıya verilen addır." (2007: 528). Yine Kaya, mitlerin mantığa ters düşmeyen bir sistemi ihtiva ettiğini, bir nesnenin veya varlığın varoluşunu anlatırken sebep-sonuç ilişkisini önemsedini ve gerçekçi mantığa bağlamaya çalıştığını belirtmektedir (2007: 529).

Doğan Kaya tarafından yapılan tanımın önceki tanımlardan ayrılan yönü; miti uydurma sözler olarak görmeyip mantığa ters düşmeyen bir sistem olduğunu ileri sürmesidir. Aslında mitin mantığa ters düşmeyen bir olgu olması, onun toplumsal yaşamla bütünleştiğini göstermektedir. Bu noktada, mitin sadece olağanüstü olaylardan oluşan bir öykü olmadığı, aynı zamanda yaşama tesir eden bir güce sahip olduğu çıkarımı da yapılabilir. Mit konusunda yapılan bir başka tanım Metin And'a aittir. Mitin sanatla ilgisi üzerine hazırladığı bir çalışmasında mitin, günümüz insanının düşüncesinde gerçeğin dışındaki her şey olduğunu, aydınlanma ve olguculuk gibi akımlar ile mitin değersizleştiğini belirtmektedir (2018: 26).

And, mit tanımını direkt olarak günümüz insanının düşüncesinde olmayan bir gerçeklik üzerinden oluşturmuştur. And'ın böyle bir düşüncede olması, daha önce bahsedilen araştırmacıların kendi disiplinleri çerçevesinde mite yükledikleri farklı anlamlarla yakından ilgilidir. Nitekim And da mitin daha ziyade sanatsal yönüyle ilgilenip onun felsefi boyutunu çalışmalarının odak noktasına dâhil etmemiştir. Buradaki mit ile ilgili düşüncelerin bir benzerini Behçet Necatigil'in yaptığı tanımda da bulmak mümkündür: "Mitos

(mythos), Yunancada söz, öykü anlamına gelir. Mitoslar, ilkel insan topluluklarının, evreni, dünyayı ve doğa olaylarını kişileştirerek yorumlamak, henüz sırrını çözemedikleri yaşamın ve evrenin çeşitli görüntülerini bir anlam kolaylığına bağlamak gereksiniminden doğmuş öykülerdir.” (2002: 13).

Necatigil tarafından yapılan yukarıdaki tanımda da önceki tanımlarda olduğu gibi mitin yalnızca ilkelde olduğu vurgulanmaktadır. Bu tanımda, ek olarak mitin ilkelerin bilme ihtiyacını karşıladığı belirtilmektedir. Aslında bu tanımla Necatigil, mitin işlevlerinden birini de ortaya koymaktadır. Demek ki merak duygusu, mitlerin ortaya çıkmasındaki önemli bir motivasyon kaynağıdır.

Mitin bilme ihtiyacını karşıladığı konusunda yapılan tanımlardan bir diğeri Sedat Veyis Örnek'e aittir. Örnek, *100 Soruda İlkelerde, Din, Büyü, Sanat, Efsane* adlı eserinde, efsane-nin bilim dilindeki karşılığının mythos olduğunu belirterek efsaneyi yani miti şu şekilde tanımlamaktadır: “Efsanelerin çoğu “açıklayıcı” karakterdedir; yani bir çeşit “bilim öncesi bilim” niteliğindedir. “Açıklayıcı” nitelikteki efsaneler “nasıl” sorusunu karşılarken ara “niçin” sorusuna da cevap vermeye çalışırlar.” (1988: 191).

Örnek'in yapmış olduğu bu tanıma göre mit, toplumsal bir merakın sonucu olarak ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Bu yönü ile mit, aslında işlevsel bir yapıya sahiptir. Mit ve bilim arasında bu denli yakın bir ilişki varsa, bilimsel gelişmeler ile birlikte mitin de çeşitli değişiklikler geçirmesinin mümkün olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte, mit çalışmalarının tarihî seyrine bakıldığında mitin sadece ilkeler arasında varlığını sürdürdüğü görüşünün de zamanla zayıfladığı görülmektedir. Fuzuli Bayat tarafından yapılan mit tanımı bu görüşü destekler niteliktedir:

Mit, değerler paradigmasında dünyayı algılama, şekillendirme, sembolleştirme, kısaca ifade etmek gerekirse hayatın ve olayların genelleştirilmiş modelidir. Anlam pa-

radigmasına göre mit, bir düşünce tarzı, bir şuur ve bilinç nevi'dir. Şu hâlde mit, dünya hakkındaki gerçekliğin ta kendisidir ve diyalektik mantığın sonucu olarak meydana çıkar (2010: 11).

Fuzuli Bayat'ın yukarıda verilen mit tanımı, önceki tanımlara göre oldukça farklı yapıdadır. Bayat, yapmış olduğu tanımda, mitin "ilkeller" arasında değil, hayatın ve olayların içinde olduğunu belirtir. Ona göre mit bir hayal değil, bir düşünce tarzı olarak gerçekliğin kendisidir. Bu tanımdan yola çıkarak mitin, sadece bilinmeyen bir zamanda yer alan tanrılar arasındaki olayları anlatan bir öykü olmadığını, yaşamın her anında varlığını sürdüren bir olgu olduğunu söylemek mümkündür. Bayat'ın tanımında dikkat çeken bir diğer husus da mitin bir düşünce tarzı ve bir şuur olduğunu belirtmesidir. Bu yönüyle tanım, miti aydınlanma düşüncesinin ötekileştirme boyutundan kurtarmakta ve mitin yaşamın her anında varlığını sürdürdüğünü öne sürmektedir.

Mitin yaşamın her anında olduğunu birçok araştırmacı dile getirmektedir. Fernand Schwarz, mitin en büyük avantajının doğrudan doğruya yaşama değinmesi olduğunu söyleyerek (1997: 31) mitlerin geleneksel toplumların omurga kemiklerini oluşturduğunu (1997: 286) belirtmektedir. Emile Durkheim ise mitlerin ister sosyal, ister bireysel olsun bir kısım beşerî ihtiyaçlara dayandığını ve hayatın bazı yönlerini ifade ettiğini belirtir (2005: 18).

Malinowski, mitin ilkel bir toplulukta var olduğu hâliyle, yani bugünkü biçimiyle, yalnız anlatılan bir öykü değil, yaşayan bir geçeklik olduğunu (1990: 87) belirtirken Azra Erhat'a göre ise mit, ölümsüzlük kazanmış bir türdür. Nitekim *Mitoloji Sözlüğü'*ne yazdığı ön sözde mitin ölümsüzlük kazandığını şu sözlerle açıklamaktadır:

Mythosla epos arasında ilkinden bir yakınlık vardır, mythos söylenen sözün, anlatılan öykünün içeriği ise, epos da onun doğal olarak aldığı ölçülü, süslü ve dengeli biç-

midir. Epos ne kadar güzelse, mythos o kadar etkili olur, eposla mythosun bu başarılı evlenmesidir ki, ilkçağdan kalma efsanelerin ürün vere vere günümüze dek yaşamasını ve mythos kavramının çağlar ve uluslararası bir nitelik kazanarak ölmezliğe kavuşmasını sağlamıştır (2011: 5).

Yukarıdaki tanımlarda görüldüğü üzere, mit çalışmaları tarihin gelişimine paralel olarak mitin boş ve uydurma sözler olduğu düşüncesi, yerini mitin hayatın her anında varlığını sürdüren bir olgu olduğu düşüncesine bırakmıştır. Böyle bir düşüncenin ortaya çıkmasında antropologların inceledikleri kabilelerin rolü büyüktür. Bu kabilelerde yaşayan insanların hayatında mitin oynadığı önemli rol, antropologların dikkatini çekmiş ve mitin bireysel ve sosyal hayat üzerindeki etkisi, mit tanımlarına da yansımıştır. Fakat burada dikkat çeken bir durum şudur ki, mitin sosyal ve beşerî hayat üzerindeki etkisi anlaşılacakla beraber, mitin yalnızca “ilkel” insanlar arasında varlığını sürdürdüğü düşüncesi de tam anlamıyla yok edilememiştir. Mitin gerçekliği üzerine yapılan tanımların birçoğunda geleneksel veya ilkel toplum kavramları ısrarla vurgulanmaktadır. Bu durum, daha önce de vurgulandığı gibi farklı disiplinlerin mit üzerine yaptığı araştırmalarla ilişkilidir. Yani, kabileyi inceleyen bir antropolog, bunun doğal bir sonucu olarak mitin yalnızca kabile türü oluşumlarda ortaya çıkabileceğine dikkat çekmiştir. Daha açık bir ifade ile mitin kent yaşamında da varlığını sürdürdüğünü savlayabilmek için, kentleşme ve modernleşme ile birlikte bu kavramların mitle olan ilişkisi incelenmelidir.

Segal, tarafından mit ile ilgili dile getirilen aşağıdaki ifadeler, klasik mit araştırmaları ile modern dönem mit araştırmaları arasındaki algı farkını net bir şekilde orta koymaktadır:

Başlangıç olarak bana göre, mit bir hikâyedir. Onun bir hikâye oluşu aşikâr olabilir, ne de olsa bize mitler sorulduğunda çoğumuzun aklına ilk olarak Yunan ve Roma tanrılarının ve kahramanlarının hikâyeleri gelir. Yine de

mit çok daha geniş bir anlamda, bir inanç ya da düşünce yapısı olarak da kendini gösterebilir; Amerika'ya özgü "Amerikan rüyası miti" ve "Batı'ya hücum miti" buna örnek olabilir (2012: 13).

Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak mitin yalnızca bir hikâye değil, bir felsefe veya düşünce tarzı olduğunu söyleyebiliriz.¹¹ Bu durumda mit eğer bir düşünce tarzıysa, yalnızca geçmiş dönemde veya "ilkeller" arasında değil, insanın olduğu her yerde varlığını sürdürmelidir.

Mit konusunda araştırmacılar tarafından en fazla kabul gören tanımlardan biri Mircea Eliade tarafından yapılmıştır. Eliade, yaptığı tanımda çeşitli kusurlar olduğunu kabul etmekte ve geniş kapsamlı olduğu için kusurunun da az olduğunu ileri sürmektedir. Tanım şu şekildedir:

Mit kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, "başlangıçtaki" masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgeli mi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir. Demek ki mit, her zaman bir "yaratılış"ın öyküsüdür: Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. Mit ancak gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış olan şeyden söz eder. Mitlerdeki kişiler doğaüstü varlıklardır. Özellikle "başlangıçtaki o eşsiz zamanda yaptıkları şeylerle tanınırlar. Demek ki mitler, onların yaratıcı etkinliğini ortaya koyar ve yaptıklarının kutsallığını (ya da yalnızca "doğaüstü" olma özelliğini) gözler önüne serer. Sonuç olarak mitler, kutsal ya da heyecan verici akınlarını betimlerler. İşte dünyayı gerçek anlamda kuran ve onun bugün içinde bulunduğu duruma getiren de kutsalın bu akınıdır. Dahası, insan bugünkü durumunu, ölümlü, cinsiyetli ve kültür sahibi bir varlık olma özelliğini doğaüstü varlıkların müdahalelerinden sonra edinmiştir (2016a: 17).

¹¹ Mitik düşüncenin yapısı ve araştırmacılar tarafından nasıl algılandığı konusunda bk. (Taş, 2000).

Yukarıdaki tanımında, birçok tanımında olduğu gibi, mitin olup bitmiş bir olayı yani geçmişi anlattığı savlanmıştır. Bu yönüyle tanım, klasik mitoloji çalışmalarında esas alınan mit tanımıyla paralellik göstermektedir. Mitin kutsal veya heyecan verici akımları betimlediği görüşü ise günümüz mit çalışmalarının da temelinde olan düşüncedir. Yine tanımın son bölümünde mitin insan yaşamı üzerindeki etkisi vurgulanmıştır ki, bu ifade aslında mitin her çağda ve zamanda yaşadığına bir kanıt sayılabilir. Eliade, günümüzde de varlığını etkin bir şekilde sürdüren mitleri, yine aynı kitabında şu ifadeler ile tanımlamaktadır: “Bizim araştırmamız, öncelikle mitin “yaşayan” mit olduğu -ya da son zamana kadar bu özelliğini koruduğu- toplumlarla ilgili olacak; yaşayan mit deyişinden insan davranışı için model oluşturması ve bu yolla yaşama anlam ve değer kazandırması olgusunu anlıyoruz” (Eliade, 2016a: 12).

Eliade, günümüz dünyasında etki gücü olan mitleri “yaşayan mit” olarak tanımlamaktadır. O zaman, *yaşayan miti en temel hâliyle insan davranışlarını etkileyerek onlar üzerinde yön verici bir güce sahip olan mit* şeklinde açıklamak mümkündür. Günümüzde, özellikle kent toplumunda yaşamını sürdüren insanların, bilimsel ve entelektüel bilgi açısından düzeyleri düşündüğünde mitik düşüncenin bu insanlar üzerinde nasıl bir yönlendirici etki kurduğu ve hayat felsefelerini şekillendirdiği tartışma konusu olabilir. Bu durumda günümüz kent toplumunun, kabile türü yerleşmelerdeki insanlar gibi tanrıların olağanüstü olaylarını anlatan mit öykülerinden değil, bunun dönüşmüş bir şekli olan mitik anlatılardan¹² etkilenmesi gerekmektedir. Bahsedilen bu dönüşmüş mit de esas itibarıyla içerisinde barındırdığı imgeler sebebiyle klasik mit anlatılarından çok farklı değildir. Carl G. Jung’un “doğal imgeleştirme” ile ilgili düşünceleri, burada bahsedilen mi-

¹² Burada kitle iletişim araçları vasıtasıyla sunulan “öyküler” de anlatı terimi içerisinde değerlendirilmiştir.

tin, “yaşayan mit”e dönüşüm sürecini de açıklar niteliktedir: “Burada elbette eski geleneklerin yeni bilgi artışıyla değiştirilmesinin, yani doğal imgeleştirmenin bilincin yeni edinimleriyle etkilenmesinin, yani doğal imgeleştirmenin bir örneğiyle karşı karşıyayız, modern dönemde rüyalardaki hayvanların ve canavarların yerini otomobillerin ve uçakların alması da bunun başka bir örneğidir.” (2014: 41).

Jung’un bahsettiği doğal imgeleştirme, aslında folklor ürünlerindeki değişim ve dönüşümün bir başka ifade şeklidir. Verdiği örnekte hayvan ve canavarların, otomobil ve uçaklara dönüşümü de bu görüşü destekler niteliktedir. Demek ki mit, doğal imgeleştirme veya değişim / dönüşümle birlikte, bir şekilde günümüz dünyasında da varlığını sürdürmekte, günümüz insanları üzerinde çeşitli etkiler bırakabilmektedir.

Mitin her zaman ve insanın olduğu her yerde varlığını sürdürdüğü, bireysel ve kolektif bir baskı ve yönlendirme gücüne sahip olduğu göz önüne alındığında onun birçok başka özelliğinin olması gerekmektedir. Mitin özelliği konusunda birçok araştırmacı görüş bildirmiş ve mit tanımında olduğu gibi, özelliği konusunda da farklı görüşler ortaya atılmıştır. Mitin tanımının aynı zamanda özelliğini de oluşturduğu göz önüne alındığında bu durumun oldukça olağan olduğu görülecektir.

Karen Armstrong’a göre mitik düşüncenin tohumları, Paleolitik Çağ: Avcı Topluların Mitolojisi (MÖ yaklaşık 20.000-8000) adı verilen dönemde atılmıştır. Bu dönemde mitin zevk için yaratılmadığından; insanları, ölümün gerçekliği ile yüzleşmeye zorladığından bahseder. İnsanın biyolojik evrimini tamamladığı bu dönemin ürkütücü ve umutsuz bir dönem olduğunu söyleyen Armstrong, bu dönemde insanların henüz tarımı icat edemediğini, tümüyle avcılık ve toplayıcılığa bağlı yaşadığını ve bu dönem insanların hayatta kalmalarında mitolojinin büyük bir öneme sahip olduğunu

belirtir. Yine bu dönemde mitolojinin ilk büyük tohumu, ilk insanların (homo sapiens) “öldüren insanlara” (homo necans) dönüşüp şiddet dolu bir dünyada var olma koşullarını kabul etmek zorunda kaldığı zamanda atıldığını ve bundan dolayı mitolojinin özünde yaşamsal sorunlardan duyulan salt mantıksal önermelerle giderilemeyen kaygıdan kaynaklandığını belirtir (2014: 15-34).

Armstrong’un verdiği bilgiler ışığında, mitolojinin temelini atıldığı Paleolitik Çağ’ın insanlık için zor bir dönem olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde mitin en büyük işlevi, hayatın zorluklarına karşı insanı daha gerçekçi bir duruma getirerek mücadeleye gücünü artırmasıdır. Böylece insan, mantıksal bir yanıt bulamadığı yaşam sorunlarını da mit sayesinde azaltmış olur. Aslında bahsedilen bu durumu, günümüz insanının varoluşsal kaygılarında da görmekteyiz. Tıpkı Paleolitik Çağ’ın insanı gibi, günümüz insanı da mitik felsefeyle yaşamını, varoluş sancılara karşı daha dirençli hâle getirmektedir.

Mit ve varoluş arasında ilişki kuran Ömer Tecimer de, Armstrong’un Paleolitik Çağ’da mitin işlevi konusundaki verdiği bilgilere yakın düşünceler üretmiştir. Mistik ya da metafizik işlev olarak adlandırdığı bu düşünceleri şu şekilde dile getirmektedir:

Mitos, varoluşun gizemi karşısında korku, merak ve saygı duygularını uyandırır. Mitos sayesinde bilinç kendi varoluşunun ön koşullarıyla uzlaşa sağlar ve dünyanın olgusallığının ötesinde, aşkın bir gizem kaynağının bulunduğunu kavrar. Bu gizemci işlevin sonucunda tüm evren sanki kutsal bir görünüm kazanır. Böylece mitos sayesinde insan, yaşamdaki suçluluk duygusundan kurtulur; yaşamın canavarca doğasını kavramanın ve bundan dehşet duymanın ötesinde yaşama yine de “evet” diyebilmek için bir nedene kavuşur (2006: 17).

Mit ve varoluş hakkında ortaya atılan görüşlerden yola çıkarak mitin hem bu dünyanın dayattığı gerçeklik ile başa çıkmada bir yardımcı rolü oynadığını, hem de sonsuz bir hiçlik karşısında, insanı belli bir hedefe yönlterek varoluşun anlamsızlığına karşı daha dirençli hâle getirdiğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda, günümüz insanının varoluşsal kaygılarını azaltan en önemli düşüncenin “cennet miti” olduğunu savlamak mümkündür. Cennet mitiyle varoluş sancısını azaltan günümüz insanı, hayatını mitik düşünce ile daha yaşanılabilir kılmaktadır. Eliade'nin ifadesi ile cennet özlemi, güzelleşmiş ve hiç bozulmayacak, savaşlar, yıkımlar ve fetihlerden doğan kargaşalardan uzakta bir doğayı yeniden bulma arzudur (2016a: 230). Dolayısıyla mitik bir düşünceyi zihninin bir köşesinde her zaman aktif bir şekilde tutan insanoğlu, bu sayede yaşamını, kaygılardan arındırmış bir şekilde devam ettirmektedir. Yine öteki dünya düşüncesi, insanın varlığını sürdürdüğü bu dünyayı anlamlandırmakta, sonsuz bir hiçlik yerine, sonsuz bir yaşamı empoze ederek varoluşu katlanabilir kılmaktadır. Zira sonsuz bir hiçlik ve anlamsızlık insan psikolojisi üzerinde olumlu bir düşünce uyandırmazken her istenilenin gerçekleştiği sonsuz bir cennet, varoluşsal kaygıları azaltmakta oldukça etkin bir rol oynayabilir. Demek ki mit, yalnızca eğlence amaçlı uydurulmuş hikâyeler değil, varoluşçu kaygıları da azaltan felsefi bir düşüncedir. Albert Camus'un “Gerçekten önemli olan tek bir felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değer değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir.” (2017: 21) düşüncesi de göz önüne alındığında mitin, bu büyük felsefi sorunla başa çıkmada büyük bir işleve sahip olduğunu söylemek mümkündür. *Bundan dolayıdır ki mit, insan düşüncesinin olduğu her yerde, bir şekilde varlığını sürdürmekte ve çoğu durumda insan yaşamına yön vermektedir.*

Mit, yalnızca varoluşsal sorunlarla ilgilenmeyip yaşamın hemen her boyutunda var olan belirsizliklerle de ilgilenir. Bu özelliği ile mit, âdeta bir bilimdir ya da insanoğlunun bilme

ihtiyacına mantıksal cevaplar verebilen bir olgudur. Mitin bilinmezliğe cevap üretme işlevi, birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Zira birçok araştırmacı mitin işlevleri konusunda, bu özelliğini sıklıkla vurgulamıştır.

Robert Gravers, *The Larousse Encyclopedia of Mythology* adlı esere yazdığı ön sözde, mitin iki işlevi olduğuna değinir. Bunlardan birincisi sorulara cevap vermek, ikincisi ise var olan bir sosyal sistemi meşrulaştırmak (1997: v-viii). Gravers'in bahsettiği birinci özellik, bilim ile mitin benzer işlevlere sahip olduğu, dolayısıyla mit ile bilimin benzeştiği noktayken ikinci özellik ise biraz önce bahsedilen, Paleolitik Çağ insanının av sırasında hissettikleri ve mit ile üstesinden geldikleri "öldürme zorunluluğu" nun, günümüz dünyasında dönüşmüş şeklidir. Yani Paleolitik Çağ insanı, avcılığı mit ile meşrulaştırırken günümüz insanı da yaşamında üstesinden gelemediği çeşitli sorunları aynı şekilde meşrulaştırmaktadır. Günümüzde tartışma konusu yapılan "vejetarizm" bu konuya iyi bir örnek oluşturmaktadır. Et yemenin bir cinayet olduğunu söyleyen vejetaryenler, et yiyenleri belli bir suçluluk duygusu içerisinde bırakmaktadırlar. Et yiyen insanlar, bu suçluluk duygusundan "kurban miti" sayesinde kurtulmakta ve mit ile bu durumu aşmaktadırlar. Kurban mitini esas almayanlar ise, bu suçluluktan yine çeşitli mantıksal gerekçelerle kurtulmaktadırlar.¹³ Dolayısıyla mitin sosyal bir olayı meşrulaştırmak işlevi, Paleolitik Çağ'dan günümüze, insanlar arasında varlığını sürdüren bir işlev olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mit ve bilim arasında yakın bir ilişki olduğu, çoğu araştırmacı tarafından kabul edilmektedir. Mitin en büyük özelliğinden biri, bilinmeyeni açıklamaya çalışmaktır. Bu özelliği düşünüldüğünde mitin, bilimle ne kadar yakın bir ilişki içerisinde olduğu görülecektir. Bilimsel gelişmelere paralel ola-

¹³ Günümüz kentinde "kurban ritüeli"nin durumu hakkında ayrıntılı bil için bk. (Çalış, 2016).

rak bazı mitik düşünceler yok olabilir. Sözelimi, yıldırımın insanlara kızan tanrılar tarafından gönderildiği miti, bilimsel gelişmeler neticesinde etkisini yitirebilir. Fakat bu durum, bütün mitik düşüncenin bilimsel gelişmelerle yok olacağı anlamına gelmez. Birçok mit, şekil değiştirerek günümüz dünyasında da varlığını sürdürmeye devam eder. Aslında mit ile bilimin birbirlerine zıt olmadığını, tam tersine mitin bilim ile uzlaştığını söylemek mümkün görünmektedir.

Eliade, bilimi benimseyen modernler eğer hâlâ mitten bahsedebiliyorlarsa, bu durum mitin bilimle uzlaştığının yeterli kanıtıdır (Eliade'den aktaran Segal, 2012: 78) diyerek yukarıdaki anlatılanları özetlerken Armstrong ise miti, imanın akıl çağına geldiğinde bir kenara bırakabileceği bir şey, gelişmemiş bir düşünce şekli olarak görmenin yanlış olduğunu (2014: 12) vurgulayarak mit ile bilim arasında ters orantılı bir ilişkinin olmadığını dikkat çekmektedir.

Mitin bilimle olan yakınlığını "kozmojik işlev" olarak değerlendiren Tecimer, mit ve bilim arasındaki ilişkiyi şu şekilde değerlendirmektedir:

Mitos bir kozmojik imge sunar; bilimin de odağını oluşturan bu imgede evrendeki her şey (ağaçlar, kayalar, hayvanlar, güneş, ay ve yıldızlar) kutsal bir bütünün parçaları olarak görünür. Bu evrensel imgede yer alan her öge, aşkın gizeme yeniden bağlanarak ilk işlevin etmenleri ve bilgiye ulaşmanın araçları olurlar. Kozmojik işlev evrenin ne olduğunu gösterir ancak bunu öyle bir biçimde yapar ki gizem asla yok olmaz. Mitosun kozmojik boyutu, bağlı olduğu kültürün güncel deneyim, bilgi ve anlayışına uygun olmalıdır; bu yorumlayıcı işlev zamana bağlı olarak köklü değişimler gösterir, yine de her zaman evrenin düzenini ve bizim evrenle ilişkimizi belirleyen bir harita gibidir (2006: 18).

Yukarıda öz olarak mitosun kozmojik boyutunun, zamanla değişiklik gösterse de her zaman evrenle bizim aramızdaki ilişkiyi belirleyen bir harita gibi olduğundan bahse-

dilmektedir. Mit, evren ile bizim aramızdaki ilişkiyi belirliyor ve evren hakkında bilinmeyene cevap üretiyorsa, bilimsel gelişmeler neticesinde mitin de kendini güncellemesi gerekmektedir. Yani, bilimsel gelişmeler artıkça mit yok olmaz, sadece dönüşüm geçirir. Örneğin dünya dışında var olan, insanın erişemeyeceği bir güce sahip ve insanlık için her zaman tehdit oluşturan tanrılar hakkındaki mitik anlatılar, zamanla yerini dünya dışında var olan, insanın erişemeyeceği bir teknolojik güce sahip olan ve insanlığa tehdit oluşturan uzaylılara dönüşebilir. Bununla birlikte, oldukça eski dönemlere ait mitik anlatıların günümüzde yeni kavramlar ışığında tekrardan benzerlik ilişkisine dayalı anlatılar oluşturduğu görülmektedir. Örneğin Özlem Oğuzhan, suda yüzünü görerek kendine âşık olan Narkisos ile selfi çekerek sosyal ortamlara bu fotoğrafları yayımlayarak narsist özelliklerini pekiştiren insanlar arasında bağlantı kurmaktadır (2016). Kısacası mitik düşünce, bilimsel gelişmelere paralel olarak güncellenmekte, varlığını farklı bir formda ve boyutta devam ettirmektedir.

Bugün tam anlamıyla modern bilimin inceleme konusu yaptığı herhangi bir bilimsel çalışmanın, konunun, verinin veya hipotezin yıllar sonra mitik bir bakış olarak değerlendirilmeyeceğinin de garantisi yoktur. Nitekim geçmişin bilimi bugünün miti olarak değerlendirilebiliyorsa, bugünün bilimini de geleceğin miti olarak değerlendirmenin önünde herhangi bir engel yoktur. Günümüzde, modern bilimin kült bilim insanı olan Stephen Hawking'in *Zamanın Kısa Tarihi* adlı çalışmasında verdiği örnek üzerinden yaptığı açıklama yukarıdaki düşünceleri destekler niteliktedir:

Günlerden bir gün ünlü bilim insanı (Bertranf Russell olduğunu söyleyenler var) astronomi konusunda halka açık bir ders vermekteymiş. Dünyanın güneşin etrafında nasıl döndüğünü, keza güneşin de galaksimizin, dev bir yıldız topluluğunun merkezi etrafında nasıl döndüğünü anlatmış. Dersin sonunda arka sıralardan kısa boylu yaşlı bir

kadın ayağa kalkarak söz almış: “Bize anlattığın her şey saçmalık. Dünya aslında dev bir kaplumbağanın sırtında duran bir düzlükten ibarettir.” Bilim insanı biraz üstten alarak gülümseyip yanıt vermiş: “Peki, kaplumbağa neyin üzerinde duruyor?” “Sen çok zekisin, genç adam, çok...” demiş yaşlı kadın. “En aşağıya kadar hep kaplumbağa var işte!” (2016: 11).

Görüldüğü gibi mitik bir düşünce, aslında bilimsel bir ihtiyaca cevap verir nitelikteyken özellikle teknolojik gelişmeler neticesinde, bilimsel olma yönünü yitirmiş ve anlatıya dönüşmüştür. Bugün biz, dünyanın bir kaplumbağa, öküz ya da balık¹⁴ gibi bir hayvanın sırtında durmadığını biliyoruz. Bu durum tamamen teknolojik gelişmelerle ilgilidir. Dünyayı uzaydan gözlemleyebilen insanoğlu, bunun çok doğal bir sonucu olarak evren tasavvurlarında da köklü bir değişikliğe gitmiştir. O zaman, bugünkü bilimsel veriler ışığında ulaştığımız evren tasavvurlarının da ilerleyen bir zamanda mitik anlatıya dönüşmesi hiç de olanak dışı değildir. Hawking de kaplumbağa anlatısı hakkında “Günün birinde bu yanıtlar da bize dünyanın güneş etrafında dönmesi kadar açık ya da belki de kaplumbağa kulesi kadar saçma gelecek. Bunu zaman gösterecek.” (2016: 12) sözleri mit ve bilim hakkında öne sürülen bütün bu yaklaşımları desteklemektedir.

Mitin işlevi konusunda en dikkat çekici yorumlardan biri Mircea Eliade’ye aittir. *Mitlerin Özellikleri* adlı çalışmasında Eliade, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

İlkel uygarlıklarda, mitin vazgeçilmez bir işlevi vardır: İnanışları dile getirir, belirgin kılar ve düzene koyar; ahlâk ilkelerini savunur ve onları zorla kabul ettirir; rite ilişkin

¹⁴ Dünyanın bir hayvanın üzerinde durduğu ile ilgili birçok toplumda mitler anlatılmaktadır. Bu hayvanın Japon kültüründe balık, Hint kültüründe öküz olması, mitin geçim kaynağıyla ilgili olduğunu akıllara getirmektedir. Bahsi geçen mitin Türk kültüründeki şekliyle ilgili detaylı bilgi için bk. (Altunsabak, 2015), (Akman, 2012).

törenlerin etkinliğini kesin olarak sağlamayı üstlenir ve insanın uyması için yarar sağlayıcı kurallar sunar. Demek ki mit, insan uygarlığının temel bir ögesidir; boş bir olaylar dizisi değildir, tersine sürekli başvurulacak olan yaşayan bir gerçekliktir; soyut bir kuram ya da imgeler gösterisi değil ama ilkel dinin ve pratik bilginin gerçek bir düzenlemesidir (2016a: 34).

Yukarıdaki açıklamaları göz önünde bulundurarak mitin bir inanışla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte mit, bireysel ve toplumsal hayatı kurallar koyarak sistemleştirmekte ve bu sistemi ihlal edenler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bütün bu özelliklere sahip olan mitik düşünce, Eliade'nin de bahsettiği gibi boş olaylar dizisi değil, tam tersine hayatın her döneminde başvurulmuş bir gerçekliktir. Mitin, tarihin derinliklerinde kaybolmayıp günümüzde de var olan bir gerçeklik olduğunu vurgulayan bir başka araştırmacı Carl G. Jung'tur. Jung, *Dört Arketip* adlı çalışmada bu düşüncesini şu şekilde vurgulamaktadır: "İmdi, eğer mitos salt tarihsel bir atık ise, neden şimdiye dek geçmişin büyük çöp çukurunda kaybolmayıp uygarlığın en yüksek doruklarında, budalalığı ve grotesk tuhaflığı nedeniyle bir "delightmaker"¹⁵ rolü oynamadığı yerlerde bile etkin varlık gösterdiğini sor-mak gerekir (2017: 128)."

Joseph Campbell, *Yaratıcı Mitoloji Tanrının Maskeleri* ismini verdiği kitabında, mitin üç işlevi olduğunu ileri sürmüştür. Birinci işlevin, uyanan bilincin bu evrenin (mysterium fremendum et fascnanst)¹⁶ olarak olduğu gibi kabul edilmesini sağlamak, ikinci işlevin bu biçimi yorumlayıcı bütüncül bir imge geliştirmek, üçüncü işlevin ise ahlaki bir düzeni savunmak olduğunu ileri sürer (1994: 14). Campbell'in bahsettiği üçüncü işlev, yani mitin ahlaki bir düzeni savunma işlevi, aslında onun toplumsal işlevini ortaya koymaktadır. Mitin toplumsal işlevi ile ilgili, Ömer Tecimer, *Sinema Modern Mitoloji* adlı çalışmada aşağıdaki bilgileri vermektedir:

¹⁵ Eğlendirici.

¹⁶ Mysterium tremendum et fascnans: ürpertici ve bağlayıcı giz

Mitos, içinden doğduğu toplumsal düzeni doğrular, destekler, onun sürekliliğini sağlar; ahlak kurallarına, eleştirilerin ve düzeltme girişimlerinin zarar vermeyeceği bir tinsel yetki kazandırır. Etik kurallar, toplumsal roller ve özel gelenek-görenekler zaman içinde önemli değişimler gösterebilir. Mitos bu değişime direnç gösterir. Mitsel yaklaşıma göre insanoğlu, kendi yaşamının toplumsal amaçlarını oluşturmakta ve kendi kurduğu kurumlar sayesinde bu amaçlara ulaşmak için çaba göstermekte özgür değildir; bu yüzden tıpkı tanrısal güçlere bağlı olan doğal düzen gibi, toplumsal düzen de değişmez kalmalıdır. Toplumsal işleviyle mitos, ait olduğu topluluğun üyelerinde, onları topluluğun amaçlarına bağlayan bir duygular dizgesi yaratır (2006: 18).

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle, mitin toplumsal düzeni ahlaki bir vurguyla sağladığını göz önünde bulundurarak ahlak kurallarının olduğu her toplumda, mitin etkin bir güce ve varlığa sahip olduğunu net bir şekilde söyleyebiliriz. Ahlak kurallarının günümüz kent toplumundaki varlığı, aynı zamanda mitin varlığını da kanıtlamaktadır. Demek ki mit yalnızca “ilkel” toplumlar üzerinde değil; bilimde, felsefede kısaca entelektüel düzeyde oldukça ileri bir durumda olan günümüz kent toplumunun insanları için de kuralcı bir etkin güce sahiptir.

Mitin araştırmacılar tarafından kabul gören bir diğer önemli işlevi, psikolojik işlevdir. Aslında bu işlev, mitin toplumsal işlev gibi diğer işlevleri ile yakından ilgilidir. Tecimer'e göre psikolojik işlev şu şekilde açıklanabilir:

Mitos, bireyleri yaşamın çeşitli aşamalarına göre biçimlendirir, farklı toplumsal grupların amaç ve ideallerine göre yönlendirir; bireyleri yaşam boyunca, doğumdan ölüme kadar taşır. Mitos, insanın yaşamını nasıl yaşaması gerektiğini gösterir; mitosun bu pedagojik işlevi sayesinde birey, çocukluktaki bağımlılıktan olgunluğun sorumluluğuna, yaşlılığın bilgeliğinden ölüme kadar yaşamın çeşitli zorlu aşamalarını ve kriz anlarını aşabilir. Mitos, yaşamın

akışını bütünüyle yakalaması için insana yardım eder. Bireylerin, kendi psikelerinde gizlenen gerçekleri keşfetmelerini sağlayarak (kendini tanı!) onları bilinçlenmeye yöneltir (2006: 18-19).

Tecimer'in psikolojik işlev üzerinden ortaya koyduğu bilgilerden yola çıkarak bu işlevin en temel özelliğinin, insanın mutlu bir yaşam sürmesini sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. İnsanın mutlu bir yaşam sürmesi, hayatındaki kriz anlarını aşması ile mümkündür. İşte mit, tam da bu noktada devreye girer ve insanın krizi aşır mutlu olmasına yardımcı olur. Yine mit sayesinde insan, ruhundaki gizleri keşfeder ve yaşamını daha gerçekçi bir mantığa oturtabilir. Bütün bu özelliklerinin dışında Çobanoğlu, mit ve ideoloji arasında bağlantı kurarak ulusların dünya görüşünü ve kültürel ideolojisini anlamada mitin büyük işleve sahip olduğunu şu şekilde dile getirmektedir:

Mitler, ifade ettikleri simgeler aracılığıyla, içinde yaratıldıkları kültürün ideolojisini oluşturan ilkel din ve bilimi ifade ederler. Her kültür sahibi topluluk veya millet; kendi varlığı da dahil içinde yaşadığı yakın çevreyi ve ölüm sonrası hayatının devam edeceği tasavvurî çevreyi anlamlandırıp oluşturduğunda, kültürel ideolojisi ve dünya görüşü anlamında mitlerini ve bunların toplam ifadesi olarak da mitolojisini meydana getirmiş oluyordu (2001: 8).

Kısacası, mitin birçok işlevi olduğunu, özellikle varoluşsal, toplumsal, bilimsel ve psikolojik açılardan insan yaşamını kolaylaştırdığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte mit, bir yandan insan yaşamını kolaylaştırırken bir yandan da ahlaki kurallar koyarak bunu insanlara dayatır. Mitin bütün bu işlevleri, onun günümüz dünyasında edebiyat, sanat, eğlence, mimarlık vb. birçok alanda temsilinin sağlanmasını da mümkün kılmaktadır.

MİTİN DÖNÜŞÜMÜ ya da GÜNÜMÜZ KENTİNDE MİTİN YENİDEN ÜRETİMİ: UFO MİTLERİ

Çağdaş veya Modern Mit

Araştırmacılar tarafından “modern” ya da “çağdaş mit” olarak adlandırılan kavram, esas itibariyle mitin yalnızca bilinmeyen bir uzak geçmişte kalmadığını, çeşitli yönleriyle şekil değiştirerek ya da dinî inanç ve pratiklerle bütünleşerek / birleşerek veya bahsi geçen uygulamalar içerisine dâhil olarak günümüz kent toplumunda ortaya çıkan ve insanlar üzerinde etki gücü bırakan düşünce tarzını ve anlatıları ifade etmektedir.

Modern mit, aynı zamanda çağın gereklerine göre bir güncelleme geçiren miti de ifade etmektedir. Bir başka deyişle, bilimsel gelişmelerle birlikte mitik algının da araçlarında çeşitli değişiklikler ve dönüşümler meydana gelmektedir. Bununla birlikte bilimsel gelişmeler, kimi zaman bazı mitik anlatıları yok ederken kimi zaman da yeni anlatıların ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Sözelimi insanlığın uzaya çıkması, “dünyanın bir öküzün boynuzları üzerinde durduğu” mitini büyük oranda yok ederken bilinmeyen bir uzayda UFO mitlerinin ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Çünkü sonsuz bir uzay bilinmezliği ve belirsizliği yani kaosu, kaos korkuyu, korku ise miti ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bilimin, miti her zaman yok edeceği düşüncesinden ziyade, bilimin miti güncellediği düşüncesi, daha doğru bir yaklaşım durumundadır. Bu bağlamda, Öcal Oğuz’un düşünceleri de yukarıda

öne sürülen savı destekler niteliktedir: “Kültür araştırmaları ve çağdaş dünyanın elde ettiği deneyimler göstermiştir ki, bir toplum hangi uygarlık seviyesinde bulunursa bulunsun, çevresindeki gündelik yaşantıyı ve sıradanlıkları değiştiren, insanı olağan üstü varlıklar ve unsurlarla tanıştırarak gizemli bir atmosfer yaratan mitik ve ritüelistik dünyadan kopamamaktadır.” (2013: 149).

Mitin, uzak bir geçmişte kalmayarak günümüz dünyasında bir şekilde varlığını sürdürmesi, onun aynı zamanda farklı alanlarla etkileşim kurması anlamına gelmektedir. Mit, günümüz kent toplumunda birçok farklı alanı etkileyerek birçok farklı alandan da etkilenererek varlığını sürdürmektedir. Bahsedilen bu mitik düşünce; kimi zaman inanç boyutunda, kimi zaman simgesel boyutta, kimi zaman ise dilsel bir alışkanlık olarak varlığını sürdürmektedir. Mitin simgesel boyutta varlığını sürdürmesi ile ilgili öne çıkan örneklerden birini logolar oluşturmaktadır. Bugün kent yaşamının en belirgin imgelerinden biri olan logolar, çoğu zaman mitik bir olaya göndermede bulunurlar. Mit ve logolar üzerine yaptığı bir çalışmada Emine Çakır durumu şu şekilde özetlemektedir:

Mitler, kuşaktan kuşağa sadece sözcüklerle anlatılmaz ve de aktarılmaz. Bazen bir şekil, bir renk ya da bir simge başlı başına mitik bir anlamı bünyesinde barındırabilir. Bütün mitsel metinler, semboliktir. Bu metinler, ister nesir isterse nazım olsun kelimelerle âdeta resim yaparmışçasına tasvirlerle mitik düşünceye yer verilir (2013: 55).

Mitin inanç boyutunda, simgesel ya da dilsel bir boyutta varlığını sürdürmesi, geçmişten gelen süreklilikle yakından ilgilidir. Nitekim Eliade, “...dinsel olmayan insan, homo religioususun soyundan gelmektedir ve istese de istemese de aynı zamanda onun da eseridir, atalarının benimsedikleri hallerden hareketle kendisini oluşturmuştur.” (2017a: 180) sözleriyle insanın geçmiş mitlerini tam anlamıyla bırakamayacağını belirtmektedir. Yine Eliade’nin “...kutsal-dışı insan

istese de istemese de dinsel insanın tavırlarının izlerini, dinsel manalarından arındırılmış bir halde, hâlâ korumaktadır.” (2017a: 181) sözleri de yukarıda bahsedilen mitin kutsal dışı varlığına bir işaret sayılabilir.

Mitin günümüz dünyasındaki varlığı ve birçok alanla etkileşim içinde olmasıyla ilgili Joseph Campbell, “Yeryüzünde ikamet edilmiş her yerde, bütün çağlarda ve her koşulda, insana ait mitler türemiştir ve bu mitler insanın vücudunun aklının eylemleriyle ortaya çıkan ne varsa hepsinin esin kaynağıdır.” (2017: 13) sözleriyle mitin diğer alanlarla bağlantısı üzerinde durmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak mitin, günümüz dünyasındaki bağlantılarını şu şekilde, örnekler üzerinden özetlemek mümkündür:

Mit ve Din: Çeşitli nedenlerle (siyasi, sosyal ve kültürel) din değiştirme, anlık değil belli zamana yayılan bir olaydır. Toplumlar din değiştirirken önceki dinlerine ait inanç, ritüel ve pratikleri tümünden terk etmeyerek yeni dinlerine uyarlarlar. Bu uyarılama dinî açıdan farklı yorumları ortaya çıkarmakla birlikte, ulusların eski inanç ve mitlerinin yeni din aracılığıyla sürdürmesine olanak sağlamaktadır. Böylelikle mitsel öğeler yeni dine asimile olarak günümüzde de varlığını sürdürürler. Bu bağlamda Türk mitolojisine ait kimi inanç ve pratiklerin günümüz Türkiye’inde de aktif bir şekilde yaşatıldığını aşağıdaki örnek üzerinden okumak mümkündür:

Altaylılar arasında ölenin ardından kırkıncı gün düzenlenen üzüt payramının sebebi aslında ölen kişinin ruhuna yiyecek içecek sunup onu mutlu ederek hane halkına ve haneye musallat olmasını engellemektir. Bu bağlamda günümüzde Anadolu’nun farklı yerlerinde cenazenin defni sonrası cenaze törenlerine katılanlara ikram edilen yemeklerin ardından törene katılanların “... ninenin / annenin / teyzenin / ablanın; dedenin / babanın / amcanın / ağabeyinin ağzına / canına deşsin.” Şeklindeki duaları dikkat çekicidir. Görüldüğü üzere ruhun ölümsüzlüğüne dair

beslenen inanmalar eski Türk dininin bir uzantısı olarak günümüz Türk insanının ritüellerine yansımıştır (Yeşildal, 2018: 52).

Yukarıda verilen örneğe benzer birçok pratiği, Türk mitolojisinin bir parçası olarak günümüzde görmek mümkündür. Yaşar Kalafat tarafından yazılan *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri* (2006) adlı kitap bu konuda önemli bilgiler sunmaktadır. Demek ki mit, dinî inanç ve pratikler çerçevesinde günümüz dünyasında da varlığını sürdürmektedir.¹⁷

Mit ve Edebiyat: Mitin günümüz dünyasında ilişkili olduğu alanlardan bir diğeri edebiyattır. Mit burada inançsal açıdan değil, öyküsel açıdan varlığını sürdürmektedir. Daha açık bir ifadeyle birçok edebî eser, mitik anlatılardan esinlenerek kaleme alınmıştır. Bu eserlerin en bilinenlerinden biri Albert Camus tarafından deneme türünden kaleme alınan ve varoluşçuluk felsefesinin işlendiği *Sisifos Söyleni*'dir. Tanrılar tarafından cezalandırılan ve bir kayayı dağın tepesine taşımakla görevli olan Sisifos, kayayı her seferinde tam yukarı çıkaracakken düşürür ve bu kısır döngü sürekli devam eder. Camus eserinde, günümüz insanının durumunu Sisifos'a benzetir ve eserini bu anlatı üzerinden kurgular. Türk edebiyatında ise özellikle Halikarnas Balıkçısı eserlerini mitik anlatılardan esinlenerek oluşturmuştur. Nitekim bu etkinin gücü öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, asıl adı Cevat Şakir Kabaağaçlı olan yazar eserlerini yine mitik anlatılardan etkilenerek *Halikarnas Balıkçısı* adıyla yayımlamıştır¹⁸.

Mit ve Sanat: Mit ve sanat, birçok araştırmacı tarafından birlikte kullanılan iki kavramdır. Özellikle sanat üzerine araştırma yapan kimi araştırmacılar, miti de bir sanat konusu olarak görmektedir. Bu düşünce aslında mitin günümüz dünya-

¹⁷ Mit ve din arasındaki ilişki için bk. (Albayrak, 2017). Mitin, din ve ideoloji ile arasındaki ilişki için bk. (Junginger, 2013).

¹⁸ Mit ve edebiyat arasındaki ilişkiye dair birçok örnek vardır fakat konunun amacı doğrultusunda daha fazla ayrıntıya inilmemiştir. Mitolojinin edebiyat üzerindeki etkisiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Ritter, 2011).

sında varlığını sürdüren bir olgu olmaktan ziyade, imgesel olarak sanata kaynak teşkil eden bir olgu olarak görülmesinde kaynaklanmaktadır. Mitin, sanat dalları için oldukça etkili bir ilham kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Operadan baleye, tiyatrodan resime kadar birçok sanat dalında mitik anlatılara atıf yapıldığı görülmektedir.¹⁹

Mit ve Mimarlık: Mitin etkin bir şekilde kullanıldığı alanlardan biri de mimarlıktır. Nitekim hem Türkiye’de hem de dünyanın birçok farklı bölgesinde inşa edilen eserlerin çoğunun, mitik bir anlatıya atıfla inşa edildiği görülmektedir. Örneğin, Osmanlı döneminde yapılan çeşme tarzı birçok mimari eserin Süleyman mitinden esinlenerek oluşturulduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, günümüz dünyasındaki birçok eserin de mitik bir düşünceyle oluşturulduğunu Özen Eyüce şu şekilde ifade etmektedir: “Göge ulaşma çabası içindeki gökdelenlerden mağara (*grotto*)’lara, kristal niteliğinde cam binalardan doğadaki biçimlenme süreçlerinden esinlenen *biomorfik* tasarımlara değin doğrudan ya da gizlenmiş olarak mitik söylemlerin sürdüğünü söylemek yanlış olmasa gerek.” (2017a: 19-20).²⁰

Mit ve İdeoloji: Mitin bağlantılı olduğu bir diğer alan siyasettir. Özellikle kimi siyasetçilerin geleneksel mit kahramanlarıyla özdeşleşerek başarı sağladığı söylenebilir. Bununla birlikte mitin bir ifade tarzı olarak ideolojik bir amaca hizmet etmek için kullanıldığını da söylemek mümkündür. Cumhuriyetin ilk yıllarında basılan paraların ve pulların üzerindeki bozkurt resimleri, mit ve siyaset ilişkisine dair önemli örneklerdir.²¹

Mit ve Psikoloji: Mitin psikoloji ile ilişkisine dair birçok görüş ortaya atılmıştır. Özellikle psikanaliz üzerine çalışan-

¹⁹ Mit ve sanat ilişkisine dair ayrıntılı bilgi için bk. (Kaptan Bazıyar, 2016), (Rotterdam, 1985).

²⁰ Mit ve mimarlık ilişkisine dair ayrıntılı bilgi için bk. (Özen Eyüce, 2017b).

²¹ Mit ve ideoloji ilişkisinin dair ayrıntılı bilgi için bk. (Garaudy, 2015), (Akgül, 2014).

lar, mitin bilinçdışının bir ürünü olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre, nasıl ki rüyalar kişilerin bilinçdışını açığa vuruyorsa, mitler de toplumların bilinçdışı hakkında bilgiler vermektedir. Dolayısıyla psikanalistler, mitleri kolektif bilinçdışının bir yansıması olarak görmektedirler.²²

Mitin bağlantılı olduğu ya da üzerinde inançsal veya imgesel olarak etki bıraktığı alanlardan birkaçı yukarıda açıklanmaya çalışıldı. Elbette ki mitin daha birçok farklı alanla bağlantısı kurulabilir. Fakat çalışmanın amacı doğrultusunda daha fazla detaya girilmemiştir. Çalışmada, günümüz kent toplumunda ortaya çıkan mitler için *çağdaş* ya da *modern mit* kavramı kullanılmaktadır. Modern veya çağdaş kelimelerinin “çağa uygun”, “günümüzde var olan” anlamları kastedilmektedir. Mustafa Duman’ın da ifade ettiği gibi, “... hangi dönemde ortaya çıkarsa çıksın, insanın o anda sahip olduğu teknoloji bir soruna cevap veremediğinde, “ilkel” ile “modern” arasındaki mesafe daralmaktadır. Çünkü modern insan da çözemediği bu sorunla kıyaslandığında “ilkel” bir duruma düşmektedir (2020: 63).

Mitin günümüz dünyasında varlığını sürdürdüğüne dair birçok araştırmacı çeşitli örnekler üzerinden görüş bildirmiş ve mitik sürekliliğe işaret etmiştir. Jung, modern dönemde rüyalandaki hayvanların ve canavarların yerini otomobillerin ve uçakların aldığını belirterek mitin yeni bilgi arayışlarıyla imgeleştirildiğini belirtmektedir (2014: 41). Bu durumda mit, düşünsel açıdan aynı kalmakla birlikte, çağın gereklerine uygun bir imgeleştirme sürecine girerek ya da biçimsel bir şekil değişikliğine giderek günümüz dünyasında da varlığını sürdürmektedir.

Karen Armstrong’un, bir mitin kalıplaşmış tek bir biçimi olmadığını, koşullar değiştikçe zamansız hakikati ortaya çıkaran öykülerin de başka türlü dile getirildiğini (2014: 13)

²² Mit ve psikoloji hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Jung, 2014).

söylemesi mitik sürekliliğe işaret etmektedir. Armstrong'un sözlerinden yola çıkarak mitin, biçimsel veya ifade tarzı olarak şekil değiştirirse de inanç ve işlev açısından aynı kalarak sürekliliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bölümün de temel amacı yukarıda bahsedilen "mitin kalıplaşmış tek bir biçimi olmadığı" üzerine bir tartışma yürütmektedir. Mitin günümüz insanına ulaşan en önemli biçimlerinden biri elbette kent efsaneleridir. Özgür Taburoğlu, kent efsanelerinin mit konusundaki önemini şu şekilde açıklamaktadır:

Kendilerini, ayırt edici bir kültür geliştiremedikleri ve 'seçkin olamadıkları için' toplumun görünür olmayan geri kalanından ayrı tutan ve simgesel tüketimleriyle ayırt edilen seçkinler arasında, çoğul kültürel süreçlerin sabitlendiği tinsellikler, yeni zaman dinselilikleri, metafizikler ortaya çıkar. Onların yaşam evreninde ya da Pierre Bourdieu'nun deyişiyle *habitus*'unda, yaşamı çekip çevirmenin, idame etmenin, çıplak yaşam koşullarının çok ötesine geçmiş olan, 'simgesel üretim'lerin yapıldığı, boş zamana sahip olanın yarattığı, ortak yaşama dair yüzleri olan mitolojiler ortaya çıkar. Bu mitolojilerin en önemli parçası kent efsaneleridir. Doğaüstüne ait güçlere dair metropol karmaşası içerisinde yürütülen bir yorum, büyük kentte yaşayanın taşıdığı batılılığın bir yansımasıdır (2011: 14).

Bu bölümde UFO'lar veya dünya dışı varlıklar etrafında oluşan anlatıların mitik bir algı oluşturup oluşturmadığı inceleme konusu yapılacaktır. İnceleme, dünya mitolojilerindeki örnekleri ile karşılaştırmalı bir şekilde; hem biçimsel hem işlevsel açıdan gerçekleştirilerek bahsi geçen anlatıların, olgusal bir mit dönüşümünü mü yoksa medyanın kurguladığı bir medyatik geleneği²³ mi temsil ettiği sorgulanacaktır. Fakat burada şunu da açıklamakta fayda vardır ki, çalışmanın hiçbir noktası normatif bir bakış açısıyla oluşturulmamıştır. Bir

²³ Medyatik gelenek ile halk düşüncesinde olmayan fakat medya organları tarafından halka aşılınmaya çalışılan düşünce, davranış tarzı, bakış açısı vb. olgular kastedilmektedir.

başka ifadeyle UFO'ların, uzaylıların ya da UFO'lar tarafından kaçırılma olaylarının gerçekliği / yanlışlığı çalışmanın sorgu noktasında yer almamaktadır. Çalışmanın odak noktası, bahsi geçen anlatıların, dönüşümler geçirerek modern bir mit oluşturup oluşturmadığıdır. Bir başka ifadeyle çalışmada, UFO'lar veya uzaylıların varlığı değil, onlar üzerinden ortaya folklorik yön inceleme konusu yapılmaktadır.

UFO Mitleri

İngilizce "Undefined Flying Object" kelime grubunun kısaltması olan UFO, Türkçeye "Tanımlanamayan Uçan Nesne" şeklinde çevrilebilir. UFO kavramı, uluslararası bir kullanım geçerliliğine sahip olmakla birlikte, Türkçede bu kavram "uçan daire" ile karşılanmaktadır. Uçan daire, esasen dünya dışı varlıkların (uzaylıların) gezegenler arası seyahatlerinde kullandıkları araca verilen isimdir. Fakat uçan daire yalnızca bir araç ismi olarak değil, aynı zamanda uzaylıları da içine alan geniş kapsamlı bir kullanım alanına sahiptir. Bir başka ifadeyle, uçan daire gördüm diyen birisi aynı zamanda uzaylı da gördüğünü kastetmektedir. Dolayısıyla UFO (uçan daire), anlatılarda bir araç olmanın yanı sıra çoğu zaman kahraman durumundadır. Uçan daireler, tanımlanamayan cisimler olması sebebiyle halk tarafından gökte görülen ve tanımlanamayan tüm cisimler bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yani, halk tarafından görülen ve tanımlanamayan uçak, balon ya da göktaşı gibi nesnelere de çoğu zaman uçan daire olarak düşünülmektedir. Bu nedenle, gök ve gökteki cisimlerle daha yakından ilişki kuran pilotların anlattığı anlatılarla, bu cisimleri tanımlayamayan halkın anlatıları arasında büyük farklılıklar görülebilmektedir.

UFO'lar, özellikle son 70-80 yıldır insanlığın üzerinde çok fazla düşündüğü konulardan biridir. Nitekim UFO'ların ya da dünya dışı varlıkların insan düşüncesi üzerindeki bu

etkisi, *Marşlılar Saldırıyor* (1996) ve *Mesaj* (1997) gibi iyi gişè hasılatı yapan filmlerin yanı sıra Erich von Däniken'in yazdığı *Tanrıların Arabaları* (2014) gibi çok satan kitapların da yazılmasını sağlamıştır. Partridge'nin verdiği bilgilere göre, sayısız UFO derneğinin olması ve bu derneklerden bazılarının yıllık büyük toplantılar düzenlemesi ve yayınlar yapması, hatta Journal of UFO Studies gibi dergiler kurularak UFO'lar konusunda akademik tarzda yayınlar yapılması, bahsedilen etkinin gücünü görmek açısından önemlidir (2008: 18).

UFO'larla ilgili popüler ve bilimsel birçok çalışmanın yapılması, derneklerin kurulması, aslında bu fenomenin mitik bir düşünce olarak da insan zihninde yer aldığını göstermektedir. Bu noktada inanç boyutuyla yakın bir ilişkisi bulunan UFO'lar hakkında halk bilimcilerin de çeşitli araştırmalar yaptığı görülmektedir. Fakat Türk halk bilimcilerin yabancı meslektaşlarına oranla, UFO konusuna daha az ilgi duydukları, yapılan çalışmaların niteliği ve niceliği açısından net bir şekilde görülmektedir. Türkiye'de de sayısız UFO tecrübesi yaşanmasına ve hatta UFO dinî akımlarının kurulmasına rağmen, bu konu halk bilimcilerin gündeminde yeterince yer almamıştır. Bununla birlikte, mitik bir algı oluşturan UFO anlatılarına yalnızca halk bilimciler değil, birçok farklı alandan bilim insanı dikkat kesilmiştir. Hatta bu fenomen hakkında birçok bilim insanı kendi disiplinlerinin bakış açısıyla makaleler bile hazırlamışlardır.²⁴ Yine UFO fenomeninin zaman zaman halk şiirine de yansıdığı görülmektedir. Şemsi Yastıman, "Uzaylılar Hoş Geldiniz" başlıklı taşlama tarzındaki eserinde, gündelik sorunları uzaylılar üzerinden anlatmaktadır. Şiirde mitik bir algı oluşturacak herhangi bir ifade olmasa da, toplumsal olarak insanlar üzerinde etki bırakan bir fenomenin, şiire de yansması önemli bir noktadır. Nitekim eski dönemlerden beri toplum üzerinden derin izler bırakan olayların şiir şeklinde anlatılması oldukça sık görülen bir durumdur.

²⁴ UFO deneyimi üzerine disiplinler arası bir çalışma için bk. (Dewan, 2006).

Burada da uzaylıların şiiire konu edinmesi benzer bir durumu gözler önüne sermektedir.

UFO'ların oluşturduğu mitik düşüncenin insanlar üzerindeki etkisi zaman zaman öyle boyutlara ulaşmıştır ki Türklerin, Atatürk'ün ya da peygamberlerin uzaylı olduğu hakkında açıklamalar bile yapılmıştır. Özellikle peygamberlerin uzaylı olduğuna dair yapılan yorumlar, modern bir inançla mevcut dinleri bütünleştirip etki alanını artırma çabası olarak da yorumlanabilir. Yine UFO'ların toplum üzerinde oluşturduğu etki gücünü, daha somut bir şekilde ABD'de gerçekleşen aşağıdaki olayda görmek mümkündür:

ABD'de Orson Welles isimli bir radyo programcısı, *Dünyalar Savaşı* isimli bir kurgu romanı radyo tiyatrosu şeklinde sundu. Öyküyü kendi zamanına uyarlayan Welles, Marslıları İngiltere'ye değil, ABD'ye indiriyordu ve olayları oldukça gerçekçi bir şekilde anlatıyordu. Programı başından beri dinleyenler bunun bir öykü olduğunun farkındaydı, fakat radyosunu yeni açanlar büyük bir şaşkınlık içinde donup kaldılar ve çok sayıda dinleyen gerçekten Marslıların saldırıya geçip geçmediğini sordular. Hatta yüzlerce kişi otomobillerine atlayarak dehşet içinde kaçtılar (Dever, 2005: 45).

Kurgu bir radyo programı bile, yüzlerce kişinin olayları gerçek sanıp korkuya kapılmalarına neden olabilmektedir. Bu durum göstermektedir ki, insanlar için işgalci uzaylı miti oldukça aktif bir şekilde belleklerde yer almaktadır. Jung, bahsi geçen radyo programının yarattığı korkunun yaklaşan İkinci Dünya Savaşı'na dair gizli duyguları tetiklediğini (2014: 13) belirterek olayın psikolojik yönünü açığa vurmaktadır. Bununla birlikte, dünyanın birçok bölgesinde kurulan UFO dinî akımlarının oldukça etkin bir yapıda olması ve liderleri ile üyelerinin arasında şeyh - mürit ilişkisi bulunması yine bu mitik algıya bir işaret olarak kabul edilebilir. Ben-Amos, bir çalışmasında anlatının mit olma durumunu şu şekilde açıkla-

maktadır: “Mit inanç adabını gerektirir fakat onun yokluğunda aynı tema bir masala dönüşecektir.” (2014: 363). Buradan yola çıkarak UFO anlatılarının inancı esas alarak mitik bir düşünceye dönüştüğünü söyleyebiliriz. UFO’lar üzerinden kurulan birçok dinî kuruluş bu durumu destekler niteliktedir.

Dünya dışı varlıkların oluşturduğu mitler aslında eski dönemlerden beri insan zihninde yer almaktadır. UFO’ların tarihine bakıldığında onların, teknolojiyle yakın bir ilişki içerisinde olması sebebiyle son zamanlarda ortaya çıkmış bir fenomen olduğu düşünülmektedir. Aslında durum, tam olarak böyle değildir. Gökte görülen nesnelere üzerine oluşan algının tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Bununla birlikte bugün görüldüğü iddia edilen son derece gelişmiş teknolojik özelliklere sahip UFO’lar, nispeten daha yeni bir dönemde ortaya çıkmıştır.

Modern dönem UFO’larıyla ilgili ilk kayıt, 1947 yılında gerçekleşmiştir. 24 Haziran 1947 tarihinde gerçekleşen uçuşunu Kenneth Arnold, daha sonra yazdığı kitabında özetle şu şekilde açıklamaktadır: 9200 feet yükseklikte uçuşumu gerçekleştirirken uçağımın yüzeyine inanılmaz derecede bir parlaklık vuruyordu. Bunun başka bir uçak olduğunu düşündüm ama herhangi bir uçak göremedim. Düşüncelerimi toplamaya veya yakın herhangi bir uçağı görmeye vakit bulmadan parlaklık tekrar meydana geldi. Bu sefer geldiği yönü yakaladım. Soldan ve kuzeye kadar, Baker dağının çevresinden dağların tepelerine çok yakın uçan ve inanılmaz bir hızla seyahat eden çok parlak nesnelere oluşumunu gözlemledim. İlk başta, hâlâ yüzlerce kilometrelik mesafelerdeyken şekillerini çıkaramadım. Daha sonra onları net bir şekilde gördüm. Bu cisimler suya atılan bir fincan tabağının çıkardığı şekillere benzer bir biçimde uçuyorlardı (Arnold ve Palmer, 1952: 9-11). İşte bu sözlerden sonra da “uçan daire” kavramı ortaya çıkmış oldu (Hough ve Randles, 1995: 80-86). (bk. Resim 1).

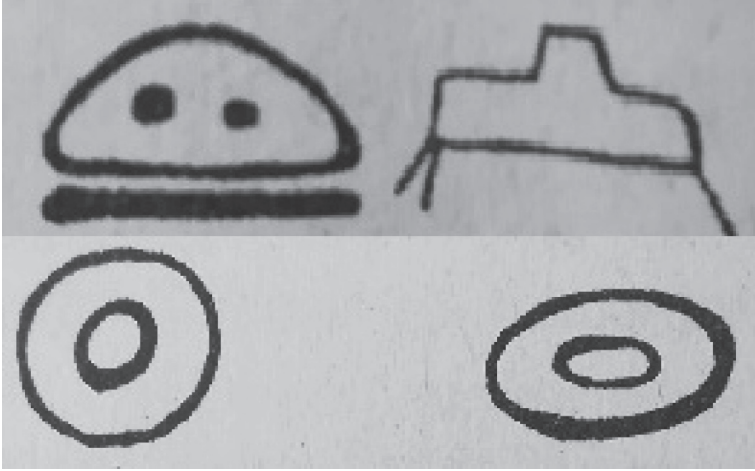

Resim 1. Kenneth Arnold'un yaşadığı iddia edilen tecrübenin temsili bir çizimi²⁵
Kaynak: Arnold ve Palmer, 1952.

Fakat Hough ve Randles ikilisi buna karşı çıkarak UFO'ların 1947'de değil, 1880'de Sanayi Devrimi'nin doruğa ulaştığı bir noktada ortaya çıktığını belirtmektedirler (1995: 14). Bugün UFO ya da uçan daire olarak adlandırdığımız, teknolojik özelliklere sahip araçlar, her ne kadar yakın bir dönemde ortaya çıksa da, gökte görülen cisimlerin tarihinin oldukça eski dönemlere dayandığı iddia edilmektedir. Birçok kişi, geçmiş dönemlerdeki kutsal kitapların, tahta baskıların, sanat eserlerinin vb. bu tür varlıklara atıflarla dolu olduğunu konusunda hemfikirdir.

²⁵ Bu olaydan sonra UFO kavramı ortaya çıkmıştır. Arnold daha sonra hazırladığı kitabının kapağında da yine bu resmi kullanmıştır.

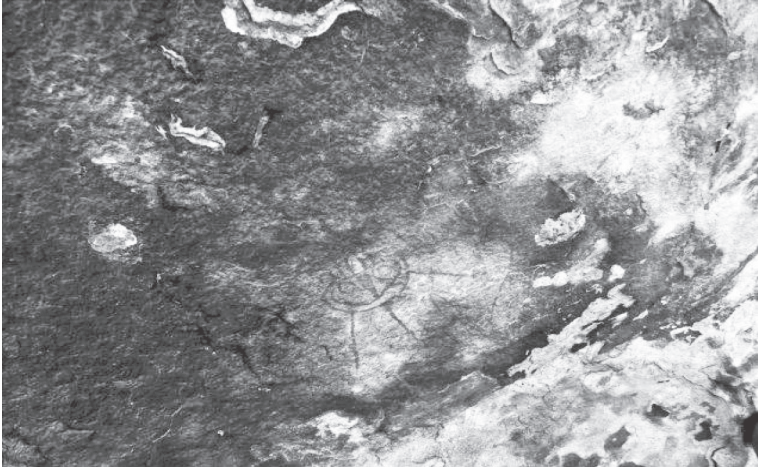
UFO'larla ilgili en eski şekillerin Paleolitik Çağ'a ait olduğuna dair bilgiler mevcuttur. Fransa'da yer alan Pair Non-Pair mağarasında UFO şekilleri, mamut ve dağ keçisi şekilleri ile birlikte yer almaktadır. Kesin tarih verilememekle birlikte bu resimlerin MÖ 30.000 veya MÖ 20.000 tarihlerine dayandığı iddia edilmektedir. Yine Fransa'da yer alan Pech Merle mağarasında bulunan duvar resminde, insanların üzerinde uçan bir obje görülmektedir. İspanya'da bulunan Altamira mağasındaki resimlerde ise hayvan resimleri duvarda bulunurken UFO olduğu düşünülen resimler tavanda yer almaktadır. Resimlerin tarihinin 10.000 ile 12.000 arasında olduğu düşünülmektedir (BİLYAY Vakfı, 1999: 20-21). (bk. Resim 2.).

Resim 2. Fransa ve İspanya'da bulunan mağaralardaki UFO'lara ait olduğu düşünülen duvar resimleri
Kaynak: BİLYAY Vakfı, 1999.

UFO'larla ilgili olduğu düşünülen mağara resimlerine Taş Devri'nde de rastlanmaktadır. Brezilya'da (Minas Gerais eyaletinin Varzelândia kasabasında) kimyager Hernani Ebecken tarafından ortaya çıkartılan mağara resimlerinin 8000 - 12000 yıllık olduğu belirtilmektedir. Altı parça olan bu resimler güneş, ay, puro biçimli bir UFO ve iki adet uçan daire şeklinden meydana gelmektedir (BİLYAY Vakfı, 1999: 26-27).

Son günlerde yapılan bir habere göre, Hindistan'da bulunan ve yaklaşık 10000 yıllık bir tarihe sahip olan mağara resimlerinde, uzay elbisesine benzer şekiller giyen varlıkların resmedildiği haber yapılmaktadır (bk. Resim 3 ve 4). Elbette burada önemli olan bahsi geçen resimlerdeki varlıkların gerçekten uzaylı olup olmadığı değil, dünya dışı varlık algısının o dönemlere kadar takip edilebilmesidir ya da o dönem insanın ne amaçla çizdiği bilinmeyen bir mağara resmini, bugünün insanı tarafından UFO'larla ilişkili bir şekilde açıklanması da günümüz mitik algısına bir işaret sayılabilir.

Resim 3. Dünya dışı varlıkları temsil ettiği düşünülen mağara resmi

Kaynak: <http://www.onaltiyildiz.com/?haber,6740>

Ramayana ve Mahabharata'da dünya dışı varlıklara atıflar bulunmaktadır. Bu yazılarda, eski Hindistan'da bir çeşit uçak olan Vimana'lardan söz edilmektedir. UFO araştırmaları yapan birçok kişi, bahsedilen Vimana'ların aslında uçan daireler olduğu kanısındadır. Uçaklardan daha üstün özelliklere sahip olan Vimana'lar için eski bir Hint yazmasında, "Orta boyda Vimana'larla insanlar havada uçabildikleri gibi gök yaratıkları da yeryüzüne gelebilir." (Ergüven, 1998: 10).

Resim 4. Dünya dışı varlıkları temsil ettiği düşünülen bir diğer mağara resmi
Kaynak: <http://www.onaltiyildiz.com/?haber,6740>

Eski Hint yazmalarındaki bilgilere bakarak insanlığın varoluşundan beri uçmaya karşı bir merak beslediği söylenebilir. Bu merak beraberinde bir korkuyu da getirmektedir. Nitekim uçma kabiliyetine kavuşan insanlık, aynı zamanda bilinmeyen diyarlara da kapı aralayacaktır. Dolayısıyla bu yeni mekânlarda tam olarak neyle karşılaşacağını bilmemek, dünya dışı varlıklara yapılan mitik bir algıyı da ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan mitik algıyı ise dönemin metinlerinde net bir şekilde görmek mümkündür. Nitekim bu algı, eski dönemlerde olduğu gibi, bilinmezi açıklamada bir yardımcı işlevi de görmektedir. Örneğin insanlığın ilk mitik anlatılarında, gök gürelemesi tanrıların kızgınlığına işaret sayılıyor ve yıldırım düşmesi de bu kızgınlığın ceza tezahürü olarak algılanıyordu. Başka bir ifadeyle, açıklamakta zorluk çekilen bir olay dünya dışı varlıklara (burada tanrılar) bağlanıyordu. Günümüzde de benzer bir açıklama Mısır piramitleri üzerinden yapılmaktadır. Birçok kişi piramitlerin geçmiş dönemlerde uzaylılar tarafından yapıldığına inanmaktadır. Aslında piramitlerin nasıl yapıldığı bugün bilim tarafından net bir şekilde açıklanmaktadır. Buna rağmen açıklanmasının

zor olduğu düşünölen piramitler dünya dışı varlıklara (burada uzaylılar) bağlanmaktadır. Dolayısıyla mitik algı, zaman zaman bilimsel gerçeklerin önüne geçebilecek bir boyuta ulaşmaktadır. Yine dünyanın değişik bölgelerinde yer alan ve yapımı ile ilgili net bir bilgi bulunmayan çeşitli eserler de uzaylıların varlığına dair delil kabul edilmektedir. Örneğin Paskalya Adası'nda bulunan dev heykellerin yapımı da uzaylılara bağlanmakta ve onların bıraktığı bir işaret olduğu kimi çevreler tarafından kabul edilmektedir (bk. Resim 5.). Bu iddialar çoğu zaman bilimsel verilerle örtüşmemektedir. Fakat bu düşünceler bir yandan halk üzerinde UFO algısını kuvvetlendirirken bir yandan da bilinmeyen varlıklar üzerinden bir mitik algı oluşturma sürecine katkı sağlamaktadır.

Resim 5. Uzaylılar tarafından yapıldığı iddia edilen ve Paskalya Adası'nda bulunan heykeller
Kaynak: <http://www.gizemligercekler.com/paskalya-adasi-moai-heykellerinin-sirri/>

Antik dönemlerde gökte görölen ve tanımlanamayan cisimlerle bağlantı kurduğu iddia edilen bir diğer uygarlık Mısır'dır. Ergüven, bundan 3400 yıl önce Tutmes III çağında, eski Mısır diliyle papirüs kâğıtlarına yazılmış uçan daire öyküleri olduğunu iddia etmektedir (1998: 8). (bk. Resim 6).

Resim 6. Eski bir Mısır ailesinin UFO ile ilişki kurduğunun iddia edildiği resim
Kaynak: Ergüven, 1998.

Erich Von Däniken'in verdiği bilgilere göre, güneş tanrısı Ra için yazılan tabletlerde geçen şu ifadeler de dünya dışı yaşama atıfta bulunmaktadır: " Sen, yıldızların ve ayın altında dolaşırsın. Aten gemisini yerde ve gökte, Kuzey Kutbu'ndaki sönmeyen yıldızlarda yorulmadan sürersin." (2014: 79).

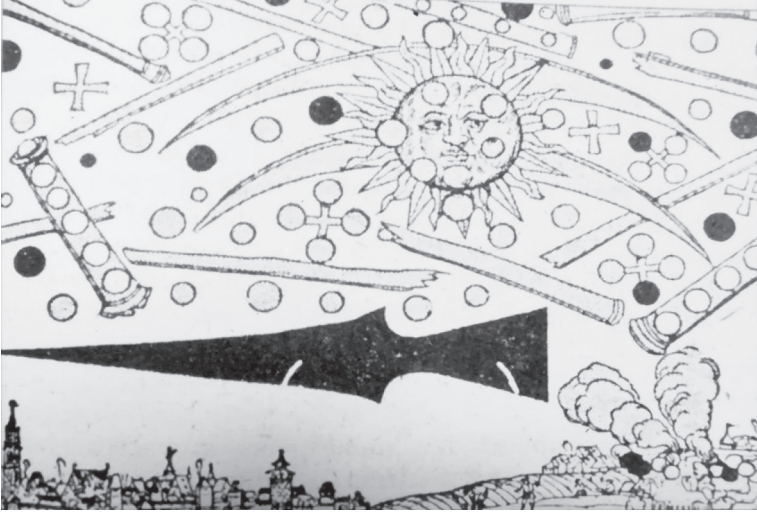
Antik dönemdeki yazma ve papirüslerin yanı sıra ortaçağda yaratılan kimi eserlerde de UFO'lara dair atıfların olduğu sıklıkla öne sürülmektedir. Bu dönemde görülen çeşitli doğa olayları, devrin sanatçıları tarafından eserlerine konu edinmiştir. Özellikle tahta oyması şeklinde yapılan bu eserler, günümüzde dünya dışı varlıklarla ilgili araştırma yapan birçok kişi tarafından UFO'ların varlığına bir kanıt olarak gösterilmektedir.

12. yüzyıla ait bir Yunan el yazmasında “İsa’nın Doğumu” adını taşıyan resimde, tepede oval bir araç yeni doğmuş olan İsa peygamberin üzerine bir ışık huzmesi göndermiştir. Bu durum etraftaki insanların da dikkatini çekmektedir. Hatta ışık o kadar parlaktır ki resmin sağındaki vaftizci papazlar da yukarıdaki uçan aracın saçtığı ışığa bakarken gözlerini kapatmaktadır (Berkkan ve Cezlan, 2016: 289). (bk. Resim 7.).

Resim 7. İsa peygamberin doğumu sırasında ona ışık gönderdiği düşünülen cisim
Kaynak: Berkkan ve Cezlan, 2016

Dünya dışı yaşama atıf yaptığı düşünülen bir başka çalışma, 4 Nisan 1561 tarihine aittir. Nuremberg / Almanya’da görülen manzaranın Hans Glaser tarafından yapılan tahta oymasında (BİLYAY Vakfı, 1999: 43), UFO’lara benzer cisimler görülmektedir. Yine İsviçre kütüphanesinde yer alan, 7 Ağustos 1566 tarihli bir başka tahta oymada, Basel göklerinde görülen acayip küreler UFO olarak yorumlanmaktadır (Hough ve Randles, 1995: 10). (bk. Resim 8 ve 9).

Resim 8. UFO'ları temsil ettiği düşünülen 1561 tarihli tahta oyma²⁶
Kaynak: BİLYAY Vakfı, 1999.

Resim 9. UFO'ları temsil ettiği düşünülen 1566 tarihli tahta oyma
Kaynak: Hough ve Randles, 1995.

Yine 17. yüzyıla ait olduğu düşünülen ve “Ruhani Hacı Başka Bir Dünyayı Keşfediyor” başlığını taşıyan resim, açıkça UFO'larla ilişkilendirilmektedir. (bk. Resim 10).

²⁶ Hans Glaser tarafından yapılan, 1561 tarihli tahta oymada görülen manzaranın UFO'lara atıf yaptığı düşünülmektedir.

Resim 10. Ruhani hacı başka bir dünyayı keşfediyor
Kaynak: Jung, 2014.

Resimde ruhani hacı adı verilen kişi, içerisinde bulunduğumuz dünyadan bir anda başka bir âleme geçerken tasvir edilmiştir. Burada tasvir edilen âlem görüldüğü üzere yıldızları ve ayı da aşan, âdeta mitik bir âlemdir. Resimde ilk göze çarpan UFO'ya benzeyen yuvarlak şekillerdir. Jung, bu resimdeki yuvarlak simgeleri, UFO vizyonunun prototip bir imgesi olarak yorumlamaktadır. Yine Jung'a göre bunlar, empirik dünyaya ait olan gök cisimleri değil, manevi ya da dört boyutlu dünyadan yansıtılmış rotundalar yani yuvarlaklardır (2014: 133). Resmin temel konusunu oluşturan âlemler arası geçiş, bilimkurgu sinemasında da sıklıkla yer verilen bir konudur. Aslında UFO'ların âlemler ötesi bir mekândan gelmesi de onun mitik özelliğine yapılan bir vurgu olarak okunmaya müsaittir.

Dünya dışı varlıklarla ilgili atıflara antik dönem metinleri ve ortaçağ sanat eserlerinin yanı sıra kutsal kitaplarda da rastlamak mümkündür. Kutsal kitaplarda rastlanan bu atıflar, UFO'larla ilgili mitik bir düşüncenin oluşmasında oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Nitekim kutsal olduğu kabul edilen ve insan hayatına inançla ilgili büyük bir yön veren bu kitap-

ların yaptığı atıflar, birçok insanı UFO konusunda gerçeklik algısına itmektedir. Kur'an-ı Kerim'de dünya dışı varlıklara atıf yapıldığı iddia edilen ayetlerin bir kısmı şu şekildedir:

“Gökleri, yeri ve bu ikisi içinde yaydığı canlıları yaratması, O'nun varlığının delillerindedir. O, dilediği zaman, onları bir araya getirmeye de gücü yetendir.” (Şûra Suresi, 29. Ayet).

“Göklerde ve yerde bulunan canlılar ve melekler büyük-lük taslamadan Allah'a secde ederler (boyun eğler).” (Nahl Suresi, 49. Ayet).

“Görmedin mi ki şüphesiz, göklerde ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde etmektedir. Birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah, kimi alçaltırsa ona saygınlık kazandıracak hiç kimse yoktur. Şüphesiz Allah, dilediğini yapar.” (Hac Suresi, 18. Ayet).

“Göklerde ve yeryüzünde bulunan kimselerle, sıra sıra (kanat çırparak uçan) kuşların Allah'ı tespih ettiğini görmez misin? Her biri duasını ve tespihini kesin olarak bilmektedir. Allah, onların yapmakta olduğu şeyleri hakkıyla bilendir.” (Nur Suresi, 41. Ayet).

“Göklerde ve yerde kim varsa, ister istemez kendileri de gölgeleri de sabah akşam Allah'a boyun eğer.” (Rad Suresi, 15. Ayet).

“Göklerde ve yerde kim varsa hep O'nundur. O'nun katedakiler, ne O'na ibadetten çekinir (ve büyüklenir) ne de yorgunluk (ve bıkkınlık) duyarlar.” (Enbiya Suresi, 19. Ayet).

Yukarıdaki ayetler incelendiğinde Kur'an-ı Kerim'in yerde ve gökte yaşayan varlıkları net bir şekilde ayırdığı görülmektedir. Fakat burada “gök” kelimesi bugünkü kullandığımız anlamda değil, uzayı da içine alacak şekilde kullanılmaktadır. Nitekim Hacc Suresi'nin 18. ayetinde güneş ve yıldızlara da atıfta bulunularak gök kelimesinin anlam dün-

yası ortaya konulmaktadır. Ayetlerde ısrarla “gökte ve yerde yaşayanlar” ifadesinin kullanılması, dünya dışı varlıklar üzerine araştırma yapanlar tarafından UFO'lara bir atıf olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar Kur'an-ı Kerim'de, gökte yaşayanlar ile yerde yaşayanlar arasında net bir ayırım yapılsa da, bu ayetleri teknolojik özelliklere sahip UFO'lar ile bağdaştırmak mümkün değildir. Fakat ayetlerdeki gök ve yer algısı, Kur'an-ı Kerim'in ortaya çıktığı dönemde dünya dışı varlık algısının olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde bahsedilen “âlemler” kelimesi, bugünün insanı için, dünya dışı farklı mitik mekânların olduğu algısını ortaya çıkarmaktadır. Dünya dışı varlıklara yapılan atıfları diğer kutsal kitaplar olan İncil ve Tevrat'ta da görmek mümkündür. Bahsi geçen ayetlerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

“Sept gününü izleyen haftanın ilk günü, tan yeri ağarırken Mecdelli Meryem ile öbür Meryem mezarı görmeye gittiler. Ansızın büyük bir deprem oldu. Rabb'in bir meleği gökten indi ve mezara gidip taşı bir yere yuvarlayarak üzerine oturdu. Görünüşü şimşek gibi, giysileri ise kar gibi bembeyazdı.” (Matta 28: 1-3).

“Onlar bu durum karşısında şaşırıp kalmışken şimşek gibi parıldayan giysilere bürünmüş iki kişi yanlarında belirdi.” (Luka 24: 4).

“Bundan sonra göğün açılmış olduğunu ve orada beyaz bir atın durduğunu gördüm. Ata binmiş olanın adı Sadık ve Gerçek'tir. Adaletle yargılar... Gözleri alev alev yanan ateşe benzer. Başında çok sayıda taç vardır ve üzerinde kendisinden başka bir kimsenin adı yazılmıştır. 'Tanrı'nın Sözü' adıyla anılır. Kaftanı ve kalçası üzerinde 'Kralların Kralı ve Rabblerin Rabbi' diye yazılmış bir adı vardı.” (Esinleme 19: 11-16).

“Söyle bize, Tanrı'nın oğlu Mesih sen misin? sorusuna İsa, 'Söylediğin gibidir.' karşılığını verdi. 'Üstelik size şunu

söyleyeyim, bundan sonra insanoğlunun kudretli olanın sağında oturduğunu ve göğün bulutları üzerinde geldiğini göreceksiniz' dedi." (Matta 26: 63-64).

"Ve baktım ve işte şimalden buran yeli, durmadan ateş saçan büyük bir bulut geliyordu, çevresinde parıltı ve ortasında sanki ateş ortasında ışıldayan maden. Ve onun ortasından dört canlı mahlûk benzeri çıktı. Ve onların görünüşü şöyle idi: Onlarda insan benzeyişi vardı ve her birinin dört yüzü vardı. Ve onlardan her birinin dört kanadı vardı. Ve ayakları doğru ayaklardı ve ayaklarının tabanı buzağı ayağının tabanı gibi idi. Ve cilalı tunç gibi parlamakta idiler." (Hezeikel, Bap 1: 4-7).

"Ben canlı mahlûklara bakarken işte, canlı mahlûkların yanında, onların her dört yüzü için, yerde bir tekerlek vardı. Tekerleklerin ve yapılarının görünüşü gök zümrüt gibi idi ve dördünün benzeyişi birdi ve görünüşleri ve yapıları, sanki tekerlek içinde tekerlek. Yürüdükleri zaman dört yanlarına da gidiyorlardı; dönmeyerek yürüyorlardı. Tekerlek çemberleri ise yüksekti ve korkunçtu ve dördünün çemberleri çepçevre gözlerle dolu idi. Ve mahlûklar yürüdükçe tekerlekler onların yanında yürüyorlardı ve canlı mahlûklar yerden yükseldikçe tekerlekler yükseliyorlardı. Ruh nereye gitmek istedi ise oraya, ruhun gitmek istediği yere gidiyorlardı ve tekerlekler onların yanında yükseliyordu; çünkü canlı mahlûkların ruhu tekerlekleri idi. Onlar yürüdükçe bunlar da yürüyorlardı ve onlar durdukça bunlar da duruyorlardı ve onlar yerden yükseldikçe yanlarında tekerlekler de yükseliyorlardı; çünkü canlı mahlûkun ruhu tekerleklerde idi." (Hezekiel, Bap 1: 15-21).

Yukarıdaki ayetler, dünya dışı varlıklar açısından incelendiğinde ayetlerin günümüzde anlatılan UFO anlatıları ile oldukça benzer özellikler gösterdiği görülmektedir. Ayetlerde etrafa ışık saçıp insanlara dehşet veren tomarlardan bahsedilmektedir ki, günümüz UFO anlatılarında da olay örgüsü ol-

dukaça yakın bir şekildedir. Kur'an-ı Kerim'de gökte yaşayan varlıklardan bahsedilip bu varlıkların insanlarla temasından söz edilmezken Tevrat'ta dünya dışı varlıkların insanlara korku saldığından bahsedilmektedir. Yine Hezeikel 1,4-8 numaralı ayette anlatılanlar günümüz UFO anlatılarındaki uzaylı tasvirlerine de oldukça benzediğı görülmektedir. Bu yönüyle Tevrat'taki ilgili ayetlerin UFO anlatılarıyla benzeştiğini söylemek mümkündür.

Bu durumda yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak şöyle bir yorum yapmak mümkündür: Kur'an-ı Kerim, İncil, Tevrat²⁷ gibi kutsal kitaplarda net bir şekilde dünya dışı varlıklara ve bu varlıkların zaman zaman insanlar tarafından gözlemlenmesine atıfta bulunmaktadır. Dünya dışı varlıkların, var olmasının veya olmamasının bu çalışma açısından bir önemi olmasa da, dünya dışı varlık algısının binlerce yıllık bir geçmişten günümüze ulaşan sürekliliğı, aynı zamanda mitik algının da bu varlıklar üzerinden bir dönüşüm geçirip günümüze ulaştığını göstermektedir. Nitekim eski dönemlerde insanlar, mitik dünyadaki tanrılar veya kahramanların kendilerinden üstün özelliklere sahip varlıklar olduğuna inanmışlardır. Aynı şekilde günümüz insanı da mitik bir dünya olduğunu tasavvur ettiği uzayı ve buradan geldiğine inandıkları UFO'ları, üstün teknolojik özelliklerle düşünerek mitleştirmektedirler. Dolayısıyla dünya dışı varlıkların oluşturduğu mitik algıyı antik dönemden günümüze kadar takip etmek mümkündür.

Antik dönemde veya daha sonraki dönemlerde, gerek eski yazıtlarda gerekse sanat eserlerinde var olduğu iddia edilen şekillerin gerçekten UFO'lara veya uzaylılara atıp yapıp yapmadığı tartışma konusudur. Bugün UFO'ların varlığına inanan birçok kişi, bahsi geçen bu eserleri doğrudan UFO'lara bağlamakta ve onların varlığına kanıt olarak gös-

²⁷ Kutsal kitaplarda UFO ve dünya dışı yaşam varlığıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Downing, 1968) (Yunak, 2004).

termektedir. Oysa bu şekillerin günümüz insanı üzerindeki imgesiyle, onu oluşturan insanlar üzerindeki imgesi oldukça farklı olabilir. Bir başka ifadeyle bugün Mısır hiyerogliflerinde bulunan ve UFO'ya benzetilen bir şekil o dönem insanı için oldukça farklı bir anlama sahip olabilir.

Antik dönem dünya dışı varlıklarıyla ilgili kaleme alınan ve "evrim ağacı" adlı internet sitesinde yayımlanan bir yazıda, bütün bu düşüncelerin Erich von Däniken'in yazdığı Tanrıların Arabaları (1968) adlı kitap ile History Channel'da yayınlanmaya başlayan Ancient Aliens (2009) programı nedeniyle popüler olduğunu ve sanat eserlerine yansıyan UFO algısının ise sanat konusunda yorumlama yeteneği bulunmayan kişiler tarafından ortaya atıldığı belirtilmektedir (Acar ve Bakırcı, 2018).

Bütün bu bilgilerden yola çıkarak şu şekilde bir yorum yapmakta fayda vardır. Daha önce de belirtildiği gibi çalışmanın bakış açısı, UFO'ların gerçekliği ve yanlışlığı üzerine değil UFO fenomeninin mitik bir algı oluşturup oluşturmadığı üzerinedir. Dolayısıyla antik dönemden beri takip edilebilen ve tanımlanamayan nesnelere üzerinden oluşturulan UFO algısı, aslında mitik bir düşünceye işaret etmektedir. *Nitekim geçmişte yaşayan insanlar nasıl ki tanımlayamadığı ya da oluşum nedenini bilmediği olayları mitik hikâyelerle açıklıyorsa, günümüz insanı da bu antik dönemdeki şekilleri aynı şekilde UFO mitleri ile açıklamaktadır.* Yine Evrim Ağacı gibi tamamen modern bilim üzerine araştırma yapan bir topluluğun da "UFO'ların Bilimsel Analizi" başlıklı bir yazı yayımlama gereksinimi duyması, bu mitik düşüncenin ulaştığı etki gücünü göstermesi açısından kayda değerdir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde UFO anlatıları; olay örgüsü, şahıs kadrosu ve motif açısından klasik mit anlatıları ile karşılaştırılacak ve bu anlatıların UFO anlatıları ile ne şekilde bir uyum sağladığı inceleme konusu yapılacaktır.

tır. Bir başka ifadeyle mitik anlatılardaki çeşitli öğelerin ve sembollerin, UFO anlatılarında nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve ne şekilde temsil edildiği incelenerek UFO anlatılarının olgusal bir mit dönüşümüne örnek oluşturup oluşturmadığı sorgulanacaktır.

Anlatıların Olay Örgüsü

UFO anlatıları mekânsal olarak yeryüzü, gökyüzü ve uzayı kapsamaktadır. Fakat anlatıların oldukça büyük bir kısmında olay, gökyüzünde geçmektedir. Nadir bir şekilde yere inen UFO'lar, burada çok beklememekte bir an önce gökyüzüne ve oradan da uzaya çıkmaktadır. Dolayısıyla UFO anlatılarında gökyüzü, temel mekân konumundadır. Anlatıların bir kısmında UFO'lar yalnızca bir ışık veya ışık kümesi şeklinde görülmektedir. Bu tür UFO'lar genellikle halk tarafından deneyimlenmekte ve aradaki mesafeden dolayı şekilleri net bir şekilde tarif edilememektedir.

4 Temmuz 1992'de İstanbul Çırağan Oteli'nde, Beşiktaş Balosu'nun kutlandığı sırada ilk defa olarak saat 21.00 sıralarında Boğaziçi Köprüsü üzerinde *mavi, kırmızı ışıklar saçan* bir cisim belirdi. Daha sonra Kadıköy, Üsküdar ve çevresinde de rahatlıkla izlenebilen bu cisim Çırağan Oteli'nin karşısına geldiğinde herkesin ilgisini üzerine çekti. İstanbulluların büyük bir bölümü cismi net olarak gördüler. Radarlar tarafından tespit edilemeyen cisim 23.00 sıralarında gözden kayboldu (Dever, 2005: 263-264).²⁸

Anlatılarda UFO'lar genelde renk değiştirir bir şekilde ve akşam vakitlerinde görülmektedir. Zira gece olunca gökyüzü; parlak yıldızları, renkli meteorları ve sonsuz derinliğiyle mitik anlatılar için bulunmaz bir imge sunar. Gökyüzündeki

²⁸ Basılı kaynaklardan derlenen anlatıların, ilk bakışta alıntı olduğunun anlaşılması için girintili ve sayfa aralığı daha az olacak şekilde verilmiştir. Yine anlatılarda yazım yanlışları fazla olması sebebiyle, metin üzerinde yazım ve imla kontrolü yapılarak verilmiştir. Ayrıca anlatılarda vurgulanmak istenen yerler italik gösterilmiştir.

bu sonsuz karanlığın insan üzerindeki korkutucu etkisi, parlak ışıklar içerisinde görülen UFO'ların kutsiyet kazanmasına olanak sağlar. Parlak ışıklar, UFO'ların mitik anlatılardaki tanrılar gibi heybetli görünmesini sağlayan temel özelliklerden biridir. İşte gökyüzü bu nedenle UFO'ların ortaya çıktığı temel mitik mekân konumundadır.

UFO anlatılarında olduğu gibi, birçok mitik anlatıda gökle belli bir temas söz konusudur. Çoğu mitik anlatıda dünya dışı varlıklar ya da tanrılar hep gökte oturur şekilde anlatılmaktadır. Ögel'in ifade ettiğine göre Türklerde gök kavramı, yıldızlar ile arşı, güneş ile ayı da içine alan geniş bir deyimdir (2014: 186). Bu bağlamda gök, dünya dışı varlıkları da içine alan geniş bir mitik mekândır diyebiliriz. Altay mitolojisinde tanrının gökte yer almasını Ögel şu şekilde aktarmaktadır: "Altay mitolojisine göre gökyüzüne doğru çok büyük bir çam ağacı yükseliyordu. Gökleri delip çıkan bu ağacın tepesinde ise Tanrı *Bay-Ülgen* oturuyordu." (Radlof'tan ak. Ögel, 2010: 90). Altay mitolojisinde Tanrı *Bay-Ülgen*, gökteki bir mekânda, yani bilinmeyen mitik mekânda yer almaktadır. Günümüzde anlatılan UFO mitlerinde de UFO'lar aynı şekilde gökyüzünden yani mitik mekândan gelmektedirler.

Birçok mitolojide tanrılar gökte oturur bir şekilde düşünülmektedir. Nitekim gök tanrı kavramının çıkış noktası da burasıdır. Örneğin Çin mitolojisinde, imparator olan "Ti" ölünce "Shang Ti" yani yüce imparator olurdu ve T'ien'de (gökyüzü) yaşardı. Yeryüzündeki Ti, yani imparator, gökyüzündeki Shang Ti'ye, yani yüce imparatora tapar, onu memnun ederek ruhlar dünyasında kendi adına iyilik yapmaya devam etmesini sağlardı (Werner, 2008: 80). Maorilerin en yüce tanrısı "yüksek, yukarıdaki" anlamına gelen Iho'dur. Yine Akposo zencilerinin büyük tanrısı olan Uwoluwu, "yukarıda, yüksek bölgede bulunan" anlamına gelmektedir. Ateş Ülkesinin Selk'namlarında tanrıya "Gök Sakini", Köleler Kıyısı'nın Yorubaları'n da ise tanrıya "Göğün Sahibi"

adı verilir. Somoyedler'de gökyüzü anlamına gelen gökyüzünün en yukarısında oturduğuna inanılan Num'a adında bir tanrının varlığı bilinmektedir. Koryaklar'da da yüce tanrı 'yukarıdan biri', 'yukarının efendisi', 'var olan' olarak adlandırılırken Aynular ise onu 'gökyüzünün tanrısai reisi', 'göksel tanrı', 'dünyaların tanrısai yaratıcısı' olarak ama aynı zamanda Kamui, yani 'gökyüzü' olarak da tanımaktadır (Eliade, 2017a: 106). Yine Rus mitolojisinde gökyüzü tanrının evi olarak düşünülür. Tanrı, melekleriyle ve azizlerin ruhlarıyla birlikte yaşamak üzere gökyüzünü üçüncü günde kendisi için yaratmıştır (Öksüz, 2014: 71). Gökte yer alan tanrılara Mısır mitolojisinde de rastlanmaktadır. Horus adındaki Mısır tanrısı, kaynağını gökyüzündeki Osiris'ten almakta ve siri-us enerjili bir tanrı şeklinde belirtilmektedir. Göksel bir tanrı olan Horus'un bir gözü güneş bir gözü ise aydır (Narçın, 2013: 164-165). Aztek mitolojisinde tapınılan Metztli, yaşlı ay tanrıçası olarak bilinir. Sözcük anlamı da ay olarak bilinen bu tanrıça zaman zaman güneşi de temsil etmektedir (Narçın, 2012: 254). Gökyüzünde oturan bir başka tanrı, Hitit mitolojisinde yer alan Alalu'dur. Mezopotamya kökenli olan bu tanrı, Hurri-Hint mitolojisinde gökyüzü krallığının ilk yöneticisidir (Narçın, 2015: 45). Mezopotamya kökenli bir başka tanrı olan An ise Babil'deki Anu'nun Sümerlerdeki adıdır ve gök tanrı olarak Sümer mitolojisinde yer almaktadır (Narçın, 2010: 47).

Türk mitolojisinde de tanrının gökte oturduğunu Radlof'un verdiği bilgilerde görmek mümkündür. Radlof, Tegere Kayra Kan'ın semanın on yedinci katında oturduğunu ve oradan kâinatı idare ettiğini belirtir. Yine o, semanın on altıncı katında, altın bir dağ üzerinde yaşayan Bay Ülgön'ün ve semanın dokuzuncu katında oturan kudretli Kızagan Tengere adında tanrıların olduğunu belirtir (1994: 6).

Birçok mitik anlatıda olduğu gibi UFO anlatmalarında da UFO'lar gökten gelmekte, hatta bazı anlatılarda UFO'ların gökte belirli bir mekânı bulunulduğuna inanılmaktadır.

Örneğin, bir UFO dinî akımı olan “Güneş Tapınağı” üyeleri, öldükten sonra Sirius Gezegeni’ne ışınlanacaklarına inanmaktadırlar. Yine UFO anlatmalarının birçoğunda, UFO’ların Mars’tan geldiğine dair inançlar mevcuttur. Bütün bu bilgiler göstermektedir ki, günümüz kent toplumunda varlığını sürdüren insanlar tıpkı binlerce yıl önce yaşamış ataları gibi, kutsiyetle karışık korku yükledikleri varlıkları göklerdeki bilinmeyen mekânlarla özdeşleştirmişlerdir. Däniken, ilkel insanların tanrısı gökyüzünde aramasını ve anlam veremediği görüntüleri yorumlarken sınırsız düş gücünden yararlanmasını doğal bulur (2014: 71). Aynı durum, günümüz kent toplumu sakinleri için de geçerlidir. Günümüz insanı da maneviyat arayışını gökten gelen cisimler üzerinden oluşturmakta ve göğün mitik özelliğini belleğinde saklamaktadır. Mitik varlıkların kutsallığı aslında göğün kutsallığından, yani göğün mitik bir mekân olmasından kaynaklanmaktadır. Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş* adlı kitabında göğün kutsallığını şu şekilde açıklamaktadır:

Göğün kendisi doğrudan doğruya bir *aşkınlık*, *güç* ve *kutsallık* olarak ortaya koyduğunu görmek için mitsel kıssalara bakmaya gerek yoktur. Yalnızca göğe bakmak bile ilkel insana dinsel duygular verir. Elbette bu tür bir deneyim ille de gökyüzü “doğacılık” gerektirmez. İlkel zihniyet için doğa her zaman “doğal” değildir. “Göğe bakma” deneyiminin, bizim anlayamayacağımız bir biçimde günlük yaşamında sürekli olarak mucizelerle karşılaşmaya açık olan ilkel insan açısından anlamı farklıdır. Göğe bakmak aydınlanmak demektir. Gök ilkel insana gerçekte nasılsa öyle görünür: sonsuz ve aşkın. Gök, insanın ve yaşam gücünün temsil edemediği “bambaşka bir şeyi” mükemmel bir biçimde temsil eder. Aşkınlığının simgesi sonsuz olmasından kaynaklanır. “En yüksek” olmak, doğal olarak tanrılara özgü bir niteliktir. İnsanın ulaşamadığı yukarı bölgeler, yıldızlı gök, tanrılara özgü aşkınlık, mutlak gerçeklik, sonsuzluk gibi ayrıcalıklara sahiptir. Bu tür bölgeler tanrıların mekânlarıdır (2014: 61).

Türk mitolojisinde göğün yüceliği içinde Tanrı'nın yüceliği de söz konusudur (Ögel, 2014: 191). UFO anlatılarında, göklerde görünen UFO'lar da belirli bir tanrısal kutsiyete sahiptirler. UFO'ların ulaşılmaz mitik mekân olan gökte görülmesi, bu kutsiyeti pekiştirmektedir. Eski dönem insanları için gökte görülen tanrılar nasıl bir kutsiyet algısı sunuyorsa, günümüz insanı için gökte görülen UFO'lar aynı mesajı içermektedir.

Gökten gelen varlıklarla ilgili anlatılan mitlere Tibetlerde de rastlanmaktadır. Güney Tibet'e ait "Dzyan Kitabı"nda şu satırlara rastlanır: "Dünya dedi ki: parlak yüzün kralı, evim boş, oğullarını bu dünyaya gönder... Ve küreler arası uzayı karanlık bürüdü, iki dünya parlaklaştı... Gözeticiler yanıp sönen bir alev gibi uzaklıkları geçerek işlerine başladılar... Ve yılanlar yeniden yeryüzüne inerek eğittiler ve öğrettiler..." (Akt. Özay, 2005: 55).

Tibet mitolojisinde yer alan yukarıdaki mitik anlatı, günümüzde anlatılan UFO anlatılarıyla oldukça benzerlik göstermektedir. Öncelikle anlatının mekânının gök olması ve küreler arası yolculuk, UFO anlatılarıyla birebir örtüşmektedir. Nitekim UFO'lar küreler (gezegenler) arası yolculuk yapabilen varlıkları taşımaktadır. Bununla birlikte, "yanıp sönen alev gibi uzaklıkları geçmesi" ifadesi de tam olarak UFO'lara ait bir özelliktir. UFO'lar da yanıp sönen renkli ışıklara sahip, manevra ve hız kabiliyeti son noktada olan araçlardır. Bu özellikleriyle UFO anlatılarının, mitik anlatılarla örtüştüğü söylenebilir.

Eliade'ye göre "çok yüksek" olmak, tanrısalılık vasfıyla özdeştir. İnsanın erişemediği yukarı katlar aşkınlığın, mutlak hakikatin, sonsuzluğun temsilidir (2017a: 105). O yüzdendir ki, çeşitli yollarla (örneğin şamanların Dünya Ağacı'nı basamak olarak kullanmaları) ve çeşitli amaçlarla bu ulaşılmaz yerlere çıkabilen insanlar, artık insan olmaktan, en azından

sıradan bir insan olmaktan çıkarlar. Gök tanrısı ya da gökteki tanrılar bu düşünceyle ve gökyüzünün etkisiyle tasarlanmış olmalıdır (Çoruhlu, 2011: 20).

Göklere aşım mitik mekâna yükselmek veya göklerle ilişki içerisinde olmak, aslında kahramanın erginlenmesiyle yakından ilgilidir. Evrim Ölçer Özünel, kahramanın her ne kadar seçilmiş olsa da, gök ile yer arasında iletişimi sağlama gibi görevleri gerçekleştirebilmek için çeşitli aşamalardan geçmesi gerektiğini belirtmektedir (2010: 66). Bu açıdan bakıldığında birçok mitik anlatıda kahramanın tıpkı UFO'lar gibi göklere yükseldiği görülmektedir. Kahramanın göklere yükselmesinin tipik örneğini Şamanizm'de görmek mümkündür. Hoppal'ın verdiği bilgilere göre şamanların en karakteristik özelliği, beşer âlem ile ruhlar âlemi arasında arabulucu olmalarıdır. Bunu, bilincin farklılaşmış bir aşamasında ve her zaman belli bir ortak hedef doğrultusunda gerçekleştirirler. Bir din uzmanı olan ve kutsal görevleri yerine getiren şaman, günlük yaşam ile aşkın (transandantal) dünya arasında, yani mikro kozmos ve makro kozmos arasında, iletişimi sağlamaktadır (2017: 271). Şaman göklere aşarak mitik dünya ile var olan dünya arasında bir bağlantı kurmaktadır. Şamanın göklere yükselmesi ritüelistik açıdan şu şekilde gerçekleşmektedir:

Şaman öncelikle birkaç ruha hitaben ilahiler okur, Tanrı Ülgen için hazırlanan armağanları alır ve kaza binerek göğe çıkmaya başlar. Şaman'ın göğe çıkması kademeli bir şekilde gerçekleşir. Her katta neler bulunduğunu anlatan şaman, ilahiler söyleyerek dördüncü kata yükselir. Dördüncü katta gök gürlemesini temsil eden davulu çalar. Beşinci katta gök gürlemesi şiddetlenir. Şaman, altıncı katta aya, yedinci katta güneşe secde eder. Böylece on ikinci kata kadar çıkar. Burada Ülgen'e kurbanı taksim eder ve yeryüzüne iner (İnan, 2000: 106-107).

Göklere yükselerek erginlenme tecrübesini birçok farklı coğrafyada görmek mümkündür. Mezopotamya kralı Nabunaid, Tanrı Ilteri tarafından gerçekleştirilen bir vizyonla tanrısal âleme çıkarak oradaki çeşitli sırları ve hikmetleri müşahede eder. Babil kralı Hammurabi meşhur hukuk kitabını, krallığa atanmak üzere yükseldiği tanrılar âleminde Tanrı Şamaş'tan alır (Widengren'den akt. Gündüz vd. 1996: 42).

Şamanların göğe yükselme tecrübesi, olay örgüsü açısından incelendiğinde UFO anlatılarında da göğe yükselmenin benzer bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. UFO anlatılarında da mitik anlatılarda anlatılarda olduğu gibi, göğe yükselme bir araç vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Göğe yükselme bir anda değil, kademeli bir şekilde gerçekleşmektedir. UFO anlatılarında da UFO'lar önce gökyüzünde belli bir müddet görünmekte, sonra uzaya doğru kaybolmaktadırlar. Daha önce de belirtildiği gibi, göğe yükselen kahraman, mitik dünyanın kapılarını aralayarak kutsiyet kazanmaktadır. Çünkü göğe yükselme aynı zamanda din dışı dünyadan mitik dünyaya geçişi de temsil etmektedir. Bu noktada UFO'ların göğe yükselmesi kutsallık algısına da bir işaretidir. Kutsal, içerisinde barındırdığı ikili durumdan dolayı düalist bir yön taşır. UFO mitlerinin kutsallığında da düalist yönleri görmek mümkündür. Gökyüzü ve yeryüzü karşıtlığı bahsi geçen düalist yönü oluşturan temel öğelerdir. UFO'ların genel olarak gökyüzünde görülmesi kutsallığına, nadir olarak yeryüzüne inmesi ise profan dünyaya adım attığına bir işaretidir. Eliade bu konuda ip, sarmaşık, merdiven gibi imgelerin bir varlık tarzından diğerine geçişi yani profan dünyadan kutsal dünyaya geçişi simgelemek için kullanıldığını belirtmektedir (2017b: 137). İşte Eliade'nin belirttiği ve âlemler arası kutsal geçişi sağlayan imgelerin, burada UFO'lar aracılığıyla temsil edildiğini söylemek mümkündür. UFO anlatılarının olay örgüsünde sıklıkla görülen göğe yükselme, geçmiş dönemdeki mitik algının çağdaş bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

UFO anlatılarının olay örgüsünde dikkat çeken bir diğer özellik, zamandır. Anlatılardaki olaylar genellikle saat 21.00 ile 05.00 arasında geçmektedir. Bu durum hem UFO'ların gece karanlığında daha net görünmesi ile hem de gecenin sessizliği ve ürkütücülüğünün, mitik anlatıların etki gücünü artırması ile ilgilidir. Nitekim arketip olarak siyahın (gece) karmaşa (kaos), sır, bilinmeyen, asli akıl, kötülük, bilinçsizlik, melankoli gibi olguları temsil ettiği (Guerin vd., 1997: 84) bilinmektedir. Aşağıdaki örneklerde UFO anlatılarının zamansal bağlamını görmek mümkündür:

Tanımlanamayan UFO, 5 Ocak 1982 akşamı İstanbul semalarında görüldü. 23.00'da Ankara asfaltında yol alan araçlardaki kişiler 100 metre yüksekten ve tahminen 1000 km hızla Küçükyalı - Maltepe yönündeki yeşil ve çok parlak bir cismin yol aldığını gördüler. O sırada Yalova yönüne giden Şehir Hatları vapurundaki yolcular da aynı cisimi gözlediler (Bektan, 2003: 232).

9 Ocak 1982 akşamı saat 21.00 sularında esrarengiz cisim yine Niğde - Aksaray yolunda görüldü. Güneybatı yönünde tahminen 1000 metre yükseklikte yanıp sönen Ankara - Adana yolunda trafiğin aksamasına yol açtı. Bu yönde seyreden araçların şoförleri E-5 karayolunu aydınlatan bu parlak cisim durup seyretmekten kendilerini alamadılar (Bektan, 2003: 232).

Anlatılarda, gece vakti görülen bu cisimlerin oldukça parlak olduğu ısrarla vurgulanmaktadır. Çünkü parlaklık daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, korkuyla karışık bir saygı uyandırmakta ve anlatı kahramanlarına doğüstü bir nitelik kazandırarak onların hem mitik dünyaya ait olduğunu hem de tanrısal özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir. Göklerle temas içeren ve içerisinde parlaklık motifi bulunan birçok mitik anlatıda olaylar, tıpkı UFO anlatılarında olduğu gibi akşam veya gece vakti gerçekleşmektedir. Bir Japon mitinde mitik dünya, karanlıkla şu şekilde özdeşleştirilmektedir:

Izanagi, kız kardeşinin oturduğu karanlık yere ulaşınca kapıyı açıp kardeşine şöyle seslendi. “Ey muhteşem, sevgili genç kardeşim! Senin ve benim yaptığımız ülkeler henüz bitmedi; öyleyse geri dön.” Kardeşi, karanlıklar içinden cevap verdi. “Buraya daha önce gelmemiş olman çok üzücü, çünkü Yomi’nin yiyeceklerinden yedim. Yine de, geri dönmeyi ben de istiyorum. Bu yüzden Yomi’nin kami’leri ile konuşacağım.” Sonra kardeşini uyardı, “Bana bakma” (Mackenzie, 1996: 295).

Görüldüğü üzere yukarıdaki anlatıda karanlık aslında mitik dünyayla özdeşleştirilen bir olgudur. Benzer şekilde UFO anlatılarında da zamansal bağlamın genel itibariyle akşam veya gece karanlığı olması, hem UFO’ların daha net görünmesini sağlamakta, hem de bireye verilecek mesajı daha etkili hâle getirmektedir. Bu noktada karanlık veya gece olgusu, mitsel bir tecrübe için oldukça iyi bir fırsat sunmaktadır. Gece olunca birey genel anlamda yalnızdır ve korku dolu bir deneyim yaşamaya müsaittir. Zira insanoğlu için gece, varoluşundan beri tehlikeyi temsil eder. Çünkü gece karanlığında tehlikenin nereden geleceği belli değildir. İnsanın karanlığa veya geceye karşı duyduğu içgüdüsel korku, birçok korku mitinin de gece olunca gerçekleşmesini sağlamaktadır. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi korku mitleri genellikle gece olunca meydana gelmekte ve böylece etki gücünü artırmaktadır:

Bir yaz gecesi tarlaları domuz sürülerinin zararından korumak için tarladaki kulübemde yalnız kaldım. Bir ara kapı açıldı. *Gecenin yarısında* kim gelmiş olabilir diye hayret ve şaşkınlık içinde kapıdan gelene bakarken bir de ne göreyim, gelen bizim hanımdı. Bu kadar uzak mesafeden böyle geç vakitte gelmesi imkânsızdı. Aklıma geldi, bildiğim bütün duaları okumaya başladım. Gelen arkasını dönüp gitti ama çok korkmuştum (Çobanoğlu, 2015: 110-111).

Görüldüğü gibi gece karanlığında ortaya çıkan UFO’lar, klasik anlatılarda olduğu gibi korku dolu bir tecrübe yaşan-

masına izin verirler. Bu durumda UFO anlatılarının klasik anlatılarla olay örgüsü açısından iki noktada benzeştiğini söylemek mümkündür. Bunlardan ilki anlatıların genel olarak gökte geçmesiyle ikincisi ise anlatıların zamanının büyük oranda gece olmasıdır. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür ki, UFO anlatıları olay örgüsü açısından mitik anlatıların birçok özelliğini ödünç alarak ve bunları teknolojik gelişmelerle uyumlu hâle getirerek yeni mitik anlatıların ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır.

Şahıs Kadrosu

UFO anlatılarının mitik anlatılarla benzeştiği bir diğer nokta, şahıs kadrosudur. UFO anlatılarının şahıs kadrosu incelendiğinde dikkat çeken iki özellik görülmektedir. Bunlardan ilki, anlatıların çoğunda kahramanın UFO'lar olmasıdır. UFO'lar her ne kadar uzaylıların gezegenler arası yolculuk yapmak amacıyla kullandıkları bir araç olsa da, anlatıların birçoğunda kahraman odağında yer almaktadır. Anlatılarda dikkati çeken diğer özellik, zaman zaman UFO'lardan yere inen *uzaylı kahramanlar*dır. Bu bölümde şahıs kadrosu incelenirken yapılan inceleme bahsedilen bu iki özellik göz önünde bulundurularak gerçekleştirilecektir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi UFO'lar birçok anlatıda kahraman durumundadır. UFO'lar bilinmeyen bir mekândan gelip gökte insanlara görüldükten sonra tekrar kaybolmaktadır. Yani UFO'lar, mitik bir dünyadan gelerek insanların ulaşamayacağı gökte yer alan kutsal niteliklere sahip varlıklardır. Bu mekânsal özellikleriyle UFO'lar, mitik anlatılardaki kahramanlara oldukça benzemektedirler. Birçok mitik anlatıda olduğu gibi UFO anlatılarında da kahramanlar gökte yaşamaktadır. Her ne kadar semavi dinlerde "Tanrı her yerdedir." anlayışı hâkimse de, birçok inanışta tanrısal mekân olarak gökler düşünülmektedir. Göğün mitik bir mekân olarak kutsallığı hakkında Eliade, şu bilgileri vermektedir:

Gökkubenin sadece temaşa edilmesi bile dinsel bir deneyim başlatmaya yeter. Gökyüzü, sonsuz aşkın bir niteliktedir. İnsan ve onun çevresinin temsil ettikleri hiçlikle kıyaslandığında, kelimenin tam manasıyla *ganz anderedir* (tamamen farklı; bambaşka türde). Aşkınlığın kendini açığa vurması için, sonsuz yüksekliğin bilincine varılması yeterlidir. “Çok yüksek” olmak, bir anda tanrısallığın bir vasfı haline gelir. İnsanın erişemediği yukarı katlar, yıldızlara ait bölgeler aşkınlığın, mutlak hakikatin, sonsuzluğun doğaüstü güçleri ve itibariyle donanırlar. Orası tanrıların evidir; oraya sadece birkaç ayrıcalıklı insan tırmanma ritüeliyle erişebilir; bazı dinlerdeki inançlara göre, oraya ölülerin ruhları yükselebilir. “Çok yukarı”, insanın insanlık hali içinde erişemeyeceği bir boyuttur. İnsanüstü varlıklara ve güçlere aittir. Bir tapınağın veya Göğe çıkan ritüel merdiveninin basamaklarını tırmanarak yükselen kişi de insan olmaktan çıkar: Şu veya bu biçimde doğaüstü bir varoluş halini paylaşır (2017a: 104-105).

Bu noktada geçmişteki insanların, gökte yaşayan tanrılarla kutsallık arasında kurduğu ilişki, günümüz insanında UFO’lar üzerinden okunabilir. Nitekim UFO anlatılarında göğün sonsuzluğuna bağlı olarak ortaya çıkan mitik derinliği ve kutsiyeti, klasik mit anlatılarındaki şekliyle görmek mümkündür. Bu nedenle UFO’lar, mitik âlemde gelen mitik kahramanlar olarak değerlendirilebilir. Eliade’ye göre, ilkel halkların en büyük tanrılarının önemli bir bölümü yüksekliği, gökkubbeyi, meteorolojik fenomenleri ifade eden isimler taşırlar: “Göğün Sahipleri” ya da “Göğün Sakinleri” gibi (2017a: 105-106). Aynı şekilde geçmiş zamanlarda “ilkel” insanlar için “Göğün Sakinleri” ne anlam ifade ediyorsa, günümüz kent toplumu sakinleri için de UFO’lar bugün aynı anlamı ifade etmektedir. Nitekim günümüzde mitik açıdan “göğün sahipleri” UFO’lardır.

Göklerden gelerek günümüz insanı üzerinde kutsiyet algısı oluşturan UFO’ların birçok özelliği, mitik anlatılardaki

kahramanların özellikleriyle oldukça benzerlik göstermektedir. Özellikle UFO'ların fiziki özellikleri, onların mitik kahraman olarak algılanmasını sağlamaktadır. Birçok anlatıda, UFO'ların dış görünüşü hakkında detaylı bilgi bulmak mümkündür. Genel olarak anlatılarda UFO'ların elips şeklinde ve iç içe geçmiş iki tabağı andırır bir görünüm ortaya koyacak şekilde olduğu tasvir edilir. Aşağıdaki anlatıda UFO tasvirini net bir şekilde görmek mümkündür. Adıyaman'da devriye gezen bir grup köy korucusunun yaşadığı iddia edilen anlatı şu şekildedir:

Gördüğümüz cisim gökyüzünde ışıklar saçarak ilerleyen büyük bir kül tablasına benziyordu. Neredeyse bir ev büyüklüğündeydi. Üzerindeki pencereye benzer açıklıklardan sarı ve kırmızı ışıklar saçıyordu. Alt kısmı aynı bir çay tabağını andırıyor. Alt kısmı hızla dönerken üst kısmı hareketsiz, sabit duruyordu. Bir süre sonra Ulubat dağına doğru uçarak gözden kayboldu (Dever, 2005: 267).

Görüldüğü gibi Adıyaman'dan derlenen yukarıdaki anlatıya göre UFO bir tabağı andırmaktadır ve genelde iki parçadan oluşmaktadır. Tabağa benzeyen UFO'ların yanı sıra yumurta biçiminde tasvir edilen UFO'lara da çok sıklıkla rastlanmaktadır. ABD kaynaklı aşağıdaki anlatıda yumurta şeklinde UFO tasviri açıkça ifade edilmiştir:

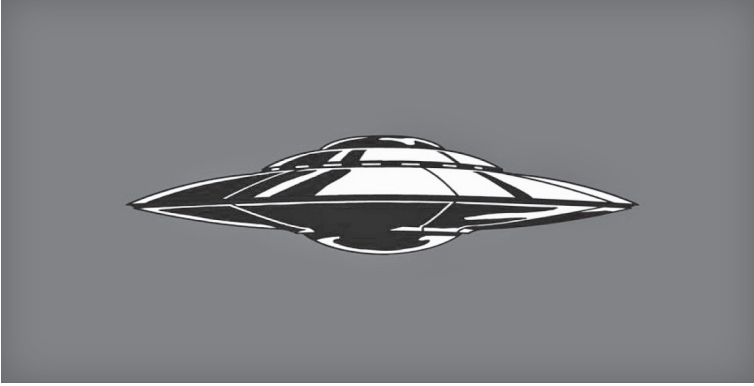
24 Nisan 1964 tarihinde bir polis görevlisi ve yerel kilise topluluğu üyesi olan Lonnie Zamora, hız yapan bir motoru takip ederken bir gürültü duyar ve kasabanın dışındaki vadiden alevler yükseldiğini görür. Vadide dinamit patlamış olabileceğini düşünen Zamora, motorun peşini bırakarak alevlerin geldiği yere doğru yol alır. Olay yerine vardığında yerde oval bir cismin durduğunu fark eden Zamora, bu cisimi devrilmiş bir arabaya benzetir ve telsiziyle şerifin ofisini arayarak bir kazayı araştırmakta olduğunu bildirir. *Zamora, cisme doğru yaklaşmasıyla birlikte bunun bir araba değil, üzerinde tuhaf semboller olan yumurta biçiminde beyaz metalik bir cisim olduğunu fark eder (Dever, 2005: 193-194).*

Gökyüzünde beliren yuvarlak, ışıltılı cisimler arketipsel imgeler olarak yorumlanmaya olanak sağlar. Bu durum, onların tıpkı diğer psişik dışavurumlar ya da semptomlar gibi anlamsız ya da salt rastlantısal olmadıkları anlamına gelir. Gerekli tarihsel ve psikolojik bilgilere sahip olanlar, çember biçimli simgelerin tanrı imgesi olduğunu bilir. Eski bir deyişle tanrı bir dairedir, merkezi her yerde, çevresi ise hiçbir yeredir. Tanrı her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, her yerde hazır ve nazır olan mükemmel bir bütünlük simgesidir, yuvarlak, tam ve yetkindir. Gelenekte bu türden epifaniler²⁹ çoğu kez ateş ve ışık eşliğinde gerçekleşir (Jung, 2014: 28).

UFO'ların genel itibariyle yuvarlak (daire) şeklinde görülmesi onların tanrısal vasıflarıyla yakından ilişkilidir. Gelenekte, ateş ve ışık eşliğinde gerçekleşen bu deneyim, günümüzde yine ateş ve ışık eşliğinde UFO'lar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu açıdan İsa peygamberin parlak hale eşliğinde görülmesiyle oluşan kutsallık, günümüzde yuvarlak ve parlak UFO'ların gökte görülmesiyle oluşan imgesel anlam ile benzer noktadır. Çünkü bu kutsallık ve bunun arkasında gerçekleşen imgesellik, arketipsel olarak aynı kaynaktan beslenmektedir.

Tabak ve yumurta şeklinde görülen UFO'ların yanı sıra puro şeklinde görülen UFO'lara da sıklıkla rastlanmaktadır. (bk. Resim 11 ve 12). Puro şeklinde görülen UFO'lar, diğer UFO'lara göre daha uzaktan görülmekte ve bu nedenle şekli yeterince ayrıntılanamamaktadır. Dolayısıyla puro şeklinde görülen UFO'ların bir araçtan ziyade ışık kümesi olması oldukça ihtimal dâhilindedir. Bununla birlikte kimi çiftçilerin puro şeklindeki UFO'ların tarlalarına indiğini ve bunu bizzat gördüklerini söylemesi, insanlar üzerinde gerçeklikle karışık bir korku uyandırmakta, bu korku ise mitik bir algı oluşturma yolunda oldukça etkin bir rol oynamaktadır.

²⁹ Tanrı'nın yeryüzünde kendini göstermesi.

Resim 11. Elips şeklinde ve iç içe geçmiş tabakları andıran temsili bir UFO (uçan daire)
Kaynak: <https://www.wired.com/story/inside-robert-bigelows-decades-long-obsession-with-ufos/>.

Resim 12. UFO anlatılarında sıklıkla tarif edilen bir diğer UFO tipi, yumurta şeklinde olanlar
Kaynak: <http://www.latest-ufo-sightings.net/2015/02/folklore-ufos-socorro-incident.html>.

Tabak, bisiklet tekerleği, yumurta, puro vb. şekillerin yanı sıra üçgen, kare, dikdörtgen şeklinde de UFO'lar görülmektedir. UFO'ların bu kadar farklı şekillerde görülmesi, göz yanılığının yanı sıra görülen nesnelere niteliği ile ilgili olarak da değişiklik gösterebilmektedir. Bütün bu bilgilerin dışında anlatılarda gemi şeklinde de UFO'lar görüldüğü iddia edilmektedir. Nitekim uçan daire kavramıyla birlikte uzay gemi-

si gibi bir kavramın da ortaya çıkması, UFO çeşitliliği hakkında bilgi vermektedir. Uzun gemisi iddiası özellikle UFO'larla çok yakın temas kuran pilotların anlattığı anlatılarda ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, sinema sektöründe tasvir edilen UFO'ların çoğunun gemi şeklinde olması, sektörün anlatılar üzerindeki etkisini açık bir şekilde oraya koymaktadır.³⁰

Puro ve yumurta şeklinde görülen UFO'lar psikanalitik açıdan yorumlanmaya da müsaittir. Jung, cinsellik gibi güçlü bir içgüdünün fenomenin yapısına dışılık ve erkeklik simgesi olarak katıldığını, mercimek ve puro biçimindeki UFO'lara dair bildirimlere uygun olarak birinin görüldüğü yerde diğerinin de görünmesinin beklendiğini belirtmektedir (2014: 59). Bu durum ise UFO fenomenine ait birçok özelliğin rastgele değil, belli bir bilinçle ortaya çıktığını göstermektedir.

UFO'lar, anlatıların neredeyse tamamına yakın bir kısmında metal olarak ve genel itibariyle gümüşü bir renkte tarif edilmektedir. Ayrıca siyah renk UFO'lar da az olmakla birlikte anlatılarda karşımıza çıkabilmektedir. Anlatılarda UFO'ların göz kamaştırarak kadar parlak bir renge sahip olduğu da belirtilmektedir.

Uçuşumuz devam ederken bir anda bizden daha alçak irtifada, *ay parlaklığında bir cisim ortaya çıktı*. Altı-yedi katlı bir apartman büyüklüğündeydi ve bize doğru yaklaşıyordu. Kabindeki zile basarak diğer uçuş ekibini de çağırdım ve yedi kişi heyecan içerisinde cismi izledik. Uçağın tüm ışıklarını kapatarak rotamızı Adıyaman'a çevirdik. O sırada cisim, elips şeklini almış ve ortasından açılmaya başlamıştı. *Gümüş renginde olan bu cisim*, 25 dakika sonra bisiklet tekerleğine benzer bir şekil almıştı ve 3-4 km yarıçapındaydı (Dever, 2005: 103).

"Renkler, kavimlerin yaşamının, mitolojik inançlarının göstericisidir." (Bayat, 2017: 70). Bu durumda, UFO'ların oldukça parlak bir renge sahip olması, bu mitolojik noktaya

³⁰ Anlatıların medya sektörüyle karşılıklı ilişkisi, kitabın ilgili bölümünde çözümlenmektedir.

bir vurgu olarak kabul edilebilir. Anlatıda görüldüğü üzere UFO'lar gümüş renginde ve oldukça parlak bir şekilde ortaya çıkmaktadırlar. UFO'ların parlak bir renge sahip olması, mitolojilerdeki kutsal nesnelerin parlaklığını akla getirmektedir. Nitekim parlaklık, hayranlık ve saygı uyandıran bir korkuyu ve bu korku da çoğu zaman bir kutsallığı beraberinde getirmektedir. Birçok mitik anlatıda parlak olan nesneye karşı gösterilen kutsallık dikkat çekmektedir. Parlaklık çoğu zaman mitolojilerde tanrısallıkla eşit görülür. Birçok özelliği, parlaklık algısıyla oluşturulan Hint ateş tanrısı şu şekilde tasvir edilmektedir:

“Ag” filinden türeyen Hint ateş tanrısı Agni Sanskrit, kurban ateşi anlamına gelmektedir. Parlaklığı çok dikkat çekicidir. Tıpkı güneş gibi parlayan bu tanrı, güneş ışınları ve yağmur bulutlarının çakan şimşekleri gibidir ve ışınları ile gecenin karanlığını yok eder (Rgveda’dan aktaran Can ve Kayalı, 2012: 571). Benzer şekilde ay, parlaklığından dolayı Tanrıçılık kültüründe kutsallaştırılmıştır. Bayat, ulu bir kültüre ve ulu bir dile dayanan Ay tanrı kavramının uzun süre boyunca Tanrıçılık kültürünün ana kavramı olduğunu (2007: 268) belirtmektedir. Osman Turan’ın ise Çin kaynaklarına göre Hunların, güneşe ve aya taptığını, savaşta ay büyüdüğü zaman geri çekildiklerini belirtmesi (Deuignes’ten ak. Turan, 2009: 44) yine parlaklığın kutsal algısındaki mevcudiyetiyle ilgilidir.

UFO'ların incelenen fiziki özelliklerinin yanı sıra birçok başka özelliği de mitik kahramanlarla benzerlik göstermektedir. Örneğin UFO'ların hareket kabiliyeti, onların insan yapımı araçlardan oldukça üstün olduğunu göstermektedir. Sarıkaya’nın verdiği bilgilere göre UFO'ların hareketleri üç temel yol ile olmaktadır:

- Manyetik alanlarla
- Çekim alanları ile
- Değişik boyutlardan ışınlamalar ile (1975: 162)

Bu usullerden özellikle ışınlanma, tam olarak mitik kahramana ait bir özelliktir. Birçok mitik anlatıda kahramanların zaman ve mekân olgularını aşarak seyahat yaptıkları bilinmektedir. Zaman ve mekân sınırlarını aşarak yapılan bu seyahat, günümüzde bahsi geçen ışınlanmanın bir çeşididir. Buradan yola çıkarak belirtebiliriz ki ışınlanma, insan zihninde tarihten bugüne varlığını sürdüren bir olgudur. Işınlanarak yani zaman ve mekân ötesi yolculuk yapan mitik kahramanlardan biri Keloğlan'dır. Keloğlan hakkında derlenen anlatı özetle şu şekildedir:

Zamanında Kars'ın bir köyünde zengin bir ağa yaşarmış. Bu ağanın da Keloğlan adında dürüst bir hizmetkârı varmış. Ağa bir gün hac vazifesini yerine getirmek amacıyla evinden ayrılır ve Kurban Bayramı'ndan bir gün önce "Arafat"a yetişir. Aynı gün hanımı da evlerinde helva pişirmektedir. Helvadan bir tabak yiyen Keloğlan, Hanım'dan bir tabak da ağasına götürmek için ister. Hanım, Keloğlan'ın helvayı çok sevdiğini ve utandığı için bir tabak daha isteyemediğini, bu yüzden ağasını bahane ettiğini düşünse de ona bir tabak daha helva verir. Keloğlan helvayı alır ve üstündeki dumanı soğumadan hacdaki ağasına götürür ve teslim ettikten sonra geri döner. Ağası onun ermiş bir kişi olduğunu böylece anlar. Aradan zaman geçer ve ağa hacdan döner. Onu karşılamaya gelenlere de asıl kutsal kişinin Keloğlan olduğunu söyler. Bu sözün üzerine Keloğlan'ın yanına giden ahali onu kokutur ve Keloğlan kaçarak bir tepeye çıkar, tepe yarılar ve içine girerek kaybolur. Bahsi geçen tepe de o olaydan sonra ziyaret yeri olur (Kırzioğlu, 1963: 3162-3163).³¹

Kars'ta tayy-i mekân tayy-i zaman bağlamında anlatılan bu anlatıyı birçok farklı bölgede farklı isimler üzerinden

³¹ Burada verilen Keloğlan anlatısı, birçok yörede farklı kişiler üzerinden anlatılmaktadır. Örneğin aynı anlatı Gaziantep'in Oğuzeli ilçesine bağlı Arslanlı köyünde Şeyh Bilecen (Sakaoğlu, 2015: 99-100), Tunceli'nin Ovacık ilçesinde ise Munzur Baba (Sakaoğlu, 2015: 97-98) adına anlatılmaktadır. Zaman ve mekân realizmini yok eden kahramanlar hakkında anlatılan efsanelerin çözümlemesi için bk. (Gönen, 2007).

derlemek mümkündür. Anlatıda dikkat çeken temel motif, Keloğlan'ın oldukça kısa bir sürede (helvanın soğumasından daha az bir süre) Kars'tan hacca gitmiş olmasıdır. Bahsedilen durum bugünkü ileri teknolojiyle bile mümkün değildir. Dolayısıyla Keloğlan'ın kısa bir sürede Kars'tan hacca gitmesi yani ışınlanması, onun kutsiyetiyle, bir başka ifadeyle mitik özellikleriyle yakından ilgilidir. Çünkü böyle bir yolculuğu yalnızca mitik kahramanlar gerçekleştirebilmektedir. Aynı şekilde UFO anlatılarında da UFO'lar insanların ya da insanların kullandıkları uçakların erişemeyeceği hıza sahiptirler. Birçok UFO anlatısında, özellikle pilotlardan derlenen anlatılarda, bu durumu oldukça net bir şekilde görmek mümkündür:

İki Javelin uçağı düşmanı havada engelleme talimi yaparken uçaklardan biri hedef olarak kullanılmakta, diğeri onun yolunu kesercesine önünden geçmeye çalışmaktaydı. Isle of Wight'ın hemen güneyinde, 45.000 fit yükseklikteydiler. Bulut düzeyinin çok yukarısında oldukları için görüşleri son derece netti. Radarı denetlemekte olan seyir subayı tam hedef uçağa kitleneceği sırada, on dokuz mil kadar kuzeydoğuda bir cisim gördü. Başını çevirip yan gözle baktığında, uzakta bir pırıltı da görebildi. Bunun üzerine, talim uçuşundan vazgeçip cismi izleme izni istediler ve istedikleri izin de verildi. Bu arada UFO önlerine geçip yollarını kesmiş, hemen hemen dururcasına yavaşlamıştı. O anda hem uçuş ekipleri, hem de her iki radar, cisme kilitlenmiş durumdaydı. Jetler hedefi durdurmak için dik tırmanışa geçtiler. Radarda cismin hareketsiz durduğu, kendilerinin hızla yaklaştığı gözükiyordu. Gri metalik diski gözle de net biçimde görmekteydiler. Derken tam ona yetişmelerine sekiz mil kala, *UFO birden bire dik olarak yukarıya yükseldi, saatte 18.000 mil gibi inanılmaz bir hızla gözden kayboldu!* Dört havacıya, olayı Hava Bakanlığı'na bildirmeleri söylendi. Bournemouth yakınlarında, Sopley'de bulunan gizli bir yerdeki radar istasyonu da, aynı cismi izlediğini onaylamıştır (Hough ve Rangles, 1995: 181-182).

Görüldüğü üzere UFO'lar, tıpkı Keloğlan anlatısındaki mitik kahraman gibi bir anda zaman algısını yok edecek bir hızla hareket etme kabiliyetine sahiptirler. Bununla birlikte Keloğlan anlatısında dikkat çeken bir diğer husus, Keloğlan'ın mitik kimliği ortaya çıkınca ona ulaşmanın mümkün olmamasıdır. Keloğlan mitik kimliği ortaya çıkınca halktan kaçmış ve bir tepeye sığınmış, tepenin yarılmasıyla içine giren Keloğlan *mitik âleme* geçerek ortadan kaybolmuştur. Aynı şekilde UFO anlatılarında da UFO'lar, kimliğini tespit ederek ona yaklaşan pilotlara karşı bir anda hızını artırarak bir başka mitik âlem olan uzayın derinliklerine doğru kaybolmuştur. Her iki anlatıda da kahramanın mitik âleme geçmesiyle, arkasında kutsiyet belirten bir simge bıraktığı görülmektedir. Bu simge, Keloğlan anlatısında olduğu gibi kimi zaman bir ziyaret yeri kimi zaman ise, UFO'ların varlığına dair söylenen bir anlatı olabilmektedir. O zaman buradan şöyle bir yorum yapmak mümkündür ki, mitik kahramanlara ulaşmak oldukça zordur ve bu ulaşılmazlık da esasen mitik düşüncenin doğmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla UFO'ların erişilmez bir hıza sahip olması, onların insanüstü ve tanrısal yakın bir güce sahip olduğuna da işarettir.

UFO anlatılarında kahramanın iki yönlü olduğu, çalışmanın önceki bölümünde belirtilmişti. İlki kahraman olarak UFO'ların kendisi, ikincisi UFO'lardan inen uzaylılardır. UFO'lardan inen uzaylılarla yaşanan tecrübeye, anlatılarda az da olsa rastlanmaktadır. Fakat UFO'ların yere inmesi, aslında mitik algıya da büyük oranda zarar vermektedir. Nitekim UFO'ları mitik bir algıya dönüştüren esasen erişilmez bir yapıda gökyüzünde belirmeleridir. Dolayısıyla yer yüzüne inen UFO'lar, bu mitik algıyı da büyük oranda yok etmektedirler. Anlatılardan yola çıkarak sabit bir şekilde uzaylı tipi belirlemek oldukça güçtür. Genellikle uzaylılar; orta boy, iri kafa ve badem şekilli gözlere sahip yaratıklar olarak tasvir edilir. Bununla birlikte genellikle metal rengi bir elbiseye sa-

hiptirler. Aslında uzaylıların metal bir elbiseye sahip bir şekilde tasvir edilmeleri dönüşümle yakından ilişkilidir. Mitik anlatılardaki tanrısal varlıklar UFO'lara dönüşürken dönüşümün her anında teknolojik gelişmeleri görmek mümkündür. Teknolojik gelişmeleri burada metal rengi temsil etmektedir. Aynı şekilde tanrısal varlık ve kahramanlar da uzaylılara dönüşürken teknolojik temsil açısından gümüş renkli elbiselerle tasvir edilirler.

Bütün bu bilgilerin dışında, klasik anlatılarda sıkça rastlanan kahramanların ya da anti kahramanların çeşitli özelliklerinin uzaylılara atfedildiğine dair örnekler mevcuttur. Örneğin uzaylılar tarafından kaçırıldığını iddia eden Aiono Ivanoff, daha sonra uzaylılardan birini tarif ederken "kolsuz bir kostüm giymiş Yunan tanrısı Apollon gibiydi (Närvä, 2008: 229)" ifadesini kullanması da, uzaylılarla klasik mit anlatılarındaki tanrılar arasında kurulan mitik algıya bir işaret sayılabilir.

Dünya mitlerinde yaygın olarak rastlanan tek gözlü yaratıklara uzaylılar arasında da rastlamak mümkündür. Tek gözlü yaratıklar ya da devler, gerek Türk mitlerinde gerek dünya mitlerinde oldukça yaygın bir şekilde yer alan mitsel kahramanlardır. Dede Korkut Kitabı'nda tek gözlü yaratık, "Tepegöz" olarak adlandırılır ve anlatılardan biri tamamen bu anti kahraman üzerine kuruludur. Anlatıya göre Tepegöz, bir çobanın peri kızına tecavüz etmesi sonucu dünyaya gelir ve çobanın mensubu olduğu Oğuz Türklerinin başına türlü belalar açar. İnsan yiyen bu yaratık, peri annesinin verdiği yüzük sayesinde ok ve kılıç darbelerine karşı korunaklı hâle gelir. Onun tek engeli ise başında bulunan tek gözüdür. Anlatının sonunda kahraman tarafından önce gözü kör edilir, daha sonra ise sihirli bir kılıçla başı kesilir. Dede Korkut Kitabı'nda yer alan anlatıya göre Tepegöz, başında yer alan

tek bir gözden dolayı bu ismi almıştır.³² Tek gözlü yaratıklar, Yunan mitolojisinde de önemli bir yer tutar. İnsan yiyen bu yaratık Homeros'un *Odyseia* adlı eserinde şu şekilde anlatılmaktadır:

...ellerini açıp atıldı arkadaşlarımla üzerine,
yakaladı ikisini, çarptı kafalarını yere enikler gibi,
ossat beyinleri fişkırdı, ıslattı dört bir yanı,
ayırıldı onları parça parça, hazırladı yemeğini,
dağda büyümüş bir aslan gibi, hepsini yedi bitirdi,
ne bağırsak kodu, ne et kodu, ne de ilikli kemik (2014: 154).

Tek gözlü yaratıklarla ilgili anlatılan mitlere Kafkas mitolojisinde de rastlanmaktadır. Kafkas halklarının ortak destanlarından olan Nart Destanları'nda tek gözlü yaratıklar görülmektedir. *Nartlar Asetin Halk Destanı* adlı kitapta tek gözlü dev şu şekilde anlatılmaktadır:

... Hemen yakınlarındaki dağa hükmeden
Tek gözlü korkunç yaratık tam bu sırada
Koyunlarını sürüyordu dağ eteklerinden
...
Fakat çelik şiş işlememişti Nart'a.
Şişten kurtulacaktı, derin bir soluk aldı.
Kılıcını kullanarak demir şişi çıkardı.
Kor oluncaya kadar kızdırdıktan sonra
Devin gözüne ansızın sokuverdi (2006: 315-316).

Mitik anlatılarda oldukça sık rastlanan tek gözlü yaratıklar, değişim ve dönüşüme örnek oluşturacak şekilde UFO anlatılarına adapte edilmektedir. UFO anlatılarında tek gözlü uzaylılar, şahıs kadrosu açısından geniş bir yer tutmasa da kimi tecrübelerde tek gözlü uzaylılara tesadüf edilmektedir. Bu tip uzaylılar; uzun, kısa veya orta boylu olabilmektedir.

³² Dede Korkut Kitabı'nda yer alan Tepegöz anlatısı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Ergin, 2016), (Tezcan ve Boeshoten, 2001), (Gökay, 2006).

Bektan, UFO'larla ilgili hazırladığı kitabında tek gözlü uzaylıları şu şekilde açıklamaktadır:

9 Ekim 1969 tarihinde Arjantin'de meydana gelen olayda, tecrübeyi yaşayanlar uzaylının boyunun 80 cm ve yüzünde tek gözü olan, uzun saçlı bir şekilde tarif etmişlerdir. Diğer bir olayda uzaylının bedeninin gümüş renkte bantlarla çevrili olduğu belirtilmiştir. Silah taşımayan bu varlıklar hiçbir şey konuşmamaktadırlar (2006: 257).

Yukarıda verilen örnekte uzaylının tek gözlü olmasının yanı sıra, gümüş renkli bantlarla çevrili olduğu belirtilmiştir. Tek gözlü yaratıklar mitik bakışı, gümüş renk ise teknolojiyi temsil etmektedir. Bir başka deyişle mitik düşünce, teknolojik gelişmeleri de bünyesine katarak yeni bir formda varlığını sürdürmektedir. Yine, tek gözlü uzaylılarla ilgili anlatılan bir olay aşağıdaki şekilde tezahür etmiştir:

Laguana Ilanca civarında oturan emekli polis memuru Jader U. Pereira, cismi bir ağacın tepesinde gördüğü zaman araba kullanıyordu. Arabasını durdurup cismi izlemeye başladı. Pereira, cismin içindeki uzaylıları da görebiliyordu. Uzaylıların 80 cm boyunda, uzun sarı saçlı, hippilere benzeyen tipler olduğunu söyleyen görgü tanığı, ayrıca bu varlıkların beyaz tenli ve *tek gözlü* olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Pereira, ağacın üstündeki cismin değişik renkte ışıklar yaydığını ve daha sonra da gökyüzüne doğru uzanıp kaybolduğunu belirtmiştir. Olayın polise bildirilmesiyle olay yerine gelen polisler, ağacın tepesinin yanmış olduğunu gördüler (Bektan, 2006: 257-258).

Yukarıda verilen anlatıda görgü tanığı, uzaylıları on metre gibi yakın bir mesafeden gördüğünü ve net bir şekilde onların tek gözlü olduğunu iddia etmiştir. UFO anlatılarında bu kadar yakından bir temas oldukça nadir görülen bir durumdur. Dolayısıyla tek gözlü uzaylılar algısı da bu anlatılarda nadir olarak görünmektedir. Nitekim UFO'lar esas itibarıyla gökyüzünde görülen ışık kümelerinden ibarettir. Fakat bu-

rada dikkat çeken durum şudur ki, uzaylı gördüğünü iddia eden kişi, bunu bir de tek gözlü olarak gördüğünü iddia etmektedir. Bu durum da şöyle bir yorum yapmak mümkündür ki, mitik anlatılarda oldukça sık yer alan tek gözlü yaratıklar, insan bilincinde bugün de varlığını sürdürmektedir. Bir yaratığın tek gözlü olması, onu insani özelliklerden arındırmakta ve mitik bir varlık olduğunu pekiştirmektedir. Bu nedenle tek gözlü bir dev ya da yaratık, iki gözlü bir deve göre çok daha mitik özellikler göstermekte ve insan bilincinde daha çok yer edinmektedir.

Dede Korkut Kitabı'nda yer alan Tepegöz ile yukarıdaki tek gözlü uzaylı karşılaştırıldığında oldukça benzer özellikler gösterdikleri görülecektir. Her iki anlatıda yer alan tek gözlü yaratıklar mitik bir mekândan gelmektedir. Bu mitik mekân; Dede Korkut Kitabı'nda perilerin yaşadığı, UFO anlatılarında ise uzaylıların yaşadığı dünya dışı bir mekândır. İki anlatıda da yer alan mitik mekânın, mitik kahramanları vardır. Birinde bu kahramanlar periler ve Tepegöz, diğerinde ise UFO'lar ve tek gözlü uzaylılardır. Her iki anlatıda da mitik kahramanlar, insanlardan oldukça farklı özelliklere sahip, onlardan üstün varlıklardır. UFO anlatılarında bu kahramanlara ulaşmak imkânsızdır. Çünkü onlar oldukça büyük bir hıza ulaşabilen UFO'lara sahiptirler. Aynı şekilde Dede Korkut Kitabı'nda yer alan Tepegöz de, peri annesinin verdiği sihirli bir yüzük sayesinde dokunulmazlığa sahiptir. Kısacası anlatılar, şekil değiştirmekle beraber bugünkü mitik düşüncede bir şekilde yer almayı sürdürmektedir.

Tek gözlü uzaylılar ile ilgili anlatılan ve yukarıda verilen anlatının alındığı kitabın yazarı Ali Bektan kendi araştırması doğrultusunda şöyle bir soru sormaktadır: "Görgü şahidinin sözlerini doğru olarak kabul ettiğimizde mitolojideki Cyclope'ların varlığı da kanıtlanmış olmuyor mu?" (2006: 258). Elbette bu çalışma uzaylıların ve mitik varlıkların var-

lığı ya da yokluğu üzerine yürütülen bir çalışma değildir. Dolayısıyla Ali Bektan'ın kendi çalışması için sorduğu soruyu bu çalışmaya uyarlayarak şöyle bir soru sormak mümkündür: “Tek gözlü uzaylılar ile ilgili anlatılan yukarıdaki anlatılar, aslında mitik düşüncenin çeşitli değişim ve dönüşüm geçirerek bugün de varlığını sürdürdüğünü kanıtlamıyor mu?”

Motifler

Mitik anlatılarda olduğu gibi, UFO anlatılarında da birçok motif bulunmaktadır. UFO anlatılarında dikkat çeken motiflerin başında ışık motifi gelmektedir. Nitekim UFO'lar, esas itibarıyla gece karanlığında görünen ışık kümesi olmaları sebebiyle “ışık motifi” için iyi bir örnek sunar. Işık motifi, mitik bir olayın başlayacağına da işaret etmektedir. Eliade'nin ışık; mitoloji ve teoloji sistemlerinde tanrısallığın, kutsallığın, tinin veya kutsal yaşamın bir ifadesi olarak kabul edildiği için belirli bir ışık deneyimi dinsel bir deneyim olarak kabul edilir (Eliade, 2016b: 128) sözleri de bu durumu doğrular niteliktedir. Işık, mitolojilerde oldukça sık rastlanan bir motiftir. Birçok mitik anlatıda ışığın mitolojik bir olayı başlattığı görülmektedir.

Han-nâme'ye göre Cengiz Han'ın atalarından Alan-Kawa çadırında yatarken pencereden birden parlak bir ay girmiş ve Alan-Kawa'yı gebe bırakmıştı. Ay çadırdan girerken de, kadının gözlerine kurt ve aslan gibi bir şeyler görünmüştü (Ögel, 2010: 43). Han-nâme'de yer alan anlatıda gökten ışık inmesi, Alan-Kawa'nın hamile kalmasına sebep olmaktadır. Yani ışık burada mitik bir doğumun gerçekleşeceğine işarettir. Benzer bir ışık tecrübesine Oğuz Kağan Destanı'nda da rastlanmaktadır. Oğuz Kağan Destanı'ndaki “Oğuz'un göğün kızı ile evlenmesi” bölümü, bahsedilen duruma karakteristik bir örnek sunmaktadır:

Oğuz Kağan bir yerde, Tanrı'ya yalvarırken:

Karanlık bastı birden, bir ışık düştü gökten!

Öyle bir ışık indi, parlak aydan, güneşten!

Oğuz Kağan yürüdü, yakınına ışığın,

Oturduğunu gördü, ortasında bir kızın! (Ögel, 2010: 117).

Oğuz Kağan Destanı'ndan alınan mitik parça ile günümüzde anlatılan UFO mitleri, oldukça benzer bir olay örgüsüne sahiptirler. Her iki anlatıda da olaylar karanlık bir gecede, gökten gelen bir ışık kümesinin görülmesiyle başlamaktadır. Oğuz Kağan Destanı'nda gökte görülen ışık kümesiyle mitik bir olayın başlayacağı imlenmektedir. Bu mitik olay, Oğuz Kağan'ın gökte gelen ve kutsal niteliklere sahip kadınla mitik bir evlilik gerçekleştirmesiyle tamamlanmaktadır. Dolayısıyla ışık kümesi bu noktada destanı mitik bir anlatı hâline getirmektedir. UFO anlatıları için de durumun aynı olduğunu söylemek mümkündür. Gökte görülen ışıkla birlikte mitik bir olayın başlayacağı aşikârdır. Bu nedenle, gökte görülen ışık kümesi olarak da tarif edilebilecek UFO'ları ve etrafında oluşun anlatıları, basit bir magazin ögesi olmanın ötesinde, geçmişten günümüze süreklilik gösteren mitik anlayışın günümüz yansıması olarak da yorumlamak mümkündür.

Işık deneyimiyle başlayan mitik olaylara çeşitli Mısır anlatılarında da rastlamak mümkündür. Birçok Mısır anlatısına göre yaratıcı tanrı, başlangıçtaki karanlığın içinde bulunan ilksel höyükten, su dolu kaostan ilk ışık, ilk bilinç olarak çıkan Nun'dur (Leeming, 2017: 63). Mısır mitolojisinde yer alan tanrı Nun betimlemesini göz önünde bulundurarak şunları söylemek mümkündür ki, gece ve karanlık mitolojide arketipsel olarak kaosu temsil eder. Tanrı ya da tanrısal özelliklere sahip kahraman, bir ışık huzmesi şeklinde bu karanlıktan yani kaostan çıkarak yeni bir başlangıca olanak sağlar ve böylece mitik gereklilik tamamlanır. Binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan bu anlatılar, aslında olgusal dönüşümlerle bugün

de varlıklarını sürdürmektedir. Geçmişte tanrıların bir ışık huzmesi olarak karanlıkta belirmesi rolünü, bugün UFO'lar devralmıştır. Onlar da aynı şekilde karanlıkta beliren ışık kümeleridir. Zira insanlık kendisinden güçlü gördüğü varlıklara her devirde kutsallık atfetmiştir. Geçmişte tanrılar üzerinden sağlanan bu korku dolu kutsallık, bugün de UFO'lar üzerinde sağlanmaktadır. Çünkü UFO'lar tıpkı tanrılar gibi insandan çok daha üstün niteliklere sahip ve yeri geldiğinde onları cezalandırabilecek bir güce ulaşabilmektedirler.

Işık huzmesini görme tecrübesi, mitik anlatılarda yalnızca seçilmiş kişilere mahsus bir özelliktir. Bir Rus mitinde göğün üç kattan oluştuğuna inanılır. Orta ve alt katlar arasında kimi zaman bir ışık parlar, ancak bunu sadece seçilmiş kişiler ya da günahsız insanların görebileceğine inanılır (Öksüz, 2014: 71). Her ne kadar UFO anlatılarında bu tecrübeyi toplumun hemen her kesiminden insan deneyimlese de, UFO dinî akımlarına mensup birçok kişi UFO'larla bağlantıyı sadece tarikat liderlerinin kurabileceğine inanmaktadır. Dolayısıyla bu inanış, ışık üzerinden oluşturulan kutsallık algısına çağdaş bir atıf olarak kabul edilebilir.

UFO anlatılarında dikkat çeken bir diğer motif "tepki-sizleştirme"dir. Daha açık bir ifadeyle UFO'larla karşılaşma anında, birçok insanın konuşamaması veya elektronik aletlerin çalışmaması "tepkisizleştirme" motifi olarak değerlendirilebilir. Aşağıdaki anlatıda, UFO'nun çalışan bir radyoyu nasıl tepkisizleştirdiği görülmektedir:

14 Ocak 1982 tarihinde saat 22.00 dolaylarında garip gök cismi Havsa'ya bağlı Taptık köyü semalarında görüldü. Köyün ilkokul öğretmeni Şevket Ayaz ve köylülerden Recep Varol olayı gazetelere şöyle aktardılar: "100 metre üzerimizden yaklaşık 40-50 km hızla geçen gökcismi köy lokantasında çalan radyoyu tamamen susturdu. Bu cisim bir kaplumbağaya benziyordu. Etrafından sarı-kırmızı ışıklar saçıyordu. 10 km uzakta, Kurapa köyü yamaçlarına kadar

gitti. Birden yusuvarlak olarak gözden kayboldu. İlk gördüğümüz anda beş metre çapında bir küre büyüklüğünde idi. (Bektan, 2003: 233).

UFO'larla karşılaşma deneyimi aynı zamanda mitik bir deneyime de yol açmaktadır. Zira UFO'ların teknolojik aletleri kullanılamaz duruma getirmesi ve insanları susturması, klasik mit anlatılarında yer alan kahramanların korkutucu özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Tabiatüstü varlıklarla karşılaşma anında oluşan tepkisizlik mitik anlatılarda oldukça sık rastlanan bir motiftir. Karabasan ya da ağırlık basması adı verilen bu motifte, tabiatüstü varlıkla karşılaşma anında genel olarak kahramanın dili tutulur ve bir süre tepkisiz kalır.

Bir gece uyumak için yatağıma yatmıştım. Tam uykuya dalacakken ayakucumda sanki biri oturuyor gibi geldi. Kafamı kaldırdığımda gerçekten simsiyah biri vardı. Korkudan dilim tutulmuştu. Hemen aklıma gelen duayı okudum. O da hemen kaybolmuştu zaten. Fakat o günden beri hiç yalnız yatamıyorum (Çobanoğlu, 2015: 144).

Anlatılarda tabiatüstü bir varlıkla karşılaşan kahramanın dilinin tutulması ya da gözünün görmemesi, aslında kahramanın mitik dünyaya ait bir varlıkla karşılaştığını göstermektedir. Bu varlık İslamiyet'in Türkler tarafından benimsenmesinden önce kara iyeler olarak tarif edilirken İslamiyet'ten sonra büyük oranda cinlere dönüşmüştür. Cinler klasik anlatılarda nasıl ki insanları çarparak ya da korkutarak tepkisizleştiriyorsa, UFO anlatılarında da UFO'lar aynı şekilde insanları tepkisizleştirebilmektedir.

Bununla birlikte UFO'lar yalnızca insanları değil aynı zamanda onların teknolojik aletlerini de tepkisizleştirerek âdeta dönüşmüş bir cin mitine ulaşmaktadır. Nörvä'nın belirttiğine göre Aino Ivanoff adlı kadın, UFO'larla temas kurduktan sonra içine kapanmış, hafıza kaybı yaşamış, zaman zaman ateşlenmekte ve garip ataklar ile titremeler geçirmektedir (2018:

230). Bu durum da tıpkı cin çarpmasına maruz kalan insanların yaşadığı olumsuz tecrübeye benzemektedir. Dolayısıyla insan zihninde mitik varlıkların oluşturduğu olumsuz enerji algısını; kimi zaman cin çarpması, kimi zaman nazar değmesi, kimi zaman da UFO etkisi olarak görmek mümkündür. Buradan yola çıkarak bahsi geçen algının çeşitli dönüşümlerle çağa uyarlandığını söylemek mümkündür.

UFO'ların insanlar ve teknolojik aletler üzerindeki olumsuz etki gücü, halk arasında yaygın bir inanışa sahip olan nazara benzemektedir.³³ Nazarın insanlar ve nesnelere üzerinde olumsuz etki yaratan bir çeşit enerji olduğuna inanılmaktadır. Bu enerjiye maruz kalan insanlar, psikolojik ve fiziksel çeşitli rahatsızlıklar geçirirken nazara maruz kalan nesnelere ise özelliklerini yitirerek bozulurlar. Benzer şekilde UFO'lar ile yakın temas kurmuş insanların birçoğu nazara uğramışçasına görme veya konuşma yeteneklerinde belli bir tutukluğa uğramaktadırlar. Örneğin, 1980 yılında UFO'lar tarafından kaçırıldığını iddia eden Aino Ivanoff, gece 23.00 sularında evine dönerken gökyüzünde üç kere kırmızı bir UFO görür ve UFO'yu üçüncü kez gördükten sonra kendini uyuşuk ama aynı zamanda esinlenmiş hisseder (Närvä, 2008: 229). Tıpkı nazara uğramışçasına bir histeri hâli yaşan Ivanoff'un bu durumu, mitik bir varlıkla karşılaştığına ve gelişen olayların mitik olaylara yol açacağına işarettir. Bununla birlikte UFO'larla karşılaşma esnasında birçok teknolojik alet aynı şekilde işlevlerinde kayıplara uğramaktadır.

UFO anlatılarında yer alan bir diğer motif "ulaşılmazlık" motifidir. Bu motife göre insanlar her ne kadar UFO'ları görse de, onlara ulaşma imkânı elde edememektedirler. Aslında bu motif, UFO'ların tanrısal özellikleri ile yakından ilgilidir. Mitolojide tanrılara ulaşmak veya onları alt etmek mümkün değildir. Çünkü onlar insanüstü güçlere sahiptirler. Bu yüz-

³³ Nazar inancı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Çıblak, 2004).

den tanrılar kendisini alt etmeye çalışan insanlara karşı çeşitli cezai işlemler uygularlar. Bahsi geçen cezai işlemleri aşağıda yer alan Altay yaratılış mitinde görmek mümkündür:

Erlik yaratılınca gezip tozup eğlendi,

Ardından günler geçti, birden durup söylendi:

- Ben niçin olmayayım, Tanrı'dan daha yüksek,

Tanrı neden dolayı, göklerde olsun bir tek!

Ben niçin olmayayım, hem kuvvetli, hem yüce,

Bu bir kabahat midir, ben doğduysam yenice!

Daha ileri gidip gözleri hırsla doldu,

Tanrı'yı kıskanarak ezeli düşman oldu.

Güçlü Tanrı'ya baktı, kutsal gücü kıskandı,

Söylenmeye başladı, kendi nefesine kandı:

- Ah keşke ben de böyle insan yaratabilsem!

Dünya sahibi olsam, dünya yaratabilsem.

Tanrı baktı ki Erlik pek bir işe yaramaz,

Erlik'in varlığıyla bu dünya da yaşamaz.

Yarattı Mandı-Şire adlı bir kahramanı (Ögel, 2010: 436)

Görüldüğü üzere Altay yaratılış mitinde Tanrı, kendisine meydan okuyan Erlik'i ona rakip bir başka kahraman yaratarak cezalandırmaktadır. Yine bir başka ceza işlemini tanrılardan ateşi çalarak onlara meydan okuyan Prometheus mitinde görmek mümkündür. Prometheus tanrılardan ateşi çalmanın bedelini Kafkas dağlarına zincirlenerek öder. Mitik anlatılarda görüldüğü gibi tanrılara ulaşmak veya onlarla bir şekilde rekabete girmek mümkün değildir. Aynı şekilde, günümüz insanı için de tanrısal özellikleri olduğu düşünülen UFO'lara ulaşmak oldukça zordur. Birçok anlatıda pilotlar, UFO'larla yakın temas kurmalarına karşın onlara ulaşmaları mümkün olmamıştır. Aşağıdaki anlatı, bahsedilen durumu destekler niteliktedir:

1986 yılında iki F 16-C savaş uçağı, Ankara Akıncı Hava Üssü'nden gece uçuşu için havalandılar. Kısa süre sonra pilotlar, Esenboğa Havalimanı Uçuş Kulesi'nin anonsu ile irkilir. Kule, pilotlara "Uçuş sahanız içinde yüksek süratli tanımlanamayan bir cisim tespit ettik. Dikkatinize..." uyarısında bulunur. Bunun üzerine iki F-16 pilotu görev rotalarını değiştirerek kendi radarlarında da gördükleri bu cisme yönelirler. Cisme iyice yaklaşan ve hem radarla, hem de gözle tespit eden pilotlarla UFO arasında bir anda müthiş bir kovalamaca başlar. UFO birden süratini artırıp irtifa almaya başlar. Bölgede meteoroloji balonu, kuş sürüsü veya uçak olmadığını defalarca teyit eden pilotlar, bunun üzerine hızla irtifa alan cismin peşine takılırlar. Ancak parlak ışıklar saçarak bir anda yüksek sürate ulaşan cisim, atmosferin dışına çıkarak kaybolur (Dever, 2005: 241-242).

UFO'lara ulaşmak mümkün olmasa da onlarla iletişim kurmak olanaklıdır. Mitolojide veya semavi dinlerde tanrı ile iletişim genel olarak vahiy şeklinde gerçekleşmektedir. Vahiy, tanrının emirlerinin insanlara ulaştırmak üzere peygambere iletilmesidir. Yalnız peygamberler, vahiyi tanrıyla birebir iletişime geçme şeklinde değil, bir önsezi şeklinde veya aracı vasıtasıyla alırlar. Bu durum da yine mitlerde tanrının ulaşılmazlığına bir örnektir. Benzer şekilde UFO'larla ya da uzaylılarla kurulan iletişim de birebir değil telepati yani önsezi şeklinde gerçekleşmektedir. Telepati, *UFOs and Popular Culture An Encyclopedia of Contemporary Mythology* adlı ansiklopedide şu şekilde tanımlanmaktadır: Bir kişinin zihninin doğrudan başka bir kişinin zihniyle, dilden veya başka herhangi bir açık değiş tokuş ortamından bağımsız olarak iletişim kurduğu, paranormal (bir dışa dönük algı şekli) bir iletişim şeklidir (Lewis, 2000: 285). Telepatik iletişim aslında geçmişteki insanların beklediği vahiye benzemektedir. Zira günümüzde varlığını sürdüren birçok UFO dinî akımının iletişim şekli olarak telepatiyi seçmiş olması, aslında vahiy beklemenin modern insana uyarlanmış şeklinden başka

bir şey değildir. Tanrıların her şeyi bilmesi gibi, uzaylılar da insanın düşüncesini okuyan modern tarzda kutsal varlıklar olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın motif konulu kısmını göz önünde bulundurarak şöyle bir çıkarım yapmak mümkündür: Gerek ışık, gerek ulaşılmazlık, gerekse diğer motifler aslında hep mitik anlatılarda bir şekilde varlığını sürdüren motiflerdir. Günümüz insanı bu motiflere UFO anlatılarında yer vererek aslında geçmişten gelen mitik düşüncüyü günümüzde de devam ettirmektedirler. Burada dikkat çeken durum şudur ki, bu motifler çağın gereklerine uygun bir şekilde çeşitli değişiklikler geçirerek güncellenirler. Özellikle UFO'lar gibi yüksek teknolojiyle yakından ilişkili varlıklar üzerine anlatılan mitlerde, motifler teknolojik gelişmelerle paralel bir şekilde güncellenmektedir. Örneğin mitik anlatılarda yer alan ateş şeklindeki ışıklar, UFO anlatılarında rengârenk dijital ışıklara dönüşmektedir ya da tayy-i mekân tayy-i zaman algısı, UFO anlatılarında insanın erişemeyeceği yüksek hızlara dönüşmektedir. Aynı şekilde tanrıyla iletişim anlamına gelen vahiyi ise yine teknolojik gelişmelerle paralel bir şekilde telepatiye dönüşmüş bir şekilde görmek mümkündür. Kısacası UFO anlatılarında yer alan motifler detaylı bir şekilde incelendiğinde onların klasik anlatılarda yer alan motiflerden pek farklı olmadığı görülmektedir.

KUTSALIN TEKNOLOJİK HÂLİ: UFO DİNÎ AKIMLARINDA MİTİK SÖYLEM

İnanca dair her şeyi içerisinde barındıran din, aynı zamanda inancın sistematik hâle getirilmiş şeklidir. Bu yönüyle din, genel olarak bilinmeyen mitik âlemi kapsayan ve kurallarını bu âlemdeki sonsuz mutluluk ya da sonsuz azap için oluşturan kurallar bütünüdür. Belli bir zihinsel olgunluğa erişen insan soyu; doğa, yaşam ve varoluş üzerine çeşitli sorgulamalar yapmaya başladı. Anlam veremediği olay ve olguları, tabiatüstü varlıklarla açıklama çabası, ilk inanç sistemlerinin de oluşmasına olanak sağladı. MÖ yaklaşık olarak 20.000 ile 8000 arasını kapsayan bu dönemde insanlık, yaşadığı sorunlara ürettiği inanç sayesinde bir doktrin oluşturmuş ve yaşamın ağır yükünü bir nebze de olsa üzerinden atmaya başarabilmiştir. Paleolitik Çağ olarak adlandırılan bu dönemde, inancın insan yaşamı üzerindeki etkisini Armstrong şu sözlerle dile getirmektedir:

İnsanoğlunun biyolojik evrimini tamamladığı dönem, tarihin en uzun ve en biçimlendirici dönemidir. Bu dönem çok yönden ürkütücü ve umutsuz bir dönemdi. Bu ilk insanlar henüz tarımı geliştirmemişlerdi. Kendi besinlerini yetiştiremez, tümüyle avcılık ve toplayıcılığa bağımlı yaşarlardı. Avlarını öldürebilmek ve çevrelerini bir ölçüde olsun denetim altında tutabilmek için geliştirdikleri avlanma silahları ve becerileri sayesinde sağ kalmalarında mitolojinin önemi büyüktür (2014: 15).

İnsanlık, hayatındaki bu zor dönemleri geçirdikçe inançları da evrilmeye başlamış, buna koşut olarak daha sistematik bir inanç yapısı ortaya çıkmıştır. Ay, güneş, gezegenler gibi göksel nesnelere tapınma, yerini çok tanrılı inanç sistemine bırakmıştır. Bu inanç sisteminde her bir tanrı ayrı bir görevle ilgilenmekte ve böylece inanç sistemi daha sistematik bir hâl almaktadır. Birey, aile, sülale, millet gibi kavramlar beraberinde iktidar, egemenlik, yönetim gibi kavramların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece insan soyu, dünyada iktidarı tek elde toplamaya çalışırken inanç sistemlerinde de çok tanrılı dinlerden, hâkimiyetin tek bir tanrıda toplandığı tek tanrılı dinlere doğru bir gelişme göstermiştir. Bütün bu gelişmelerden sonra tek tanrılı dinler; peygamberi, kutsal kitabı (dinin anayasası) olan oldukça gelişmiş bir şekle dönmüş ve dönemin insanının kutsal arayışına cevap verecek bir şekil almıştır.

Her dönemde dinlere inanan insanlar olduğu gibi, onların inançsal açıdan muhalifi olan insanlar da olmuştur. Nitekim günümüz teknoloji dünyasında birçok insan İslamiyet, Hristiyanlık vb. bir inanç sistemine dâhil olurken birçok insan ise yeni bir ruhani arayış içerisine girmektedir. İşte bu ruhani arayışlar, UFO'lar üzerinden oluşturulan yeni inanç sistemlerinin de doğmasına sebep olmuştur. Taburoğlu'nun ifadesiyle kutsallık, tinsellik biçimlerinin malzemesi olan ara biçimler, zaman ve mekân içinde evrim geçirerek biçim değiştirirler (2019: 22). UFO'lar üzerinden oluşan inançlar da bahsedilen inanç evriminde, belli bir basamağı tutarak anlatılanlara örnek oluşturmaktadır. Günümüz insanının UFO'lar üzerinden kurguladığı inanç, Eliade'nin ifadesiyle gerçek ve anlamlı bir dünyanın farkındalığının kutsalın keşfiyle yakından bağlantılı olmasından kaynaklanmaktadır (2017b: 11). Dolayısıyla UFO'ların kutsallaştırılması günümüz dünyasında yaygın olan bir inancı da temsil etmektedir. Christopher Partridge'nin de belirttiği gibi, dünya dışı varlıkların kut-

sallaştırılması, en başından beri UFO kültürünün önemli bir özelliği olmuştur (2008: 22). UFO'lar önceleri gökyüzünde görülen bir ışık kümesinden ibaretken daha sonraları inanç boyutunu da içerisine dâhil eden bir fenomen durumuna gelmiştir. Partridge'nin "UFO'lara olan popüler ilginin, uzay araçları görmek ve uzay araçlarının hareket etmelerini sağlayan olası teknolojiler hakkındaki tartışmalardan, uzaylılarla kurulan ilişkiler ve özellikle uzaylılar tarafından kaçırılma olaylarına doğru kaydığını görmemek zordur." (2008: 45) ifadesi de bahsedilen durumu özetler niteliktedir. UFO'lar üzerinden oluşturulan dinî akımların yaygınlık kazanmasının sebeplerini Theodore Gabriel şu şekilde açıklamaktadır:

UFO'ların, son derece renkli yeni dinsel akımlara temel oluşturması şaşırtıcı değildir. UFO'lar gizemle örtülüdür, fiziksel olarak varolma olasılıklarının ötesinde inanılmaz şeylerin kaynağıdır. UFO'lar, normal insan gücünün ve kapasitesinin ötesinde şeyler yapar, hatta neredeyse bilinen bütün fizik yasalarını geçersiz kılarlar. İnanılmaz bir hızda hareket edebilirler, hiç duraksamadan ya da süratlerinde bir azalma olmadan yön değiştirebilir veya ters yöne gidebilirler. Genellikle ışık saçarak ve çevrelerinde örneğin İsa'nın ikinci kez gelişine dair bilindik tasviri hatırlatan parlak bir hale belirebilir, makineler, elektrik akımları ve hatta insanların zihinlerinde olağanüstü bir etkide bulunabilirler. İçlerinde genellikle insanımsı bir beden yapısına, insanüstü güçlere ve insanlığın ulaştığından çok daha ileri düzeyde bilimsel bilgiye sahip olan varlıkların bulunduğu inanılır (2008: 168).

Bütün bu fikirler, UFO'ların mitik yönünü ortaya koyduğu gibi, onların insan zihninde oluşturduğu mitik etki gücünü de açıklamaktadır. Nitekim UFO'ların yukarıda bahsedilen özellikleri aslında onların kutsi bir yön kazanmasına da olanak sağlamaktadır. Tabiatüstü güç ve yetenekler, insan zihninde genel olarak tanrısallıkla özdeşleştirilmekte ve bu güçlere sahip varlıklar da tanrısallık ya da yarı tanrı varlık

olarak değerlendirilmektedir. Kearney'in ifadesiyle tanrılar, zaman ve mekân yasalarını aşarak ölümsüz ve değişken bir hâle bürünürler. Böylece tanrıların dünyası bizim dünyamızdan farklı olur. Onlar, bizi büyüleyip şaşkına çevirirler (2018: 16). Bahsedilen tanrı özelliklerini, benzer şekilde UFO'lar da taşımaktadır. James R. Lewis'in editörlüğünü yaptığı *An Encyclopedia of Contemporary Mythology* adlı kitapta, günümüzde bilimin uçan daireler ve uzaylılar hakkında tatmin edici bilgiler veremediği için bir kısım insanın onları, ilahi dünyanın bir ürünü olarak algıladığı belirtilmiştir (2000: 252-253). Öteden beri açıklanamayan olayların, mucize kavramı altında kutsileştirilmesi ya da dinlerle bağlantılı bir şekilde açıklanması yaygın bir yöntemdir. Bu bağlamda UFO dinî akımları³⁴ ya da UFO tarikatları adı verilen yapı, bir yandan geleneksel inançlarla, bir yandan teknolojik gelişmelerle yakından ilgili, günümüz kent sakinlerine hitap eden inanç sistemi bütünüdür. Genel olarak psikolojik bir boşluk içerisinde olan insanların rağbet ettiği UFO dinî akımlarına katılma sürecinde, nedenleri belirlemek için iki teorik yaklaşımdan söz edilmektedir. Ali Köse, bunları "ideolojik mahrumiyet" ve "sosyal ağ" olarak tanımlamaktadır. İdeolojik mahrumiyete göre, sosyal, psikolojik veya fiziksel açıdan bir şeylerden mahrum olan insanlar bir dinin mesajını almaya hazırdır. Yine bu görüşe göre, inanç sistemlerinden memnun olmayan kişiler bir arayış içine girmektedir. İkinci yaklaşım olan sosyal ağ teorisi ise, bir grubun üyeleri ile potansiyel kişiler arasındaki bağların, bu süreçte temel faktör olduğunu savunur. Birinci yaklaşım, üyelerini ödüllendirdiğini ve mahrumiyeti

³⁴ Mikael Rothstein, sayısız farklı grubun dikkatlerini öncelikli olarak UFO'lar üzerinde topladığını ve bundan dolayı da bu grupların, "UFO dinleri" olarak adlandırılabilceğini belirtmektedir (2008: 277). Nevzat Tarhan ise dinî yaşantıyı, evrende görünenin dışında görünmeyen bir düzenin var olduğuna inanmak ve bu düzene uyum içinde yaşamaya çalışmak (2011: 20) olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla UFO'lar üzerinden ortaya çıkan inanç grupları da evrende görünmeyen bir düzenin varlığını kabul ettikleri için UFO dinî akımları şeklinde tanımlanabilir.

katlanabilir hâle getirdiğini iddia ederken ikinci yaklaşım, ikili ilişkileri gruba katılım sürecinin merkezine yerleştirerek yeni inancın, kişinin ilişki hâlinde olduğu insanların dinî görüşüne uymasıyla gerçekleşeceğini ve üyeliğin sosyal ağ ile yayıldığını savunur (2013: 19-20). Dolayısıyla iki teori de, aslında hayatından pek memnun olmayan, bir kutsal arayışı içinde olan insanların bu etki alanına girdiğini ve daha sonra dinin diğer üyeleri ile yaşadığı sosyallikle, inancın bir bütünü olma sürecini tamamladığını savunur.

Elbette ki kişinin yeni bir inanç sistemine dâhil olması için psikolojik durumunun elverişli olması yetmez. Bu açıdan birçok UFO dinî akımı, geleneksel dinlerde olduğu gibi insanlığa sonsuz bir huzuru ve mutluluğu vad ederek kendilerini bir kurtuluş noktası olarak göstermektedir. İnsanlığın kurtuluşunu, dünyanın yok olmasıyla birlikte uzayda yaşama fikri üzerinden geliştirerek çağdaş bir cennet mitini de uzay üzerinden kurgulamaktadırlar. Aynı şekilde uzayın derinliklerindeki bir UFO'dan ya da tanrısal özelliklere sahip bir varlıktan emirler aldığı söylenen tarikat lideri, âdeta çağdaş bir peygamber rolüne bürünmektedir. Eski dönemlerdeki peygamberler nasıl ki tanrının emirlerini melekler aracılığıyla yani vahiy yoluyla alıyorsa, bahsi geçen din liderleri de benzer şekilde tanrının emirlerini "telepati" yöntemiyle almaktadır. Telepati üstün teknolojik özelliklere sahip uzaylıların iletişim yöntemi olarak bilinmektedir. Bu yönüyle telepati teknolojiyle ilişkili bir unsurdur ve teknolojik gelişmelere doğrudan atıf yapar. Aynı şekilde UFO'lardan gelen emirlerin tarikat liderine aktarılması rolünde UFO'lar, âdeta çağdaş bir melek görevi görür. Görüldüğü gibi UFO dinleri, geleneksel din ve inançları omurga olarak kullanmakta ve telepati gibi teknolojiyi temsil eden öğeleri de içerisine dâhil ederek çağdaş bir inanç sistemi olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece UFO dinî akımları, geleneksel inançların eksik yönlerini tamamladığı algısı oluşturacak şekilde, kutsal arayışı olan insanlar için ideal bir inanç sistemi meydana getirirler.

UFO dinî akımlarında insanlar ile uzayın bilinmezliğinde varlığını sürdüren tanrı arasındaki ilişki, UFO aracılığıyla gelen mesajlarla mümkündür. Bu durumda kutsiyetin, zaman zaman UFO'lara geçtiği de görülmektedir. UFO dinî akımlarındaki tanrı ile insanlar arasında var olan bu ilişkiyi mitik anlatılarda da görmek mümkündür. Mircea Eliade'den alıntılanan aşağıdaki pasaj konuya ışık tutacak niteliktedir:

Göksel yapıdaki üstün varlıklar kültten kaybolma eğilimindedir; insanlardan “uzaklaşır”, gökyüzüne çekilir ve dei otiosi olurlar. Bu tanrılar, kozmosu, hayatı ve insanı yarattıktan sonra, sanki o muazzam yaratılış işi güçlerini tüketmişçesine, deyim yerindeyse bir tür “yorgunluk” hissederler. Gökyüzüne çekilirler, yaratılışı tamamlamak veya mükemmelleştirmek üzere oğullarını veya bir yaratıcı tanrıyı (demiurgus) dünyada bırakırlar. Yerlerini yavaş yavaş başka tanrısal figürler alır: mitsel atalar, ana tanrıçalar, bereket tanrıları vb. Fırtına tanrısı hâlâ göksel bir yapıya sahiptir, ama artık üstün bir yaratıcı değildir (2017a: 108).

Mitik anlatılarda görülen bu anlayış, benzer şekilde UFO dinî akımlarında da yer almaktadır. UFO dinî akımlarında da tanrı, uzayın belli bir yerine çekilerek emirlerini UFO'lar aracılığıyla insanlığa iletmektedir. Böylece UFO'lar, kutsiyet kazanarak zaman zaman tanrısal bir figür konumuna yükselmektedir. Hatta bazı UFO dinî akımlarının peygamberlerin uzaylı olduğunu ve görevlerini tamamladıktan sonra uzaya çekildiklerini iddia etmesi, işte bu kutsal tasavvurundan ve mevcut dinlerle ilk anda uzlaşmacı bir tavır sergilenmesinden kaynaklanan bir durumdur. Nitekim UFO'lar üzerinden kurulan bu kutsal tasavvuru, günümüzde maneviyat arayışı içinde olan birçok insanın mitik dünyaya açılma isteğini ortaya koyar. Taburoğlu, inanç sahiplerinin, dünyevi görün-günün ardını yoklayarak kendileri için acı çeken ve onları kurtuluşa erdirecek bir mesih beklentileri olduğunu ifade eder ve bunun için günlük meşguliyetlerinden, öte dünyaya açılan bir bağlantı yakalayabilmiş olmaları gerektiğine de-ği-

nir (2019: 23). UFO'lar da Taburoğlu'nun ifade ettiği şekliyle, acı içinde olan günümüz insanına öte dünyaya açılma imkânı sunar. İnanç sistemlerine de peygamberleri dâhil ederek maneviyat arayışındaki insanlar için ideal bir inanç sistemi oluşturma amacı taşır.

UFO dinlerinde dikkat çeken bir diğer önemli özellik, dinin lideri olarak kabul edilen kişinin doğaüstü bir varlıktan mesaj aldığı yönünde ortaya attığı iddiadır. Bu iddia ile birlikte dinî akımın ortaya çıkma süreci tamamlanmakta ve sistemli bir bütünün ilk parçası yerine oturmaktadır. Tanrıdan gelen emirlerin peygambere iletilmesi, semavi dinlerde, dinin ortaya çıkma sürecindeki ilk paradigmadır. Bu noktada, ileri teknoloji çağı olarak adlandırabileceğimiz 21. yüzyılda varlığını sürdüren UFO dinî akımlarının, günümüzden binlerce yıl önce ortaya çıkan dinlerin, tanrı ile iletişim şekli olan vahiyi günümüze kopya ederek mitik bir noktayı günümüze uyarladığını söylemek mümkündür. Teknoloji ve bilimle yakından ilişkili olduğunu ileri süren UFO dinî akımlarının, buna uygun olarak vahiy alma şeklinde de günümüze uygun bir dönüşüm süreci gerçekleşmektedir.

Sixto Carlos isimindeki bir genç, otomatik yazı ile mesajlar almaya başladığını iddia ederek mesajların kaynağını uzaylılara bağlamış ve RAMA adını verdiği tarikatı kurarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Dever, 2005: 263). RAMA tarikatının aldığı mesajlarda dikkat çeken husus, vahyin artık meleklar aracılığıyla değil, otomatik bir şekilde gelmesidir. Bu durum bir dönüşüme işaret etmenin yanı sıra, UFO dinî akımlarının çeşitli teknolojik ve bilimsel olguları kullanarak müritlerine güvenilirlik duygusu aşılamaya çalıştığını da göstermektedir. Bununla birlikte UFO dinî akımlarının teknoloji ve bilimle sıklıkla atıfta bulunması, alt metin olarak mevcut dinlerin geçerliliğini yitirdiğini ve çağdışı kaldığını da imlemektedir. Çünkü UFO dinî akımlarına göre, günümüzde insanlık, ileri teknoloji çağında yaşamaktadır ve inançları da bu çağa uy-

gun olarak ileri teknolojidenden beslenmelidir. Ali Köse, insanlığın tarih boyu kesinlik atfettiği değerlerin, bugün modernite tarafından tehdit edildiğini ve böylece hayatın kutsalla olan bağının soyutladığını belirtmektedir. Köse'ye göre, bu durum insanları rahatsız etmektedir ve yeni dinî akımlar, bu değerlere tekrar kesinlik atfederek insanlığın duymuş olduğu rahatsızlığı azaltma görevi üstlenmektedir (2013: 18). UFO dinî akımları da bahsedilen bu rahatsızlığı gidermek ve insanların mantık ile ters düşmesini önlemek için mitik düşünce ile bilimi sentezleyen bir söylem oluşturmaktadır. Daha açık bir ifadeyle UFO dinî akımları, bir taraftan vahiy gibi mitik bir öğüyü bünyesine dâhil ederken bunu telepati gibi teknolojiyle yakından ilişkili bir imgeyle bütünleştirme yolunu seçmekte ve böylece senkretik bir söylemle müritlerinin güvenini kazanmayı amaçlamaktadır.

Uzaydan mesaj aldığını iddia eden bir başka tarikat lideri Aetherius Derneği'nin kurucusu George King'tir. Bir taksit şöförü olan King, bir gün uzaylılardan mesaj aldığını iddia ederek Aetherius Derneği'ni kurmuştur. King, 1958 yılında İsa peygamberin ruhu ile temas kurduğunu söyleyerek İsa'nın kendisine Merih'ten seslenerek bir kitap yazdığını iddia etmiştir. Nitekim bu tarikatın müritlerine göre tanrı, dünyalılarla doğrudan değil, ancak Merihliler aracılığıyla görüşmektedir (Dever, 2005: 364). Mit, içerisindeki kutsiyeti kaybedince mit olma özelliğini yitirir ve eğlenceli bir anlatıya dönüşür. Bir mitin kutsiyetini kaybetmesinde birçok sebep olduğu gibi, en belirgin sebebin yeni inançların ortaya çıkması olduğu muhakkaktır. Yeni inanç sistemleri etki gücünü artırmak için önceki inanç sistemini tamamen yok saymayıp eksik yönleri olduğunu ve bu nedenle yeni bir inanca ihtiyaç duyulduğunu belirtir. J. R. Lewis, bu durum için peygamberlerin tek meşrulaştırma kaynağı olarak kendi kişisel karizmalarına güvenmediklerini, bunun yerine yeni görüşleri, var olan dinî düşüncelerin bilindik temelleri üzerine kurdukları

rını ve böylece yeni öğretilerin olası yeni taraftarlara makul gelme imkânı tanındığını belirtir (2008a: 146). Aynı şekilde UFO tarikatları ya da diğer tarikatlar semavi dinleri yok saymayarak onların daha gelişmiş ve sistematik şekli olduklarını müritlerine ikna etmeye çalışırlar. Bu durum diğer dinî tarikatlar için de geçerlidir. Bu tarikat liderleri yazdıkları risaleleri tanrının ilham vermesiyle oluşturduklarını söylerler. Vahiy yerine ilham aldığını söyleyen tarikat lideri böylelikle din ile ters düşmez ve müritlerinin sorgulamalarından kurtulabilir. Zira dinlere göre vahiy yalnızca peygambere gelmekte ve onunla birlikte bu durum son bulmaktadır. Bu nedenle tarikat liderleri dinlerle ters düşmediğini ve onların bir devamı olduğunu sıklıkla vurgulamaktadır. Aetherius Derneği'nin de İsa peygamber ile temas kurduğunu iddia etmesi aynı şekilde Hristiyanlık ile ters düşmemeye çalışması ile ilgilidir. Aynı şekilde İslam dininin etkin olduğu ülkelerde ortaya çıkan UFO dinî akımları da Muhammed peygamber ile ters düşmeyerek aslında onun da uzaylı olduğunu ve kendi dinlerinin temsilcisi olduğunu ileri sürmektedirler. UFO dinî akımları, semavi dinlerdeki çeşitli öğeleri belli bir mantık çerçevesinde içerisine dâhil ederek uzlaşmacı bir tavır göstermektedir. Örneğin bir UFO dinî akımı lideri olan Van Tassel, İsa peygamberin ölmediğini, 1950'lerde bir uzay gemisi filosuyla birleşerek kozmik bir dönüş için gerekli zamanı ayarladıktan sonra, taşıyıcı ışınla yukarı çekildiğini ve anlattıklarını desteklemek için de, İsa peygamberin annesi Meryem'in "hamile kalan ve uzaylılarca dünyaya bırakılan bir uzaylı" olduğunu belirtmiştir (Helland, 2008: 187). Görüldüğü üzere Tassel, dinî bir anlatıyı çeşitli motifler ekleyerek kendi inanç sistemine dâhil etmektedir. İsa peygamberin göğe yükselmesinin taşıyıcı ışınla gerçekleştiğini ve annesi Meryem'in bir uzaylı olduğunu söylemesi, hem eski dinin reddedildiğini, hem de eksik yönleri olduğunu ve bu yönlerin yeni dinle (UFO dinî akımları) doldurulacağını göstermektedir.

Yine Ensio Lehtonen'in uçan dairlerin, İsa'nın ikinci gelişinden önce Tanrı tarafından gönderilen kutsal işaretler olduğu (Akt. Nârvâ, 2008: 216) yönündeki iddiası da, köklü bir dinî geleneğin kökten reddedilmediğini göstermektedir.

Her ne kadar UFO dinleri mevcut inançlarla rekabet yerine uzlaşmacı bir tavır takınsa da, zamanla inançsal bir çatışma da zorunlu olur. Çünkü "kutsallıkta geçici de olsa bir tutarlılık, başka kutsallık biçimlerini dışlayan bir kararlılık vardır (Taburoğlu, 2019: 112). M. Rothstein, farklı inanç sistemlerinin karşılaşarak yeni mitolojik kalıplar oluşturduğunu ve böylece geleneksel dinlerin UFO mitolojisi gibi yeni boyutlara taşındığını ve mitolojik sistemin kendini dinsel gelenekten ayırarak rakip bir inanç sistemi olarak güçlenebildiğini belirtir. Yine Rothstein, bu durumu farklı inanç sistemlerinin karşılaşmasının bir sonucu olarak görür ve "olumsuz senkretizm / uzlaşmacılık" olarak adlandırır. (2008: 278-279). O hâlde, UFO dinî akımlarının temelinde Rothstein'in bahsettiği olumsuz senkretizm / uzlaşmacılık tavrının olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü UFO dinî akımlarının büyük çoğunluğu, ortaya çıktığı anda, mevcut inanç sistemlerini reddetmeyip uzlaşmacı bir tavır takınırken daha sonra ise bu inançların artık çağa uygun olmadığını ve geçerliliğini yitirdiğini iddia ederek onların bir rakibi konumuna yükselir ve mevcudiyetini bu inançların geçersizliği üzerinden konumlandırır.

Uzaylılar tarafından mesaj aldığını ileri süren bir diğer UFO tarikatı *Adonai Kozmik Kardeşlik Birliği* adını taşımaktadır. İspanya'da kurulan bu tarikat, uzaylılardan karmaşık mesajlar aldığını ileri sürmüş ve bu mesajları genellikle İncil'le bağlantılı bir şekilde çözümlemeye çalışmıştır. Yine bu tarikat üyelerinin yaşadığı bir tecrübe, mitik düşüncenin UFO'lar vasıtasıyla günümüze nasıl uyarlandığını net bir şekilde göstermektedir:

1 Şubat 1988 günü, dinî bir toplantı için bir araya gelmiş 3000 kişinin tanıklığında ortaya çıkan UFO, güneşin yanından geçti ve sanki o anda gökyüzünde iki güneş birden oluştu. UFO'nun gözden kaybolmasından sonra geride neon ışıklarıyla yazılmışa benzeyen üç harf belirdi. Gökyüzündeki harfler "J V V" şeklinde açıkça okunuyordu. İspanyolca'da "Jesus Viene Vencedor" olarak kodlanan cümlenin Türkçedeki karşılığı "Zafer Kazanan İsa Geliyor" olarak çevrilebilir (Dever, 2005: 373).

Adonai Kozmik Kardeşlik Birliği, mitik düşünce ile teknolojiyi birleştirerek UFO dinî akımları konusunda tipik bir örnek oluşturmaktadır. Bilindiği gibi eski dönemlerde peygamberin halk tarafından peygamberliğinin onaylanması, gerçekleştireceği mucizelere bağlıydı. Peygamberin isteği ile halka yaşatılan doğüstü bir tecrübe mucize olarak adlandırılmakta ve peygamberin doğruluğu onaylanmaktaydı. Bu tecrübe kimi zaman ayın ikiye bölünmesi, ölülerin diriltilmesi veya asanın yılan olması şeklinde tezahür edebilirdi. Aynı şekilde 3000 kişinin tanıklığıyla gerçekleşen ve gökte görülerek mesaj ileten UFO tecrübesi, çağdaş bir mucize olarak değerlendirilebilir. UFO'nun gökte belirmesi ve ışıklar ile mesaj bırakması üç bağlantıya işaret etmektedir. Bunlardan ilki mitik algıdır ki bu durum, vahiy alma ve doğüstü mucize gibi kimi olguların binlerce yıl öncesinde kalmadığını, günümüzde de etki gücünü sürdürdüğünü göstermektedir. İkinci olarak mesajı bir UFO neon ışıklarla vermektedir. Bu durum ise tarikatın "ilkel" bir kabile dini olmadığını, teknoloji ve bilimle iç içe, çağın insanına hitap eden bir din olduğunu betimlemektedir. Üçüncü olarak tarikatın, semavi dinlerle bağlantısı olan ve onların çağa uyarlanmış şekli olduğunu ima edilmektedir. Bu üç durum ile Adonai Kozmik Kardeşlik Birliği, UFO dinî akımları için tipik bir örnek olarak mitik düşünceyi teknoloji ile birleştirip çağa uyarlayan bir söylem oluşturmaktadır.

Dünyanın değişik ülkelerinde varlığını sürdüren UFO tarikatlarının yanı sıra Türkiye'de de faaliyet gösteren çeşit-

li UFO tarikatları vardır. Bunlardan biri Mevlânâcılar olarak da bilinen Dünya Kardeşlik Vakfı'dır. Dünya Kardeşlik Vakfı'nın lideri UFO'lardan mesaj aldığını iddia etmekte ve bu mesajları 621 sayfalık bir kitapta toplamaktadır. Bu tarikat hem İslamiyet'i hem de Kemalizm'i kendisinde birleştirerek toplumun her kesimine hitap eder bir şekilde bürünmektedir. Ayrıca tarikat tanrı, vahiy gibi mitik kavramlardan yararlanmakla birlikte, bunların yerine astronomi, fizik, matematik gibi pozitif bilimleri koymayı tercih etmektedir. Yine Dünya Kardeşlik Vakfı üyelerine göre Kur'an-ı Kerim 1999 yılına kadar geçerlidir ve bu tarihten itibaren bütün kutsal kitapları kapsayan Bilgi Kitabı adını verdikleri bir kitap geçerli olacaktır. Ayrıca Bilgi Kitabı'nın yazarı olan Bülent Çorak, kendisini Mevlânâ Celaleddin Rumi'nin enkarnesi olarak görmektedir (Dever, 2005: 381-382).

Dünya Kardeşlik Vakfı da Batı dünyasında faaliyet gösteren UFO dinî akımlarıyla büyük oranda benzerlik gösteren bir dinî oluşumdur. Bu tarikat da UFO'lardan vahiy aldığını iddia etmekte ve bu vahiyleri, kutsal kitap olarak müritlerine dağıtmaktadır. Dünya Kardeşlik Vakfı bir yandan vahiy gibi kavramları faaliyetlerinde net bir şekilde kullanırken bir yandan da bu kavramların karşısına pozitif bilimleri koyarak çağa uygun bir inanç olduğu iddiasında bulunmaktadır. Bu noktada tarikat, hem mitik inançları hem de pozitif bilimleri içerisinde bulundurarak gelenekten bilime bir rota izlemektedir. Bilim ve dini birleştirmeyi amaç edinen Urantia Kitabı'nda³⁵ da durum aynı şekildedir. S. Lewis'in verdiği bilgilere göre, The Urantia Kitabı (1996), okuyucularına "uzaklara yayılan evren hakkında yeni kavramlar" ve "canlıların yaşadığı milyonlarca gezegen" gibi yeni düşünceler sunar. Bununla birlikte insanoğlunun evrimsel kökenine ve hatta evrenin evrimine dair doğrulamalar verir (2008b: 147). Çağdaş

³⁵ Urantia kelimesi Urantia Kitabı'nda dünya için kullanılan bir kavramdır (Lewis, 2008b).

bir dinin, bilimle dini birleştiren misyonu, bilimsel gelişmelerle yakından ilişkilidir. Çünkü evrim gibi bazı bilimsel teoriler³⁶, teist inançlarla zıt bir yapıdadır. Teist inançlar, insanın varoluşu konusunda yaratılışı ön planda tutarken evrim teorisi, ilk insan kavramını kabul etmeyip insan türünün belli bir evrimle bugüne ulaştığını savunur. Dolayısıyla evrim teorisini benimseyen insanların teist bir inanç sınırında kalması oldukça zordur. Bu nedenle Urantia Kitabı'nın bilimsel gelişmelere değinmesi ve bilimle herhangi bir çatışmaya girmemesi, olası müritlerini kaybetmeme amacı taşımaktadır. UFO dinî akımlarının bir yandan miti bir yandan ise bilimi odağına alması, konumunun oluşmasına da olanak tanımaktadır. H. S. Parlador ve D. Özkan'ın da ifade ettiği gibi, "günümüzde paranormal inançlar yaygınlaşarak din ile bilim arasında bir konum elde etmiştir" (2015: 195).

Yine UFO dinî akımlarında sıklıkla görülen, önceki inanç sistemlerini reddetmeyip varlığını onların eksikleri üzerinden kurgulamak fikrini burada da görmek mümkündür. Hazırladıkları kitabın bütün kutsal kitapları kapsayacak nitelikte olduğunu ileri sürmeleri bu duruma kanıt olarak gösterilebilir. Tarikatın bir yandan Atatürkçü bir yandan İslamcı olduğu yolundaki iddialar ise her kesime açık olduğunun bir kanıtıdır. Bununla birlikte tarikat liderinin Mevlânâ'nın enkarnesi olduğunu iddia etmesi ise yerelleşme motifiyle yakından ilgilidir. Zira yerelleşme motifiyle tarikat daha geniş bir alanda hâkimiyet kurma çabasıdır.

UFO dinî akımları, vahiy olgusundan net bir şekilde yararlanmaktadır. Neredeyse bütün UFO dinî akımlarının liderleri, çeşitli şekillerde -bunun tamamına yakını teknolojiyle ilişkilidir- vahiy aldıklarını iddia etmektedir. O hâlde, mo-

³⁶ Çağrı Mert Bakırcı, evrimin bir teori olduğunu, fakat teori olması sebebiyle ispatlanmamış, eksik ya da zayıf bir açıklama olmadığını, tam tersine 150 yıllık kuramsal tarihiyle birçok bilim insanı tarafından geliştirilmekte olan bir teori olduğunu belirtmektedir (2017: 42-43). Evrim teorisi ile ilgili temel bir okuma için bk. (Bakırcı, 2017).

dern bir inancı temsil ettiği düşünölen UFO dinî akımlarında vahiy almak neden bu kadar önemli bir konumdadır? Vahiy almak, doğrudan din liderinin müritler tarafından benimsenmesini sağlayan bir olgudur. Vahiy, bir yandan dinî liderin kutsal özellikler taşıdığını ve onun sıradan insanlardan ayrıldığını imlemekte, bir yandan da liderin karizmasına olumlu etki bırakmaktadır. Max Weber, liderin misyonuyla karizması arasındaki ilişki için, karizma sahibi kendisinin yeterli görüldüğü görevi benimser ve bundan dolayı kendisine itaat edilmesini bekler. Başarısı bu duruma bağlıdır. Karizmatiklik durumu ise, hitap ettiği kişiler tarafından benimsenmeme hâlinde bozulur (Weber, 1968: 20).

Weber'in karizma ile ilgili düşüncelerinden yola çıkarak karizmanın liderlik vasfı için en önemli unsurlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Liderin, hedef kitlesi tarafından kabul edilmesini sağlayan karizma, bu nedenle ayırıcı özelliklere sahip olmayı zorunlu kılar. Bahsedilen bu ayırıcı özellikler, dinî lider olma iddiasında olan kişiler için başta vahiy almadır. Zira vahiy alan kişi, tanrı ya da tanrı benzeri bir varlıkla iletişim kurabilen seçilmiş insandır. Dolayısıyla böyle bir seçilmiş kişinin inanç sistemi içerisinde yer almak, birçok avantajı da beraberinde getirir. Çünkü dinlerin kabul edilme nedenlerinin başında, ruhsal kurtuluşa erme yani cennete ulaşma düşüncesi gelmektedir. Fakat liderin vahiy alması, müritler tarafından kabul edilmesi için yeterli değildir. Vahiy her şeyden önce belli bir mantıksal düzene dayanmalıdır. Vahyin mantıksal düzene dayanmaması liderin karizması açısından birçok probleme yol açar. Diana Tumminia'nın da belirttiği gibi, "karizmatik liderlik istikrarsız ve değişken olabilir, çünkü karizmatik liderlerin kararları keyfi olabilir ve karışıklık yaratabilir, yasal ve mantıksal anlamda onaylanmayabilirler." (2008: 81). Buradan yola çıkarak vahyin onaylanması ve liderin kabul görmesi için, insanların var olan inançlarını tümüyle reddetmeyip bir nevi onların tamamlayıcısı olarak oluşturulması gerektiğini söylemek mümkündür.

Dinin mitoloji ile örtüştüğü nokta da aslında tam olarak buradadır. Ortada bir inanç vardır ve yeni inanç gelerek eski inancın artık geçerli olmadığını ve insanların yeni inanç sistemine tabii olmaları gerektiğini söyler. Bu durumda eski inanç sistemi, yeni inancın taraftarlarınca mit olarak kabul edilir. Bu durumda inancın, din veya mit olma durumu, ona tabii olanların dünya görüşüne göre değişmektedir. Yani kişinin inancı din, ötekinin inancı ise mit olmaktadır. P. S. Cohen, bu durumu şu şekilde mecazlaştırmaktadır: “Benim inançlarım çok köklü ve içtendir, seninkiler sadece bir dogmadan ibarettir, onunkiler ise mittir.” (Cohen, 2014: 161). Cohen’in açıkladığı durum göstermektedir ki, insanlar kendi inancını kutsal, ötekinin inancını ise mit, yani kutsal olmayan şekilde tanımlamaktadır. Dolayısıyla biri için din olan olgu bir başkası için mit, mit olan olgu ise aynı şekilde diğeri için din olabilir. Aslında aynı olguyu karşılayan kavram, kişilerin bakış açısına göre farklı anlam kazanmaktadır. Böylece iki kavram arasında karşılıklı bir yapının bulunduğunu söylemek mümkündür.

İşte yukarıda bahsedilen nedenlerle, yeni inanç sistemi her zaman diğer inançları geçersiz kılarak ötekileştirmekte ve varlığını bu ölçüde kabul ettirmektedir. Fakat burada ince bir ayırım olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir. Yeni inanç sistemi, öteki sistemi kökten yok saymak yerine çağa uymadığı görüşünü ileri sürer. Bunu yaparken yeni dinin değiştirildiğini ya da çağın gereklerine uymadığını argüman olarak sunar. Bu durum semavi dinler için de geçerlidir. Örneğin Hristiyanlık, Musevilik dininin geçerliliğini yitirdiği iddiası ile ortaya çıkarken aynı şekilde İslamiyet de Hristiyanlığın değiştirildiğini yani yozlaştırıldığını ileri sürerek ortaya çıkmıştır. Bir başka ifadeyle İslamiyet, Hristiyanlığı ve Museviliği reddetmeyerek onları kapsadığını ve çağa daha uygun olduğunu ileri sürerek Hristiyan ve Museviler için, dinlerini kökten reddetmeden alternatif bir yol sunmaktadır. Aynı durum

tarih boyunca ortaya çıkan tarikatlar tarafından da benimsenmiştir. Kur'an'da Muhammed peygamberin son peygamber olduğunu dair yapılan vurgu³⁷, tarikat liderlerini İslamiyet'e bağımlı kalmaya zorlamıştır. Bu nedenle günümüz tarikatları bir nevi İslamiyet'in çağa uyarlanmış biçimi olarak görev yüklenmektedirler. Aynı şekilde UFO dinî akımları da yeni bir inançtan ziyade, semavi dinlerin çağa uyarlanmış şekli olarak ortaya çıkmaktadır. UFO dinî akımlarının tamamına yakını, ortaya çıktığı ülkedeki etkin dinin devamı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Örneğin Fransa ya da İspanya'da ortaya çıkan UFO dinî akımları, İsa peygamberin uzaydan geldiğini iddia ederken benzer şekilde Türkiye'de faaliyet gösteren UFO dinî akımları da Muhammed peygamberin uzaydan gelerek görevin tamamladığı düşüncesini esas almaktadır. Bu durum ise halk anlatılarındaki *yerelleşme* motifini akla getirmektedir. Yerelleşme, farklı kültür dairelerinde yer alan anlatıların, yerel motiflerle bir başka kültürde yeniden yaratımı şeklinde tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında UFO dinî akımları da varlık gösterdiği ülkelerdeki yerel inançları ve hassasiyetleri göz önünde bulundurarak sistemlerini kurmakta ve inançlarını yerel motiflerle tamamlamaktadır.

UFO dinî akımları, ileri teknolojinin bir ürünü olarak günümüz insanının ruhani arayışlarına cevap verecek nitelikte bir olgu olarak işlev görmektedir. Bunun temel sebebi, semavi dinler de dâhil olmak üzere mevcut inançların birçok konuda yetersiz kaldığının düşünülmesidir. George D. Chryssides, Hristiyanlığın dünyevi olma sürecinde yıprandığını ve bu nedenle insanların dinin hitap ettiği sorunlar için dünyevi çözümlere yöneldiğini belirterek yargılayıcı olmayan danışmanlık istemenin, tembihlerde bulunan bir rahiye konuşmaktan daha yaygın olduğunu belirtir. Hristiyan

³⁷ Ahzâb Suresi'nin 40. ayetinde, Muhammed peygamberin son peygamber olduğu açıkça ifade edilmiştir: "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın resulü ve nebilerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir".

ahlakı sıklıkla arzulara karşıttır; örneğin evlilik öncesi cinsel ilişkilere, aynı cinsten kişiler arasındaki cinselliğe, ölümcül derecede hasta olanların ve acı çekenlerin bu hâllerine son verilmemesinde ısrar eder. İngiliz halkının her ne kadar yüzde yetmiş Tanrı'ya inansa da kiliseye gitme oranı yüzde onun altındadır. Dolayısıyla İngiliz halkı "işlevsel olarak ateisttir." (2008: 63). Aetherius Cemiyeti'nin kurucusu George King'in maneviyat arayışını, önceleri geleneksel Hristiyanlık yolu ile ifade edip tutucu din anlayışından dolayı aradığı cevapları bulamaması, ruhsal sorunlarına cevap bulabilmek için ilgisini psişik olaylara, daha sonra da yogaya yöneltmesi (akt. Smith, 2008: 102-103) de günümüz maneviyat arayışını örneklendirmek açısından önemlidir. Bütün bu nedenlerle günümüz dünyasında semavi dinler güncellenememekte, herkesin maneviyat arayışına cevap verememektedir. Dolayısıyla günümüzde, maneviyat arayışları artmakta ve çeşitli inanç sistemleri ortaya çıkmaktadır. UFO dinî akımları da bahsedilen sebeplere bağlı, teknoloji ve çağın gerekleriyle barışık bir inanç sistemi olarak çağdaş bir yapı içerisinde olduğunu vurgulasa da, bu bölümde sıklıkla bahsedildiği gibi, temeli mitik düşünceyle atılan ve aslında mitik anlatılardan çok farklı olmayan bir yapıdadır.³⁸ Bu bağlamda, UFO dinî akımlarının çok sık olarak atfı yaptığı mitik düşüncelerden biri de "kaçınılmaz son" yani kıyamettir.

Kıyamet ya da dünyanın sonu ile ilgili anlatılara, dünya mitlerinde oldukça sık rastlanmaktadır. Eskatoloji mitleri de denilen bu mitlerden en bilineni tufan ile ilgili olarak anlatılanlardır. Tufan mitleri hemen bütün mitolojilerde görül-

³⁸ P. Cousineau, ufojiye olan inancın saçma kabul edilemez olduğu görüşündedir. Çünkü bir araştırmaya göre, Amerikan halkının yüzde elli UFO'ların gerçek olduğuna inanmakta, yüzde kırk altısı dünya dışında da yaşam olduğuna inanmakta ve yüzde on sekizi bundan emin olamamakta, yüzde on dördü ise UFO gördüğünü iddia etmektedir (Akt. Chryssides, 2008: 74). Bigelow Vakfı için yürütülen 1992 Roper Kamuoyu Yoklaması'na göre ise, Amerikan halkının yüzde iki kadarının uzaylılarca kaçırılmış kişiler oldukları belirlenmiştir. Bu da, Birleşik Devletler'de yaklaşık 3,7 milyon kişi demektir (Denzler, 2008: 332).

mekle birlikte kutsal kitaplarda yazılı bir şekilde de ortaya çıkmaktadır. Olay örgüsünün büyük çoğunlukla aynı olduğu tufan mitlerinde, yaratıcının emirlerine uymayan ve toplumsal düzeni bozan azgın bir grup vardır. Bu azgın topluluk, bir peygamber aracılığıyla uyarılsa da, çok küçük bir azınlık dışında onu ciddiye alan olmaz. Bu durumda tufan kesinleşir. İnananların yeni bir başlangıç yapmasını, inanmayanların ise yok olmasını sağlayacak tufan kesinleşince peygambere bir gemi yapması ve inananları tufandan kurtarması emredilir. Daha sonra gemi yapılır, tufan başlar ve sonunda ceza işlemi tamamlanır. Ceza işleminden sonra, yeni bir hayat başlar ve bu hayat aslında inananlar için bir nevi cennettir. Çünkü dünya kötülükten arınmış, kaos giderilmiş ve düzen sağlanmıştır.

Görüldüğü üzere tufan mitleri ya da genel anlamda eskatoloji mitleri, yaratıcının emirlerine karşı gelinmesi sonucu, bozulan dünya düzenini yeniden kurmak ve müminleri kurtuluşa erdirmek amacıyla tanrı tarafından başlatılan bir ceza sistemidir. Elbette bu ceza sisteminde büyük çoğunluk cezalandırıldığı gibi, azınlıkta kalan bir grup ise ödüllendirilmektedir. Eski insanların tufan üzerinden kurguladığı zihinsel olgu, günümüz insanların UFO üzerinden kurguladığı yok oluş senaryolarıyla büyük oranda örtüşmektedir.

Kıyamet inancı üzerinde duran inançlardan biri olan Fiat Lux inancı, çeşitli inanç ve uygulamaları birleştirerek kıyametin yakın olduğunu savunmakta ve yakın bir gelecekte doğal ya da siyasal bir felaket olacağı görüşü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu inanca göre Antarktika'da Nazi UFO'larıyla ilgili olacak bir küresel savaş meydana gelecektir. Bütün bu olumsuz durumlara karşı Fiat Lux inancı, insanlık için olumlu haberler de vermektedir. Bu inanca göre, İsa peygamber komutasında uzaylılar, kıyamete yakın bir zaman kala dünya nüfusunun seçilmiş üçte birlik kısmını tahliye edeceklerdir. Bu işlem ise küre şeklindeki dev ana gemilerden inen küçük uzay gemileri vasıtasıyla olacak, fakat bu uzay gemileri "arı-

tilmiş frekanslar” yayarak yalnızca ruhsal olarak ileri kişilerin geçişlerine izin verecektir. Bu nakli takip eden üç hafta boyunca ana gemilerdeki insanlar için ruhsal aydınlanma ve arınma olacak, yine bu dönemde dünya yeni bir bitki örtüsüne sahip bir gezegene yani Amora’ya dönüşecek, batmış olan Atlantis ve Mu kıtaları tekrar yeryüzüne çıkacaktır. O zaman ruhsal yönden arınmış kişiler dünyaya yeniden yerleşecek, İsa peygamber geri dönecek, melekler ve diğer ihtişamlı varlıklarla sürekli bağlantı hâlinde olunacak, insanlar ise bilinmeyen bir yaratıcılığa sahip olacaktır. Ayrıca çevre için sadece dost teknolojiler uygulanacaktır (Grünschloß, 2008: 208-209).

Tufan mitleriyle UFO dinî akımlarının öne sürdükleri yok oluş süreci ve bu sürecin sonunda tasarlanan ideal dünya görüşü oldukça benzer yapıdadır. Hem tufan mitlerinde, hem de UFO dinî akımlarında kıyametin gerçekleşmesine sebep olacak bir “bozulan dünya düzeni” vardır. Tufan mitlerinde, dünya düzeninin bozulması yaratıcının emirlerine uymayan insanlardan kaynaklanırken UFO dinî akımlarında ise aynı durum, savaşlar çıkararak güven duygusunu yok eden insanlardan kaynaklanmaktadır. Özellikle, UFO fenomenin 1950’li yıllarda yaygınlaştığı göz önünde bulundurulursa, İkinci Dünya Savaşı’nın bu açıdan toplumsal düzeni bozduğu söylenebilir. Dünya düzeninin bozulmasıyla kıyamet artık kaçınılmaz bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, ruhsal arınması gerçekleşen insanların (eski dönemlerde peygamberlere tabii olanlar, günümüzde ise UFO dinî akımlarının mensupları) kurtulma süreci, toplumsal düzeni bozan insanların (peygamberlere tabi olmayan, UFO dinî akımlarına inananlar) ise cezalandırılma süreci başlar. UFO dinî akımlarında bu durum, insanlara telepatiyle bildirilir. Telepati burada eski dönemlerdeki vahyin teknolojik dönüşümünü temsil eder. Daha sonra kıyamete yakın bir zamanda insanlar, uzaya uçan dairelerle taşınır. Tufan mitlerinde selden kurtulmak için tahtadan yapılan bir gemi yeterlidir.

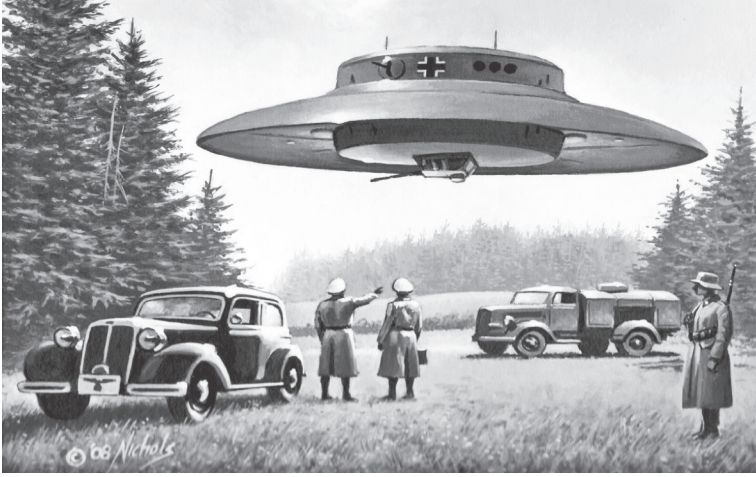
Fakat İkinci Dünya Savaşı'nda atom bombasının kullanılması, insanlığın kurtuluşa ermesi için dünya dışına çıkmasını gerekli kılmıştır. Bu yüzden UFO dinî akımları, müritlerine kurtuluşa ermeleri için uzaya taşıma sözü vermektedir. Yine tufan mitlerinde insanlar suda yüzen bir gemiyle yok oluştan kurtulurken UFO dinî akımlarında uçabilen bir gemi tarafından kurtarılmaktadırlar. Dolayısıyla gemi bütün bu anlatılarda bir kurtarıcı arketipi durumundadır.

Burada dikkat çeken bir nokta da şudur ki, uzay gemileri insanları uzaya taşımadan önce, onların arınıp arınmadıklarını yaydıkları frekanslarla kontrol etmektedir. Benzer durum mitik anlatılarda ve semavi dinlerde de mevcuttur. Tanrı herkesin içini bilen bir varlıktır. Ondan iyi ya da kötü hiçbir şeyi saklamak mümkün değildir. Çünkü o her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen bir varlıktır ki, vereceği hükümler de kesindir. Aynı şekilde uçan dairelerin insanları frekanslarla kontrol etmesi ve bunun sonucunda uzaya taşınması konusunda karar vermesi ve insanların da frekanslar nedeniyle onlardan hiçbir şeyi gizleyememesi, UFO'lara yüklenen kutsallık misyonuyla ilgilidir. Semavi dinlere mensup insanlar için nasıl tanrı her şeyi bilirse, UFO dinî akımının mensubu insanlar için de aynı şekilde, UFO'lar her şeyi bilmektedir. Çünkü eski dönem insanın tanrıya yüklediği kutsallığın benzer şeklini, günümüz insanı için UFO üzerinden okumak mümkündür.

Yine UFO dinî akımlarının ortaya attığı kıyamet senaryosunda dikkat çeken bir diğer husus, kıyamet sonrasında dünyanın yeni bir bitkiye sahip olarak yeni bir gezegen şeklinde âdeta cennete dönüşeceği fikridir. Tufan mitlerinde de durum aynı şekilde tezahür etmektedir. Dünyanın düzenini bozan, yani inanmayan insanlar tufanda yok olunca dünya artık iyi insanların yaşadığı bir cennete dönüşür. Aynı şekilde UFO dinî akımlarında da kıyamet sonrası yenilenmiş dünyaya, arınmış kişiler yerleşerek oranın bir cennet olmasını sağlayacaklardır. UFO dinî akımlarında yer alan kıyamet son-

rası yenilenme, aslında mitik anlatıların temelinde yer alan bir olgudur. M. Eliade'ye göre evrenin belli aralıklarla yok edilip yeniden yaratılması ilk yaratımın başarısızlığından değil, bolluk ve mutluluk açısından bu döngüye gereksinim duyulmasındandır. Mutluluğu kalıcı kılmamanın tek yolu da, onları temsil eden yaratımı önceleyen aşamaya tekrar tekrar dönülmesidir (2017b: 106-107). Yine UFO dinî akımlarında insanların bilinmeyen bir yaratıcılıkta olacağı ifadesi de mitik anlatılardaki cennette her isteğin gerçekleşeceği söylemine benzemektedir. Ayrıca UFO dinî akımlarının ortaya attığı kıyametten sonra dünyaya İsa peygamberin geri döneceği iddiası da bu bölümde sıklıkla vurgulanan, mevcut dinle ters düşmeme çabasından kaynaklanmaktadır. UFO'lar ve cennet miti arasındaki bağlantı hakkında Jung'un, geleneksel toplumlarda, sosyal ruhsal mesajcıları, tıpkı "uçan dairelerin" yaptıkları gibi, sanki gökyüzündeki cennetten indikleri düşünülmektedir (akt. Trompf, 2008: 247) sözü de günümüz insanının cennet ve UFO'lar arasında kurduğu algısal düşüncüyü özetler niteliktedir.

UFO dinî akımlarının kıyamet senaryoları üzerinde bu kadar sık durması, toplumsal olaylarla yakından ilişkilidir. Nitekim insanlık tarihinin gördüğü en büyük kıyım olan İkinci Dünya Savaşı, her ne kadar 1945 yılında sona erse de, insanlık üzerinde bıraktığı psikolojik tahribat uzun yıllar devam etmiştir. Hatta bu tahribat öyle bir boyuta ulaşmıştır ki, Nazilerin UFO'larla işbirliği yaparak dünyayı büyük bir felakete sürükleyeceğine dair paranoyak düşüncelerin bile ortaya çıkmasına neden olmuştur (bk. Resim 13.).

Resim 13. Nazilerin UFO'larla dünyayı felakete sürükleyeceğine dair ortaya çıkan inançların temsili bir resmi

Kaynak: <http://www.zamandayolculuk.com/html-1/nazivrilteknolojisi.htm>.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında meydana gelen Soğuk Savaş dönemi³⁹, insanlık için üçüncü bir dünya savaşı olma ihtimalini düşündürmüştü ve bunun bir sonucu olarak insanlık, bu iki devletten daha güçlü varlıklara sığınma ihtiyacı duymuştur. Jung, UFO'ların özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görülmesinin tesadüf olmadığını şu şekilde belirtmektedir:

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra UFO'ların daha sık görünüyor gibi oluşlarında, eş zamanlı bir fenomen, yani akla uygun bir örtüşme söz konusu olabilir. Bir yanda insanlığın psişik durumu ve öte yanda fiziksel bir gerçeklik olarak UFO fenomeni arasında görülebilir bir nedensel ilişki yoktur, aksine daha anlamlı bir biçimde örtüşüyor görünmektedirler. Anlam bağlantıları bir yanda yansıtmadan, diğer yanda da yansıtılan anlamına uygun, insanlığın hatırlayabildiği zamanlardan beri karşıtlıkların birleşmesini simgeleyen yuvarlak ve silindirik biçimlerden kaynaklanmaktadır (2014: 151).

³⁹ Soğuk Savaş ve UFO dinî akımları arasındaki bağlantı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Flaherty, 1990).

Hem Amerika Birleşik Devletleri hem de Sovyetler Birliği, bahsi geçen dönemde uzaya çıkma kabiliyeti gösteren iki süper güçtür. İnsanlık için bunlardan daha güçlü varlıklar ise zaten uzayda yer alan ve ileri teknolojiye sahip UFO'lardır. Netice itibariyle UFO'lar, bir nevi tanrı arketipi durumundadır. Nitekim, Jung'un UFO'lar arketipsel olarak yerine göre mitolojik bir tasavvuru, bireyin bütünlüğünü ifade eden bir "rotundum"u temsil etmektedirler (2014: 27) sözü de anlatılanları doğrulamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın merkezinin Avrupa olması, Hristiyanlık inancının da sarsılmasına neden olmuştur. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nı anlatan *Er Ryan'ı Kurtarmak* adlı filmde geçen "Tanrı bizimleyle, onların yanındaki kim?" repliği de durumu açıklar niteliktedir. Bütün bu buhranlı dönem ise UFO dinî akımlarının yaygınlık kazanması için gerekli ortamı sağlamıştır. Dolayısıyla bu dönemde ortaya çıkan UFO dinî akımlarının, kıyamet ile Naziler arasında bağlantı kurması, günümüzde uçuk bir fikir gibi görünse de zamanına göre oldukça realist bir yapıdadır. Yine bu dönemde Hiroşima ve Nagasaki gibi yerlere atılan atom bombası da UFO dinî akımlarında kıyamet miti düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Zira atom bombası, mitik anlatılarda bahsedilen kıyamet senaryolarının âdeta bir provası durumundadır. Toplumsal felaketlerin insan zihninde yarattığı yıpratıcı etkinin de bir tür mitik düşünceye yol açtığını söylemek mümkündür. Eski insanların uğradıkları felaket sonucu, doğaüstü bir varlığa sığınma içgüdüleriyle oluşturduğu mitik algıyı, günümüz insanı için de UFO'lar üzerinden okumak mümkün görünmektedir. Savaşlar neticesinde ortaya çıkan yıkımdan kurtulma arzusu, ileri teknoloji çağında UFO dinî akımlarının ortaya çıkmasını sağlayan olgulardan biridir.

Yıkımdan kurtulmak, kurtuluşa ermek bütün inanç sistemlerinde olduğu gibi, UFO dinî akımlarının da odağında yer alan bir olgudur. Kurtuluşa ulaşmak için birçok dinde

çeşitli ritüeller mevcuttur. Kurban miti de kurtuluşa ermek açısından önemli bir ritüel konumundadır. Kurban mitinde esas olan, kurtarıcı tanrıya sunulan bir yaşamdır. Kimi zaman bir hayvan, kimi zaman ise kurtuluşa ermek isteyen kişinin kendi yaşamı, kurtuluşa eren yolda bir araç konumundadır. Gürbüz Erginer, dinsel/büyüsel ritüellerin ilk basamağının doğaüstü ile ilişki kurmak olduğunu, kurbanın da bu amaç doğrultusunda bir aracı olduğunu ve arınmaya yardımcı olduğunu belirtir. Yine Erginer, bu beklentilerin öte dünya tasarımlarından kaynaklandığını söyler (1997: 50).

Bu noktada UFO dinî akımına mensup kişilerin de intihar ederek kurtuluşa ermeye çalıştıkları görülmektedir. Ramazan Biçer'in de ifade ettiği gibi bu intihar vakaları, UFO dinî akımlarının dikkatleri üzerlerine çekmesini sağlamıştır (2007: 15). Örneklerde görüleceği üzere, intihar vakalarının büyük çoğunluğu arınma amacı taşımakta ve kaostan kurtulup sonsuz bir mutluluğa ulaşma düşüncesiyle gerçekleştirilmektedir. Böylece Erginer'in bahsettiği geleneksel kurban ritüeli ile UFO kurban ritüelinin amaç açısından benzeştiğini söylemek mümkün görünmektedir.

1975 yılında Marshall Herff Applewhite tarafından kurulan Heaven's Gate (Cennetin Kapısı) adlı inanca mensup 18 kadın, 21 erkekten oluşan 39 kişilik bir grup, 26 Mart 1997 yılında toplu bir şekilde yaşamlarına son vermişlerdir. Kurbanların cesetleri San Diego dışında bulunan bir köşkte bulunmuş ve yapılan otopsi intihar olayını doğrulamıştır. 39 kişiden oluşan bu kişilerin bıraktığı mesajdan, dünyaya yaklaşan Hale-Bopp Kuyruklu Yıldızı'nın ardından gelen bir UFO'nun varlığına inandıkları ve UFO'ya yükselebilmek için kendi "fiziksel kalıplarının" dışına adım attıkları anlaşılıyordu. Bu kuyruklu yıldızın parçalarının dünyaya çarpacağına ve geniş çaplı bir yıkıma neden olacağına dair inanış da intihar vakasının gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Ses bandına kaydedilmiş bir mesajda, grup lideri kullanılan takvimin doğru olmadığını aslında tarihin 2000 yılı olduğunu belirtmiş ve İsa peygamberin doğumundan iki bin yıl sonra yaşamın sona ereceğini bildirmiştir (akt. Lewis, 2008a: 121).

Cennetin Kapısı inancına mensup üyelerin algısında yer alan kıyamet ve kurban mitleri temelde geçmişin mitik anlatılarıyla neredeyse aynıdır. Her şeyden öte bir yok oluş yani kıyamet vardır. Bahsi geçen yok oluş günümüzde, kuyruklu yıldızın çarpmasıyla bağdaştırılmıştır ki, bu durum müritlerin gerçeklik algısı açısından önemli bir noktadır. Çünkü meteor çarpmasıyla dünyanın sonunun geleceği, bilimsel çevreler tarafından da sıklıkla açıklanmaktadır. Yok oluştan kurtulmak için mitik bir varlığa sığınmak her dönemde zihinlerde olan bir olgudur. Burada da bahsi geçen mitik varlık, kuyruklu yıldızın ardından gelecek olan UFO'dur. İnsanların UFO vasıtasıyla yok olan dünyadan kurtulup mitik âleme geçebilmesi için bir arınma ritüeline ihtiyaç vardır. Bu ritüel ise insanlığın eski dönemlerinden beri varlığını sürdüren kurban ritüelinden başka bir şey değildir. Böylece müritler, intiharı meşrulaştırarak fiziksel kalıplarının dışına çıkmayı ve kurtuluşa ermeyi kurban ritüeliyle bağdaştırmış ve teknolojik bir karakterle bu ritüeli yeni inanç sistemlerine aktarmıştır. Çalışmanın bu bölümünde sıklıkla bahsedildiği gibi, UFO dinî akımları mitik düşünceyle teknolojiyi sentezleyerek yeni bir inanç sistemi oluşturma amacını devam ettirmektedir.

Yine bu konuda bir başka sentez örneği de yeni doğuşla ilgilidir. Lewis'in verdiği bilgilere göre, Cennetin Kapısı inancının lideri, seçilmiş kişilerin sonraki aşamaya ilerleyebilmesi için uçan daireye alınmaları gerektiğini söyler. Çünkü burada insanlar koza şekline benzeyen bir durumda olacaklar ve sonunda dönüşüme uğramış fiziksel bir bedenle yeniden doğacaklardır (2008a: 132). Arketipsel olarak yumurta (oval), hayatın sırrı ve üretme güçlerini temsil etmektedir (Guerin

vd., 1997: 84). Görüldüğü gibi yeniden doğuş miti de senteze uygun bir şekilde teknoloji vasıtasıyla gerçekleşmekte ve seçilmiş kişiler yani “Yeni Çağ”ın iman dolu insanları, kurtuluşa teknolojik bir yeni doğumla ulaşacaklardır. İnsanların UFO içinde koza şeklinde olması da, arketipsel açıdan bu durumun mitik kökenine bir işaret kabul edilebilir.

İntihar ederek arınmayı amaçlayan insanlar incelendiğinde dikkat çeken bir diğer özelliğin, kişilerin sosyokültürel açıdan önemli bir noktada olmasıdır. Bir başka deyişle bu insanlar “batıl inançları” olan “cahil” kimseler değil, eğitim görmüş ve doktorluk, mühendislik gibi görevlere gelmiş kimselerdir. Dolayısıyla bu inançları “batıl inanç” olarak değerlendirip değersizleştirmek onların ortaya çıktığı toplumsal şartları göz ardı etmek anlamına gelmektedir. H. S. Parlador ve D. Özkan’ın da belirttiği gibi, bu inançların sadece nevrotik, saplantılı ve anormal davranışlar olarak değerlendirmenin yanlış olacağı gibi, bilişsel yetersizlik ve sosyal bastırılmışlıkla da yalınkat ilişkilendirilmesi doğru değildir. Çünkü bu inançlar bireysel planda insan ruhunun, sosyal planda ise insanın toplumsal doğasının sonuçları olarak incelenebilir (2015: 175-176).

Bu durum göstermektedir ki UFO’larla ilgili oluşan bu tür inançlar, bilimsel inceleme anlamında önemli bir yerde durduğu gibi, mitin yalnızca bilgi düzeyi düşük insanları değil, eğitim düzeyi yüksek insanları da etki altına alabilecek bir olgu olduğunu göstermesi açısından önemli bir konumdadır. Fakat bu ifadeyi doğrulayabilmek için, mitin tek bir kalıbı olmadığını, çeşitli simgeler aracılığıyla dönüşüm geçirebildiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Kısaca şunları söylemek mümkündür ki, mitik-dinî düşünceler, çeşitli imgeler aracılığıyla günümüze uyarlanmaktadır. Bu uyarlanma mit ve teknoloji senteziyle mümkündür.

Zira UFO dinî akımlarının teknolojik verilerden sıklıkla yararlanması bunun kanıtıdır. Çünkü teknolojiden yararlanan inanç, çağın gerekleriyle bağdaşmayacağı gibi, müritlerin inanmaları noktasında da zayıf kalacaktır. Dünya savaşlarının yarattığı psikolojik güvensizlik, insanların maneviyat arayışını tetiklemiş ve bunun sonucunda da UFO dinî akımları ortaya çıkmıştır. UFO dinî akımlarıyla birlikte, cennet, kıyamet, kurban gibi mitlerde de yer alan düşünceler, çeşitli değişim ve dönüşümlerle günümüze uyarlanmış ve mitin çağdaş dünyada temsili bir kez daha sağlanmışır.

KAHRAMANIN SONSUZ YOLCULUĞU AÇISINDAN UFOLAR TARAFINDAN KAÇIRILMA MİTLERİ

UFO anlatılarında, mitik açıdan dikkat çeken bir diğer durum, uzaylılar tarafından kaçırılma vakalarıdır. Kaçırılma vakası yaşadığını iddia eden insanların yaşadığı bu tecrübe, mitik anlatılardaki kahramanların yaşadığı tecrübe ile paralellik göstermektedir. Bu noktada bahsi geçen vakaları, yapısal çözümlenmelerle incelemek mümkündür.

“Yapısalcılık, yüzeydeki bir takım fenomenlerin altında, derinde yatan bazı kuralların ya da yasaların oluşturduğu bir sistemi (yapıyı) aramaktır.” (Moran, 2012: 186). Bu açıdan, yapısalcılığın mitik anlatılara da uygulanabilir bir yöntem olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim mitik anlatıların benzer olay örgüsüne sahip olduğunu vurgulayan birçok kuram ortaya atılmıştır. Bahsi geçen bu kuramlar, aynı zamanda mitlerin benzer bir düşünce eyleminden ortaya çıkmış olduğunu da alt metin olarak belirtmiş olur. Bu açıdan UFO mitlerinde yer alan ve uzaylılar tarafından kaçırılma tecrübesi yaşayan kahramanların yaşadığı bu tecrübe, çeşitli açılardan incelenmeye olanak tanımaktadır. Bu bölümde de uzaylılar tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen ve biri Finlandiya’da diğeri ise ABD’de meydana gelen iki ünlü kaçırılma vakası⁴⁰, Joseph Campbell’in Kahramanın Sonsuz Yolculuğu⁴¹ adlı ki-

⁴⁰ Bahsedilen vakalar, ünlü birer vaka olmanın yanı sıra ayrıntılı bir şekilde anlatıldığından dolayı incelemede örnek olarak seçilmiştir. Kaçırılma vakaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Närvä, 2008). (Jung, 2014).

⁴¹ “Dünya mitolojileri ile ilgili araştırmalarıyla tanınan Joseph Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu başlığıyla Türkçeye çevrilmiş eserinde mitolojik

tabındaki yöntemi göz önünde bulundurularak incelenecek ve mitik anlatılar ile UFO anlatılarındaki kaçırılma vakası yaşayan kahramanların yaşadığı maceralar arasındaki benzerlikler ortaya konmaya çalışılacaktır.

Mitik kahramanların maceralarını inceleyen Joseph Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu adlı çalışmasında⁴², kahramanın yolculuğunu “yola çıkış”, “erginlenme” ve “dönüş” başlıkları altında toplamaktadır. Tuğba Saltık Özkan’ın da belirttiği gibi, “halk anlatılarında aksiyonu sağlayan temel unsurlardan biri de kahramanın yolculuğa çıkmasıdır.” (2009: 28). Kahramanın yolculuğa çıkması “maceraya çağrı” ile başlamaktadır. Bir hata -görünüşte yalnızca tesadüf- beklenmedik bir dünyayı ortaya çıkarır ve birey pekiyi anlaşılmayan güçlerle bir ilişkiye sürüklenir (Campbell, 2017: 54). Bununla birlikte mitolojik yolculuğun ilk evresi olan yola çıkış sadece bir başlangıç noktası değil, birtakım eylemler dizisinden oluşan bir süreçtir. Yaşam evreleri açısından doğuma denk gelen bu süreçte kahraman, mitik yolculuk için kendisinin seçilmiş olduğunu fark edecek, önce gönülsüz dursa da dışarıdan gelen bir teşvik veya yardımla maceraya başlayacaktır (Sarıççek, 2013: 33). Campbell’in bahsettiği “maceraya çağrı”, bir öğretmen olan Aino Ivanoff’un gece 23.00 sularında okuldan eve döndüğü esnada gerçekleşir. Ivanoff, okuldan eve arabasını sürerken üç kere gökyüzünde kırmızı bir UFO görür ve maceraya çağrı başlamış olur. Böylece Ivanoff, UFO’larla yaşayacağı maceraya olumlu yanıt vermiş olur. Diğer kaçırılma tecrübesinde ise Orfeo M. Angelucci, gece saat 12.30’da arabasıyla evine dönerken başka hiç kimsenin farkında olmadığı kırmızı renkte ışıldayan oval bir cismin,

kahramanların yolculuklarını incelemiştir. Bu incelemeler sonucunda yazar, bu yolculukların belli bir sistematikte işlediği kanaatine ulaşmıştır. Bu sistematik üç evre ve onların aşamalarından oluşmaktadır” (Sarıççek, 2013: 33).

⁴² Campbell’in, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu adlı kitabında kullandığı inceleme yöntemi, Türk anlatı geleneğinde yer alan kahramanlar için de uygulanmıştır. Konuya ışık tutacak birkaç örnek için bk. (Özkan, 2006), (Durmuş, 2015), (Özdemir, 2015).

ufukta alçaktan süzüldüğünü görmüş ve böylece maceraya çağrı başlamış ve Angelucci bu çağrıya olumlu yanıt vermiştir. Her iki kaçırılma vakasında da kahramanlar, Campbell'in bahsettiği gibi önce gönülsüz durmuş, daha sonra ise aksiyona katılmışlardır.

Campbell, çağrının meydana geldiği mekânı, tipik karanlık bir orman, kaderin gücünün taşıyıcısının beklenmedik, tasarlınmamış bir ortaya çıkış olarak nitelendirmektedir (2017: 56). Ayrıca orman mitolojide iyi şeyleri çağrıştırmamaktadır. Kutsal ağaç; tanrının tekliğini ve birliğini sembolize etse de, ormanlar; çokluğun, kargaşanın, kötülüğün sembolü olmuştur. Çünkü ormanlar, kötü ruhların yaşadığı, tekin olmayan yerlerdir (Ergun, 2010: 114). Ivanoff, yaşadığı tecrübeyi anlatığında gecenin her zamankinden daha karanlık olduğunu ve kendisini her zamankinden daha yalnız hissettiğini belirtir. Angelucci ise maceranın başlayacağı gece saat on bire doğru kendini iyi hissetmemiş ve vücudunun üst yarısında, bir fırtınadan önce olduğu gibi karıncalanma hissi duymuştur. İmgesel olarak ormanın kahramana hissettirdiği yalnızlık duygusunu Ivanoff, her tarafı daha karanlık görerek hissetmektedir. Ayrıca arketip olarak siyahın (gece) karmaşa (kaos), sır, bilinmeyen, asli akıl, kötülük, bilinçsizlik, melankoli gibi olguları temsil ettiğini (Guerin vd., 1997: 84) belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla Ivanoff'un ve Angelucci'nin yaşadığı bu psikolojik durum, maceraya olumlu yanıt veren mitik kahramanların yaşadığı ruhsal durumla örtüşmektedir. Birdenbire kalın, garip bir sisle karşılaştığını söyleyen Ivanoff, bunun ortasında ren geyiğine benzer, beyaz ve parıldayan iki hayvanın arabasının önünde koştuğunu görür. Ivanoff'un yaşadığı tecrübenin 23.00 sularında olması karanlık olgusunu, sis içindeki ren geyikleri ise orman imgesini tamamlamaktadır. Aynı şekilde Angelucci'nin yaşadığı tecrübenin de gece 12.30 sularında olması karanlık imgesini, göğe yükselen UFO'lardan düşen 'yeşil' ateş küreleri ise orman

imgesini tamamlamaktadır. Anlaşılacağı üzere kahramanlar, ağır ağır sıradan bir kişiden mitik bir kahramana doğru geçireceği dönüşüme hazırlanmaktadır.

Maceraya çağrı bölümünden sonra “çağrının reddedilişi” bölümü gelmektedir. Mitlerde, sıklıkla yanıt verilmeyen çağrı gibi bir durumla karşılaşmaktadır. Çağrının reddi, macerayı olumsuzla çevirir ve özne, olumlu eylem gücünü kaybederek kurtarılacak bir kurban olur. Dolayısıyla kahramanın hayatı anlamsız bir hâle gelir (Campbell, 2017: 61). Kaçırılma tecrübesinde de Ivanoff, UFO’yu üçüncü kez gördükten sonra kendisini uyusuk ama aynı zamanda esinlenmiş hisseder. Angelucci ise UFO’lardan düşen kürelerin verdiği suyu içtikten sonra canlandığını ve güçlendiğini hissetmiştir. Böylece özne, Campbell’in bahsettiği gibi olumlu eylem gücünü kaybederek kurtarılması gereken bir kurban olur. Campbell bu noktadan sonra bazı kurbanların sonsuza dek büyülenmiş kaldığını, bazılarının ise kurtulmaya yazgılı olduğunu belirtir (2017: 66). Ivanoff’un ve Angelucci’nin uyusuk ama aynı zamanda esinlenmiş hissetmesi de bahsedilen büyülenme durumuna bir örnek oluşturur. Böylece “çağrının reddedilişi” bölümü de UFO kaçırılma mitlerinde tamamlanmış olur.

Çağrının reddedilmesiyle birlikte “doğaüstü yardım” meydana gelir. Sarıçiçek’in de ifade ettiği gibi, kahraman maceraya başlamak için doğaüstü bir varlığın yardımına ihtiyaç duyar (2013: 34). Doğaüstü yardım, genellikle koruyucu bir figürle (genellikle ufak tefek bir kadın ya da erkek) yaşanır (Campbell, 2017: 70). Ivanoff da aynı şekilde esrime hâli geçince uzun boylu ve o zamana kadar gördüğü en yakışıklı erkek olan uzaylıyla karşılaşır. Bu uzaylı erkek, yapacağı doğaüstü yolculuk boyunca hep yanında olacaktır. Bu esnada Ivanoff, hep huzurlu hissetmektedir. Diğer kaçırılma tecrübesinde ise doğaüstü yardım, iki küre arasında oluşan üç boyutlu ışık sayesinde gerçekleşmiştir. Bu ışık içerisinde çıkan ve mükemmel olarak tasvir edilen biri erkek biri kadın iki kişi,

“Yol açılacak Orfeo” hitabıyla kahramanla telepatik bir ilişim kurmuşlardır. Campbell, doğaüstü yardımcının erkek olmasının sıkça görülen bir olay olduğunu belirtir (2017: 71). Yine Campbell, böyle bir yardımcının görülmesinin kahramanın çağrıya yanıt vermesinden kaynaklandığını belirtir. Çağrı aynı zamanda erginleyen rahibin yaklaştığının ilk belirtisidir (2017: 74).

Kahramanın doğaüstü yardımı almasıyla, “ilk eşiğin aşılması” aşamasına gelinir. Bu aşamada kahraman, kendisine yardımcı olan kişileştirmelerle birlikte, aşırı güç bölgesinin girişindeki “eşik muhafızı”na gelinceye dek ilerler. Burası Sarıççek’in bahsettiği “yeni dünyanın eşiği”dir (2013: 35). Burada yer alan eşik muhafızları, kahramanın şu anki alanının sınırlarını belirterek dünyayı dört yönde sınırlar. Onların ardında karanlık, bilinmeyen tehlike vardır; tıpkı aile gözetiminin dışında kalan çocuğu tehlikelerin beklemesi ve toplumun koruması olmadan kabile üyesinin tehlikeye düşmesi gibi (Campbell, 2017: 76). Ivanoff’un “ilk eşiğin aşılması” evresine gelmesi, arabasının sis içinde karanlık gökyüzüne doğru yükselmesiyle başlar. Sonunda Ivanoff’un arabası garip koyu kırmızı bir çölde durur. Sonra bazı uzaylı varlıklarla insana benzeyen, o zamanda dek gördüğü en güzel erkekle nasıl karşılaştığını hatırlar. Bu kişi kolsuz bir kostüm giymiş Yunan tanrısı Apollon gibidir. Kahramanın bahsettiği yakışıklı uzaylı erkek, aslında ona yardımcı olacak bir imgedir. Çünkü Ivanoff daha sonra yerinin değiştirilmesi için yaptıkları yolculuk esnasında hep huzurlu hissetmiş, bu huzurun kaynağının da o yakışıklı uzaylı olduğunu itiraf etmiştir. Ivanoff, yerinin değiştirildikten sonra, garip uzaylı varlıklarla karşılaştığını belirtmiştir ki, bunları da Campbell’in bahsettiği “eşik muhafızları” olarak yorumlamak mümkündür. Angelucci’nin ilk eşiği aşması ise daha önce UFO’larla karşılaştığında hissettiği olumsuzluğa benzer bir durum yaşamasıyla başlar. Angelucci yerde hafifçe ışıldayan büyük bir sa-

bun köpüğünü andıran bulutsu bir cisim görmüş ve giderek katılaştı bu cismin önünde bir giriş görmüştür. Bu girişten içeri giren Angelucci, kendisini yaklaşık altı metre çapında bir mekânda bulmuştur. Bu yolculuk boyunca Angelucci, daha önce telepati yöntemiyle duyduğu 'yardımcı' sestene çeşitli direktifler almıştır.

Eşiğin aşılmasıyla, kahramanın yolculuğunun ilk kısmı olan "yola çıkış" tamamlanmış olur. Böylelikle kahraman ikinci kısım olan "erginlenme" aşamasına gelir. Erginlenme, yaşam döngüsü olarak ölüme denk gelmektedir (Sarıççek, 2013: 36). Bu aşamada kahramanın bir dizi sınavı geçmek üzere tuhaf biçimde akışkan, belirsiz biçimlerin rüya dünyasında ilerler (Campbell, 2017: 93). Kaçırılma anlatısının kahramanı Ivanoff da uzaylılarla karşılaşınca bilincini kaybeder ve sessiz karanlık bir tünelde uyanır. Sonra bu tünel boyunca koşar ve o zamana dek gördüğü en güzel bahçeye gelir. Sonra O'nu görür; İsa peygamberi andıran güzel ve nazik biri vardır karşısında. Kahramanın İsa peygamberi andıran birini görmesi, Campbell'in bahsettiği erginlenme aşamasında, kahramanın tanrıçayla karşılaşması bölümünü akıllara getirir. İsa peygambere benzeyen kişi, Ivanoff'un bahçede kalma isteğini bildiğini ama gitmesi gerektiğini, çünkü yerine getirmesi gereken bir görevi olduğunu söyler. Ivanoff tünele geri döner, tünel birdenbire ortadan kaybolur ve kendini tekrar o karanlık kırmızı çölde bulur. Arketip olarak çölün umutsuz ve ıssız yer, yani sınanma yeri olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla çöl, burada kahramanın yani Ivanoff'un erginlenmesini sağlayan temel imge durumundadır. Kahramanın "karanlık tünelden" koşarak çöle çıkması da yine bu erginlenme aşamasıyla yakından ilişkilidir. Diğer kaçırılma tecrübesinde kahramanın erginlenmesi ise Angelucci'nin bilinmeyen nesnenin içine girmesiyle başlamaktadır. Angelucci burada etersi malzemeden yapılmış şezlonga oturmuş ve boşlukta oturduğu hissine kapılmıştır. Daha sonra uğultuya benzer titreşim gibi ritmik

bir ses duymuş ve bu ses onu “yarı trans hâline” sokmuştur. Mekân karanlıklaşmış ve duvarlardan müzik sesi gelmeye başlamış. Daha sonra kahraman, UFO’nun kendisini farklı bir yere taşıdığı duygusuna kapılmıştır. Birdenbire dokuz adım çapında yuvarlak bir pencereyi andıran bir şey açılmış. Dışarıda bir gezegeni, dünyayı görmüş, bin milden daha büyük bir uzaklıktan görünüyormuş ve ses “Ağla Orfeo... Biz seninle birlikte dünyaya ve çocuklarına ağlıyoruz. Güzel görüntüsüne rağmen dünya, akıllı yaşamı geliştirmiş gezegenler arasında bir araftır. Nefret, egoizm ve vahşet, dünyanın üzerinde koyu bir sis gibi yükseliyor.” demiş. Sonra açıkça uzaya doğru hareket etmişler. Kahramanın uzaya ulaşmasıyla erginlenme aşaması tamamlanmıştır.

Ivanoff, çöle ulaştığında ayakkabılarının olmadığını görür; sıcaklığı hissetmez ama ayakları bir şekilde yanmaktadır. Kısa bir süre sonra arabasını bulan Ivanoff, Apollan’a benzettiği adamla tekrar karşılaşır. Her ne kadar birbirlerine karşı derin bir sevgi ve erotizm hissetseler ve Ivanoff kalmak istese de, gitmesi gerektiğini bildiğini söyler. Ivanoff’un ayaklarının çölde yanması ve gitmesi gerektiğini bilmesi, erginlenme aşamasının devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca Ivanoff’un gitmek istemese de bunun bir zorunluluk olduğunu bilerek olgunca davranması, onun artık sıradan bir insandan erginleşen bir kahramana doğru dönüşüm geçirdiğinin de açık göstergesidir. Bununla birlikte Ivanoff ve uzaylı arasında var olan erotizm, Campbell’in erginlenme aşamasında bahsettiği “baştan çıkarıcı olarak kadın” figürünü akıllara getirmektedir. Burada ise durum cinsiyet açısından tam tersidir. Kahraman olan Ivanoff kadın, baştan çıkarıcı ise tanrılar gibi yakışıklı uzaylı erkektir. Campbell’e göre bu figürün görevi, kahramanın konumunun belirlemesine yardımcı olmak ve kendisini sınırlayan duvarlardan geçerken ona rehberlik yapmaktır (2017: 113). Campbell’in bahsettiği durum aynı şekilde kaçırılma anlatısında da görülmektedir. Yakışıklı uzaylı er-

kek figür, kahramanın yolculuğu ve erginlenmesi aşamalarının tamamında Ivanoff'a yardımcı olmaktadır.

Gitmesi gerektiğini bilen Ivanoff, arabasını sürmeye başlar ve bir kaleye gelene kadar devam eder. Arabasını durdurup kaleye girer, yorgunluktan tükenmiş bir hâlde kaledeki odalardan birinde dinlenir. Bu odadayken “Kraliçe Victoria” onunla nükleer silahların tehlikelerinden ve bunları üretenlerin tehlikeli ve sorumsuz tabiatlarından konuşur. Sonra Ivanoff, kaleyi terk eder ve eve doğru yola koyulur. Görüldüğü gibi, Ivanoff'un erginlenmesinin son aşaması bir kale odasında Kraliçe Victoria ile konuşmasıyla tamamlanır. Bu aşamadan sonra “nihai ödül” aşaması vardır ki, Campbell'e göre bu ödül kahramanın doğuştan kral olduğunu belirtir ve seçilmiş kahraman herhangi bir hata yapmaz (2017: 161). Ivanoff'un da erginlenme sürecinde herhangi bir hata yapmadığı görülmektedir. Ayrıca uzaylılar tarafından kaçırılması ve bir kale odasında kraliçe ile dünyanın sonunu getirebilecek nükleer silah üreticilerinin sorumsuzlukları hakkında konuşması, onu seçilmiş bir kahraman konumuna yükselterek “nihai ödüle” ulaştırmaktadır. Burada bahsedilen nükleer silah üreticileri de aslında mitik anlatılarda geçen kötü huylu devler, canavarlar ve yaratıkların çağdaş bir yansımasıdır.

Kahraman, erginlenme aşamasını başarıyla geçerek “dönüş” aşamasına ulaşır. Campbell'in ifadesine göre, kahramanın macerası erkek, kadın ya da hayvan kişileştirmelerin yardımıyla sona erdiğinde maceranın yaşamı değiştiren ödülüyle birlikte dönmesi gerekir (2017: 179). Zafere ulaşan kahraman, tanrı veya tanrıçanın kutsamasını elde ederse ve toplumun yeniden yapılanması için bir iksirle birlikte dünyaya dönmekle görevlendirilirse, macerasının son aşamasında doğaüstü efendisinin tüm güçleriyle desteklenir (Campbell, 2017: 181). UFO'lar tarafından kaçırılma tecrübelerinde de kahramanlar, çeşitli aşamalardan geçerek erginlenmiş birey-

ler olarak evlerine dönmüştür. Ivanoff, kolunda çeşitli iğne izleri görmüştür ki bu izler, maceraya çağrılmasının da sebebini açıklar niteliktedir. Bu deneyimden sonra içine kapanan Ivanoff, hafıza kaybı yaşamakta, ateşlenmekte ve garip ataklar ile titremeler geçirmektedir. Bütün bu rahatsızlıklar travma yaşatıcı olsa da yaşadığı deneyim ona psişik yetenekler kazandırmış, sonunda tanınmış bir duru görücü olmuştur. Angelucci ise uzay yolculuğu esnasında ona yol gösteren sestem şöyle bir ifade duymuştur: “Sevgili dünyalı dost, şimdi seni sonsuz dünyaların hakiki ışığında vaftiz ediyoruz.” Daha sonra beyaz bir şimşek çakmış, yaşamı net bir şekilde gözlerinin önünde belirmiş ve daha önceki tüm yaşamının anısı ona geri gelerek “yaşamın sırrını” idrak etmiştir. Böylece nihai ödüle ulaşmıştır. Ayrıca kahraman dünyaya döndükten sonra göğsünün sol tarafında bir yanma hissetmiş; orada, ortasında nokta bulunan iltihaplı ve daire şeklinde bir iz görmüştür. Bu durum ise onun artık sıradan biri olmadığına, erginlenmiş bir kahraman olduğuna işaretir.

Görüldüğü gibi kahramanlar “dönüş” aşamasını gerçekleştirerek yaşamını değiştiren ödülü almıştır. Psişik yetenekler ve duru görü yeteneği burada ödül durumundadır. Bahsedilen ödüller ise mitle bağlantılı ve tam da mitik kahramanın elde edebileceği türden ödüllerdir. Campbell’in bahsettiği doğaüstü efendisinin bütün güçleriyle desteklenmesi de burada aynen gerçekleşmektedir. Zira duru görü ve psişik yetenekler, doğaüstü efendiye (uzaylılara) ait özelliklerdir ki kahraman da bunlarla sonuna kadar desteklenmektedir.

Kısacası, kahramanın sonsuz yolculuğu bağlamında yapılan bu inceleme göstermektedir ki, UFO mitleri içerisinde önemli bir yer tutan kaçırılma tecrübesi yaşayan kahramanlar, tıpkı mitik anlatılarda yer alan kahramanların yaşadığı tecrübeleri yaşamaktadırlar. Onlar da mitik kahramanlar gibi yola çıkar, erginlenir ve çeşitli mistik güçlere sahip olarak eve dönerler. Fakat bu yolculukta ona eşlik edenler artık tanrı

veya tanrıçalar değil, UFO'lar veya uzaylılardır. Kearney'in ifadesiyle, aşına olduğumuz ejderhaların ve şeytanların yerlerini başka ejderhalar ve şeytanlar aldı. Kurtz'ün komadoları, Ripley'nin yaratıkları, El Kaide'nin kaçırdığı uçaklar gibi⁴³ daha donanımlı olanları. Yine de en az onlar kadar korkunçlar ve onlar gibi kafa tutuyorlar. Yabancılar, tanrılar ve canavarlar hep bizimle olacak (2018: 276). Dolayısıyla çalışmada sıklıkla vurgulandığı gibi mitik algı her dönemde varlığını sürdürmekte, yalnızca araçlar yani imgeler şekil değiştirmektedir. Mitik kahramanların yolculukları üzerine yapılan yapısal incelemeler de bu tezi destekler niteliktedir. Nasıl ki mitik algı, klasik mit kahramanlarının benzer süreçleri yaşamasına olanak tanıyorsa, aynı algı günümüzde de yeni mitik kahramanların benzer süreçleri yaşamasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla mit, günümüz dünyasında birçok farklı biçimde varlığını sürdürmektedir.

⁴³ Bu örneklere UFO'ları da dâhil etmek mümkündür.

UFO ANLATILARININ MEDYA ve SİNEMA SEKTÖRÜYLE ETKİLEŞİMSEL BOYUTU

UFO'lar ya da daha genel bir tabirle dünya dışı varlıklar veya gökte görülen tanımlanamayan cisimler üzerine oluşan algı, daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi oldukça eski zamanlara dayanmaktadır. Bu algı, Sanayi Devrimi ile birlikte teknolojik bir görünüm kazanmış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise bugün kullandığımız anlamda modern UFO'lar literatüre girmiştir. Özellikle 1950'lerden sonra yaşanan UFO görme olayları, medya ve sinema sektörünün de yakından ilgilendiği bir konudur. UFO görme tecrübesiyle ortaya çıkan korku mitleri ve bu mitlerin oluşturduğu popüler görüngü, sinema ve medya sektörü için iyi bir kaynak niteliğindedir. Nitekim UFO görme olayları ile ilgili çekilen birçok film ve yapılan binlerce haber bu durumu doğrulamaktadır. Sinema sektörünün, özellikle bilim kurgu film yapımcılarının UFO anlatılarına odaklanan ilgisi, akıllara bu tür anlatıların medya vasıtasıyla halka aşılabilir olma ihtimalini getirmektedir. Bu bölümün temel amacı, UFO anlatılarının medya ve sinema sektörü ile olan bağlantısını araştırarak iki tür arasındaki etkileşimsel boyutu incelemektir. İnceleme, medyadan derlenen haberler ve UFO'ları konu edinen filmler esas alınarak gerçekleştirilmektedir.

Genel olarak bir iletişim ağı şeklinde tanımlanabilecek medya, bu misyonu için çeşitli araçlar kullanır. Gazete, dergi, telsiz, telefon, bilgisayar, tablet, akıllı telefon, radyo, televiz-

yon vb. medyanın temel araçlarıdır. Teknolojik gelişmelere koşut olarak medyanın niteliğinde de çeşitli değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir padişah fermanı önceleri medya aracı olduğu gibi, daha sonra telgraf, radyo, televizyon gibi teknolojik araçlar da aynı işlevi görmektedir. Günümüzde ise televizyon, Youtube, sosyal medya, internet gazeteciği vb. medyanın temel araçları⁴⁴ olarak sayılabilir. Medya bütün bu araçlarıyla, fikirleri yayma konusunda büyük bir güce sahiptir. Medyanın bu denli etkin bir güce sahip olması, kitlesel erişim özelliği ile ilgilidir. Saniyeler içinde milyonlarca insana ulaşabilen bir iletişim ağı, bunun tabii bir sonucu olarak yönlendirilmiş bir davranış kalıbı oluşturabilmektedir.⁴⁵ Dolayısıyla günümüzde oluşan mitik bir algının, medya tarafından aşılınmış olması ihtimal dâhilinde görünmektedir. Bu konuda “fakelore”⁴⁶ tartışmalarının da odağını oluşturan Paul Bunyan iyi bir örnektir. Richard M. Dorson, fakelore konusunu işlediği bir yazısında, Paul Bunyan ismindeki dev bir oduncunun yerli Amerikan mitini temsil ettiğini ve bu fikrin de bozulamaz bir hâle geldiğini savunur. Dorson’a göre Paul Bunyan, sözlü gelenekte oluşmuş bir kahraman değil, medya tarafından yaratılan mitik bir tipi temsil etmektedir (2007). Dolayısıyla fakelore örneğinde de olduğu gibi, medya bir görüşü yaymada veya bir mit oluşturmada, kullandığı araçlar vasıtasıyla oldukça etkin bir güce sahiptir.

Medyada yer alan haberler incelendiğinde UFO’ların birbiriyle zıt iki farklı biçimde ele alındığı görülmektedir. Bunlardan ilki, UFO’ların gerçekliği üzerinden bir vurgu yapıp onları bir tehdit unsuru olarak gören haberlerdir. Sabah Gazetesi’nin 27. 05. 2019 tarihli “Amerikan Donanmasında ‘UFO’ Gören Pilotların Sayısı Arttı.” başlıklı haberi şu şekildedir:

⁴⁴ Medyanın toplumsal tarihi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Briggs ve Burke, 2011).

⁴⁵ Medyanın birey, toplum ve kültür üzerindeki etkileri için bk. (Arslan, 2004).

⁴⁶ Fakelore terimi ilk olarak Richard Mercer Dorson tarafından 1950 yılında American Mercury isimli dergide kullanılmıştır. İngilizce fake ve lore kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulmuştur. Fake; sahte, uydurma, taklit anlamına gelirken lore ise bilim, bilgi anlamlarına gelmektedir (Gürçayır, 2007: 7).

ABD donanmasında giderek artan sayıda pilotun, gökyüzünde UFO veya tanınmayan cisme rastladıklarını rapor etmeye başladıkları belirtildi. New York Times gazetesinin aktardığına göre donanma pilotlarının bu gibi cisimleri gördüklerini rapor etmelerindeki artış nedeniyle Amerikan donanması protokolünü güncelledi. Habere göre, ABD Savunma Bakanlığı 2007 yılında başladığı "İleri Havacılık Tehditleri Tanımlama Programı" adı verilen gözleme programını UFO'larla ilgili ordu raporlarının araştırılması için devam etme kararı aldı. Program, radar verileri, pilotların görüntülediği videolar ve UFO gördüklerini iddia eden uzman pilotların ifadelerini incelemek için oluşturulmuştu. Gazete, pilotların 2014 ve 2015 yılları arasında, Amerika'nın doğu kıyısında neredeyse her gün UFO gördüklerini rapor etti. Donanma pilotları görünürde motoru veya egzoz dağıtıcısı olmayan ancak çok hızlı gidebilen uçan nesnelere gördüklerini belirttiler. Amerikan donanmasında 10 yıldır pilot olan Ryan Graves İngiliz The Times gazetesine 2014 yılında neredeyse bir UFO ile karşı karşıya geldiğini; bu uçan nesnelere bütün gün gökyüzünde kalabildiklerini söyledi. Kimliklerinin açıklanmasını istemeyen üç pilot da gazeteye, gördükleri tanımlayamadıkları cisimlerle ilgili donanmaya rapor verdiklerini belirtti. Gazeteye konuşan donanma sözcüsü Joseph Gradisher ise bu gibi durumları rapor etmek için 2015 yılında yayımladıkları kılavuzu güncelleme ihtiyacı duyduklarını söyledi. Diğer yandan uzmanlar açıklanamayan olaylarla ilgili dikkatli olmak gerektiğini belirterek bu nesnelere UFO dışında atmosferin yarattığı bir etki ve yansıma veya pilotların kullandıkları görüntüleme sistemlerindeki kodlarda oluşabilecek bir virüs de olabileceğini söyledi (<https://www.sabah.com.tr/amerika/2019/05/27/amerikan-donanmasinda-ufo-goren-pilotlarin-sayisi-artti> Erişim tarihi: 11.07.2019).

Görüldüğü gibi haber ciddi bir üslupla UFO'ların varlığının ABD donanması tarafından doğrulanabileceğini belirtmektedir. Teknolojik açıdan güçlü olan ABD donanma-

sının böyle bir tecrübe yaşaması, haberin gerçekliğini artırmaktadır. Yine tecrübeyi birçok pilotun yaşaması, gerçeklik algısına yapılan bir başka vurgudur. Nitekim UFO'yu sıradan insanların görmesi, gerçeklik algısı üzerinde güçlü bir etki bırakmamaktadır. Çünkü insanlar UFO'yu yerden yani uzak bir mesafeden görmektedirler. Dolayısıyla havada yer alan herhangi bir hava taşıtını da UFO olarak algılayabilirler. Fakat pilotlar, kullandıkları uçaklar sayesinde gördükleri cisme yaklaşabilmekte ve meslekleri gereği bu cisimleri ayırt edebilmektedirler. Bundan dolayı haberlerde, UFO görme tecrübesinin pilotlar üzerinden aktarılması, haberin gerçekliği ve güvenilirliği açısından önemli bir detay konumundadır. Yine pilotların UFO'ları rapor etmesi ve ABD Savunma Bakanlığı'nın bu raporları incelemesi için uzman ekibi kurması, olayların ciddiyetine ve önemine yapılan bir başka vurgudur. Nitekim bu vurgular, olayı basit bir magazin ögesi durumundan, küresel bir tehdit konumuna yükseltmektedir ki, bu durumda ortaya çıkan korku, mitik algının da güçlenmesine ve sürekliliğine olanak sağlamaktadır. Bir düşünce ne kadar farklı kanal vasıtasıyla dolaşıma girerse etki gücü de o kadar çok olmaktadır. Böylece halk arasında var olan UFO anlatıları, medya aracılığıyla daha çok kişiye ulaşmakta ve zihinlerde taze kalarak etki gücünü artırmaktadır. Bununla birlikte medyada yer alan ve UFO'ların ya da genel anlamda uzaylıların varlığını ispatlamaya yönelik bazı haberler, kaynağını bilimsel çevrelere dayandırmaktadır ki, bu tür haberler UFO'lar üzerinden oluşan mitik algıyı kuvvetlendirmektedir. Hürriyet gazetesinde yer alan 04. 02. 2019 tarihli "NASA yöneticisi: Uzaylıların varlığı kuvvetle muhtemel" başlıklı haber, yukarıda anlatılan duruma iyi bir örnek oluşturmaktadır:

Asırlardır tartışılan uzaylıların varlığıyla ilgili bir NASA yöneticisi yeni bir tartışmanın fitilini ateşleyecek gibi görünüyor. NASA yöneticisi olan Thomas Zurbuchen'a göre uzaylıların var olma ihtimali sandığımızdan çok daha

yüksek bir ihtimal! Milyonlarca galaksinin içinde insanlık dışında başka canlıların başka galaksilerde yaşadığına dair teoriler çok kez kulağınıza gelmiştir. Hatta işi bir adım öteye götürüp dünyada yakalanan uzaylıların ve UFO'ların fotoğrafları da internete sızmış; ancak bu fotoğrafların doğruluğu hiçbir zaman kanıtlanamadığı gibi, asparagas pek çok haberin yayılmasına sebep olmuştur. Hâl böyleyken NASA uzmanından gelen bir açıklama, ilginç bir tartışmanın başlangıcı olacak gibi görünüyor. Zira NASA yöneticisi Zurbuchen, uzaylılar konusunda iddialı bir çıkış yapıyor ve onların varlığı kuvvetle muhtemel diyor. Peki, Zurbuchen bu görüşünü neye dayandırıyor? Uzmana göre bu koca evrende insanlığın yalnız yaşıyor olma ihtimali oldukça düşük. Boston Üniversitesi'nde katıldığı bir söyleşide konuşma yapan Zurbuchen, dünya dışında bir galakside daha gelişmiş bir canlı formunun olabileceğine dikkat çekiyor. Zurbuchen, "Dünya dışında yaşam var mı? Bence bu sorunun cevabı çok net bir şekilde evet. Ancak şu anda sadece bunu kanıtlayamıyoruz. Bu şekilde düşünmemin basit bir nedeni var. İnsanoğlu olarak bundan çok kısa bir zaman öncesine kadar dünya dışında su moleküllerinin veya başka kompleks moleküllerin olabileceğini bile bilmiyorduk. Şüpheyle yaklaşıyorduk. Şimdiyse uzayda her birinin kolaylıkla bulunabileceğini biliyoruz. Elbette bu, canlı yaşamının çok rahat bir şekilde oluşabileceğini göstermiyor ancak olasılık sandığımızdan çok daha yüksek." sözlerini kullandı (<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/nasa-yoneticisi-uzaylilarin-varligi-kuvvetle-muhtemel-41104420> Erişim tarihi: 17.07.2019).

Haberde dikkat çeken ilk husus, kaynağın NASA'dan bir yöneticiye dayandırılmasıdır. Bilindiği gibi NASA uzay araştırmaları konusunda en yetkin kurumlardan biridir. Dolayısıyla NASA'dan bir kişinin kullandığı bu ifadeler ne bir komplo teorisi, ne hayal ürünü, ne de şizofrenik düşüncelerin dışı vurumudur. NASA'dan yapılan bir açıklama bilimsel bir bilgiyi temsil ettiği gibi, belli mantıksal önermelere dayandığı için gerçeklik konusunda inandırıcı bir özelliği de

sahiptir. Dolayısıyla bu tür açıklamalar, UFO mitlerine de güç kazandırmaktadır. Elbette buradan NASA gibi bilimsel çevrelerin, UFO'lar hakkında anlatılan mitik anlatıları doğruladığı anlamı çıkarılmamalıdır. Mit, gerek eski zamanlarda varlığını sürdürmüş olan toplumlarda, gerekse günümüz modern toplumlarında gerçeklik ve inancı temsil eder. Yani mitin olduğu yerden aynı zamanda bir gerçeklik algısıyla inanç vardır. NASA yapmış olduğu açıklamalar ile UFO mitlerini doğrulaması da, yaptığı gerçeklik vurgusuyla mitin bahsedilen yönüne bir dayanak sağlamaktadır. Bu nedenle medyada, NASA gibi bilimsel kuruluşların açıklamalarına yer verilmesi UFO mitlerinin sürekliliğine katkı sağlamaktadır. Yine "Pentagon'dan Dünyayı Sarsan İtiraf! Tüm Bilinen Tarih Olacak" vb. başlıklarla yapılan haberler de bahsedilen mitik algının güçlenmesini sağlamaktadır. Bu tür haberlerin içeriği genelde, "ABD Savunma Bakanlığı yıllardır UFO'lar hakkında araştırma yaptığını doğruladı." şeklinde olmaktadır. Bu şekilde sunulan bir haber ister istemez, insanların zihinlerine UFO'ların gerçekliği ile ilgili uyarı gönderecektir. Çünkü ABD Savunma Bakanlığı gibi bir kuruluşun "basit bir magazin ögesi"ni araştırması mantıklı olamaz. Eğer böylesi bir kuruluş UFO'ları araştırıyorsa ve bunun için ciddi bütçe ayırıyorsa, insanlar doğal olarak UFO'ların gerçekliği konusunda düşünmeye başlayabilirler. Gerçeklik algısı, inanca; inanç da mitik anlatılara yol açmaktadır. Dolayısıyla UFO'ların gerçekliği üzerinden oluşturulan bu tür haberler, UFO mitlerinin güçlenmesine olanak tanımaktadır.

Günümüzde medyanın önemli bir kolunu sosyal medya oluşturmaktadır. Sosyal medyanın ya da daha genel bir tabirle medyanın verdiği bilgilerin güvenilirliği öteden beri tartışılan bir konudur. Her ne kadar sosyal medyada sunulan bilgilerin çoğu bilgi kirliliğini içerse de, UFO'lar ile ilgili yapılan haberlerin, çekilen fotoğrafların kitlesel erişime sunulması, UFO mitinin bellekler de aktif bir şekilde sürekliliğe

girmesini sağlamaktadır. Kısaca söylemek gerekirse medya, UFO mitlerinin oluşumuna katkı sağlamamış olsa da, -nitekim UFO'ların tarihi oldukça eski dönemlere dayanmaktadır- bellekte aktif bir şekilde varlığını sürdürmesi noktasında büyük bir etki bırakmaktadır.

Her ne kadar medya UFO'ların gerçekliği üzerinden birçok haber yapsa da, zaman zaman tam tersi yönde de haberler yaptığı görülmektedir. Bu haberlerde UFO'lar tamamen bir magazin ögesi olarak sunulmakta ve onların gerçekliği üzerinden oluşturulan algı mizahi bir üslupla yıkılmaktadır. Elbette bu haberlerin mitik algı üzerine herhangi bir etkisi yoktur. Zira bu haberlerde UFO'lara duyulan inanç yoktur. İncanın olmadığı yerde mitik algının da olması düşünülemez. Zira mitik algı temelde inanca dayanan bir olgudur ki, bu yönüyle teolojiktir. UFO'ların magazin ögesi olarak sunulduğu haberlerde genellikle başlık ironi oluşturacak bir şekildedir ve haberin bu yönüyle alaycı bir içeriğe sahip olduğu ortadadır. Medya'nın UFO haberlerini sunma noktasındaki bu karşıt yapısı, sinema sektöründe de mevcuttur. Sinema sektöründe filmler, UFO'ları kimi zaman gerçek bir fenomen şeklinde gösterirken kimi zaman ise medyadaki gibi bir mizah ögesi olarak sunmaktadır. Fakat çalışmada UFO'lar ve sinema arasındaki ilişki inanç açısından sorgulandığı için daha ziyade UFO'ları bir gerçeklik olarak gösteren filmler incelenmektedir.

Sinema, günümüzde, politik mücadelelerin yürütülmesi açısından özel önem taşıyan bir kültürel temsil arenası oluşturur (Ryan ve Kellner, 2010: 37). Aynı şekilde sinema; bir kültürel ögenin ya da mitin yaygınlaşmasında da benzer bir temsil arenası oluşturur. Sinema sektörünün bir imgeyi yaygınlaştırma gücü, görsel efektleriyle yakından ilişkilidir. Özellikle bilim kurgu sineması, yüksek hayal gücüyle imgeleştirmeyi etkin bir şekilde kullanmaktadır. William Sims Bainbridge, bilim kurguyu bilimsel gerçekleri öğreten ve gençleri teknik

kariyere teşvik eden ikna ve tartışma literatürü olarak tanımlanmaktadır (Akt. Toker, 2008: 11). Bilim kurgu sineması, herhangi bir imgeyi ya da halk arasında oluşacak algıyı, yaratma ve ikna etme konusunda önemli bir noktada durmaktadır. Örneğin UFO'ların fincan tabağı şeklinde gösterilmesi, bu tecrübeyi yaşayanların verdiği ifadeden kaynaklanmaktayken uçan gemi şeklinde üstün güce sahip araçlar, özellikle bilim kurgu sinemasının sunumuyla yaygınlaşmıştır. Ryan ve Kellner'a göre; filmler kaygı, gerginlik, umut ve korkuların uç noktalarını resmederler, hem toplumsal değişimde yer alır, hem de bu değişimi körüklerler (2010: 26). Sinema sektöründe, UFO'ları konu edinen filmler sözlü gelenekteki anlatıları esas alarak oluşturulurken filmde anlatılanların tekrardan sözlü geleneğe yerleşmesi gibi bir durumla karşılaşmaktayız. Bu durum aynı zamanda UFO'lar üzerinden oluşan korkuları da körüklemektedir. Böylece sinema sektörü ile sözlü gelenek arasında karşılıklı bir etkileşimden kaynaklanan sonsuz, gelişmeye ve değişmeye açık bir döngü oluşmaktadır.

Ryan ve Kellner'ın ifadeleriyle filmler, herhangi bir durumu yansıtmaktan çok o durumun tasarlanan belli biçimini oluşturmak üzere seçilmiş ve birleştirilmiş temsili öğeler yoluyla birtakım tezler ileri sürer, bunu yaparken seyirciye belirli bir konumu ya da bakış açısını telkin ederler (2010: 18). Benzer bir durum, UFO mitlerini esas alan bilim kurgu sineması için de geçerlidir. Burada da anlatıların direkt filme çekilmek yerine belli bir biçimi alınarak senaryo oluşturulur ve bu senaryo üzerinden seyirciye çeşitli düşünceler telkin edilir ki, bu düşüncelerin çoğu da UFO mitlerinin süreklilik kazanmasına olanak tanır.

Bainbridge, yaptığı anket çalışmalarında, bilim kurgunun uzay propagandası yapmayı başardığını; uzay uçuşu, parapsikoloji, telepati, telekinezi ve parapsikolojik güç gibi kavramlara olan inancı güçlendirdiğini tespit etmiştir (akt. Toker, 2008: 11). Yapılan anket çalışması aslında bilim kur-

gunun UFO'lar üzerinden oluşan mitik algıyı da güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Çünkü telepati, uzay uçuşu gibi kavramlar daha önceki bölümlerde açıklandığı gibi mitik düşünceyle yakından ilişkili kavramlardır. Telepati, uzay uçuşu gibi kavramlara olan inancın artması, mitik algıya olan inancın da artmasına sebep olmaktadır. Nitekim telepati UFO mitlerinde vahiye, uzay uçuşu ise mitik yolculuğa ve erginlenmeye karşılık gelmektedir.

Yukarıda verilen bilgilerin yanı sıra Bainbridge'nin yaptığı diğer çalışmalar, bilim kurgunun her zaman bu kadar ikna edici olmadığını, uzay uçuşu dışındaki teknolojiyi ve teknolojik gelişmeleri desteklemediğini ortaya koymuştur (akt. Toker, 2008: 11). Bu durum, UFO mitlerinin medyatik kökenli yani medya tarafından ortaya atılmış sahte mitler olmadığını, halk arasında oluştuğunu, bilim kurgu sayesinde yalnızca uygulama ve yeniden popülerlik kazanma alanı bulduğunu göstermektedir. Nitekim Jodi Dean, dünyanın her yanından UFO görme raporları geldiğini ve bu nedenle uçan dairelerin Amerikan bilim kurgu filmlerinin ürünü olmadığını (2008: 267) belirtmesi bahsi geçen durumu destekler niteliktedir.

UFO'lar üzerinden oluşan mitik anlatılar, her ne kadar Amerikan sinemasının bir ürünü olmasa da, iki tür arasındaki karşılıklı etkileşimin varlığını yadsımak mümkün değildir. Nitekim bu konuda Murat Demir, ilk uçan dairelerin 1940'lı yıllarda gözlemlendiğini fakat bunların yalnızca uzaylıları işaret etmediğini, Rus casus uçağı ya da ABD yapımı süper silahlar olduğuna dair de inanışlar olduğunu belirtir. Yine bu dönemde gökyüzünden geleceği düşünülen tehlikelere karşı duyulan korku ile uzayın fethi gibi konuların bilim kurgu sinemasının popüler temaları hâline geldiğini belirtir (2008: 39). Dolayısıyla Amerikan bilim kurgu sineması, UFO mitlerini sinemada kaynak olarak kullanıp orijinal filmler üreterek bu mitlerin dolaşımında kalmasını ve zihinlerde görsel efektlerin de yardımıyla daha etkin yer edinmesini sağlamaktadır. Bu

nedenle UFO mitlerinin sürekliliği konusunda sinema önemli bir yerde durmaktadır. Bu bölümde de amaç, filmler ile UFO mitleri arasındaki etkileşimsel boyutu çözümlenektir.

Sinema ve mit arasındaki ilişki için incelenen *The Day the Earth Stood Still (Dünyanın Durduğu Gün)* adlı filmde işgalci uzaylı konusu ele alınmaktadır. Bu yönüyle empoze ettiği işgal korkusu, UFO mitlerinin sürekliliğine katkı sağlar niteliktedir. Filmde UFO anlatılarında yer alan birçok ögenin aktif bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Film, Hindistan'da bir dağcının gördüğü sıra dışı yuvarlak nesne ile başlamaktadır. Mitik anlatılarda, kahramanın mitik bir olaya başlangıcı genel olarak ıssız bir dağ başında ve yalnızken gerçekleşmektedir. Kahraman burada mitik bir varlıkla karşılaşmakta ve esrime hâli yaşamaktadır. Daha sonra uykuya dalmakta ve uyku sonunda sıradan bir insan olma özelliğini yitirmektedir. Benzer durum âşıkların bade içme ritüelinde de yaşanmaktadır. Âşık, genellikle ıssız bir yerde uykuya dalmakta ve pir elinden (kutsal yani mitik kişi) bade içmektedir. Böylece âşık sıradan bir kişi olmaktan çıkmakta ve irticalen şiir söyleme yeteneği kazanan bir nevi mitik kişi olmaktadır.⁴⁷ Benzer bir mitik başlangıç bahsi geçen filmde de vardır. Kahraman yani dağcı, ıssız bir dağda, gece vakti ışık saçan bir yuvarlak nesne bulmakta ve ondan yansıyan parlak ışıkla esrime hâli yaşayarak uykuya geçmektedir. Daha önceki bölümlerde değinildiği gibi ışık da uyku hâli gibi mitolojik olayların başlangıcına bir işarettir. Böylece film, uzaydan gelen bir varlığı konu edinen tipik bir mitik başlangıç yapmakta ve bunu uzaylılar üzerinden kurgulamaktadır. Aynı şekilde esrime hâli yaşayarak mitik bir olaya geçiş, *John Carter* adlı filmde daha belirgin bir şekilde verilmektedir. Filmin başkahramanı John Carter, ıssız bir dağda karşılaştığı yaratığı öldürüp elindeki cihazı alınca bir anda uyku hâli yaşamakta ve bunun sonucunda

⁴⁷ Âşık edebiyatında rüya motifi ve bade içme ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Günay, 2011).

ortaya çıkan ışıkla birlikte ışınlanıp Mars'ta gözünü açmaktadır. Böylece kahraman, gezegenler arası bir geçiş yaparak mitik özelliklere kavuşmaktadır. Burada yine olayın mitik anlatılara uygun bir şekilde ıssız bir dağda geçmesi de kaos arketipiyle ilgilidir. Bununla birlikte gerek *The Day the Earth Stood Still*'de gerekse *John Carter*'de birçok kez ışık imgesine yer verilmektedir. Işık imgesi; gece karanlığı ve ıssız orman motifleriyle de desteklenerek güçlü bir mitik imge sunmaktadır. Gece karanlığı ve ıssız orman motiflerinin yaptığı arketipsel çağrışımların yanı sıra gece karanlığında ortaya çıkan ışık, korku mitinin daha güçlü bir hâl almasını da sağlamaktadır. (bk. Resim 14).

Resim 14. *The Day the Earth Stood Still* adlı filminden bir kare⁴⁸
Kaynak: 2008 yapımı *The Day the Earth Stood Still* adlı filminden bir kesit.

The Day the Earth Stood Still adlı filmde uzaydan gelen yuvarlak nesne ile karşılaşan insanların fiziksel özelliklerinde kısıtlama meydana gelmektedir. Yuvarlak nesnenin içinden çıkan uzaylının, onu durdurmaya gelen askerî birliklerin araç ve silahlarını, yaydığı bir elektromanyetik ile durdurması, UFO mitlerinde olduğu gibi burada da kahramana bir güç ve mitik özellikler kazandırmaktadır. Yine filmde bir uzaylının ölüleri diriltmesi tam bir tanrısal özelliktir ki, bu yönüyle film mitik algının güçlenmesi konusunda oldukça etkin bir rol oynamaktadır.

⁴⁸ Gece karanlığı ve orman motifleriyle birlikte ortaya çıkan ışık, tam bir mitik imge sunmaktadır.

Mitik algının güçlü bir şekilde yansıtıldığı bir diğer film olan *John Carter*'de başlangıç, Mars'ta hayat olduğunun vurgulanması ile yapılmaktadır. Mars, UFO mitlerinde önemli bir mitik mekândır. Birçok UFO anlatısında dünya dışı varlıkların Mars'ta yaşadığı ve Dünya'ya da buradan geldikleri öne sürülmektedir. Ayhan Dever, Mars'ın UFO mitlerinde sıklıkla yer almasının Dünya'ya olan benzerliğinden kaynaklandığını belirtmektedir (2005: 41). Yine uzaylıların da büyük kısmının insanlara benzemesi, iki açıdan yorumlanmaya müsaittir. Bunlardan ilki, mitik algıdaki öykünme ile ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle, insanlar mitik varlıklara gıpta ederek onları öykünme yoluyla kendilerine benzer bir şekilde tasvir etmektedirler. İkinci yorum ise, insanların kendi iç benliklerinde yaptıkları eleştirel sorgulamaların uzaylılar üzerinden açığa vurulmasıdır. Bu konuda Kearney'in aşağıdaki ifadesi konuya ışık tutacak niteliktedir:

...filmler, ilk bakışta başka gezegenlerden canavarları günah keçisi ilan ediyor gibi görünseler de, aslında ölümle yıkımın başlıca kaynağının insanın güç istenci olduğunu öne sürerler. Dolayısıyla esas suçlular, yeryüzünde savaş teknolojisini ve biyogenetik mühendisliği idare eden insanlardır. Uzun lafın kisası, en çok yabancılaştıran ve yabancılar yaratan güçler, galaksilerarası uzayda değil, insan türünün kendi içindedir (2018: 73).

Filmde Mars'ta yer alan Zodanga şehriden bahsediliyor ki, bu da UFO anlatılarına uygun bir şekilde yüksek teknolojiye sahip bir şehir olarak gösterilmektedir (bk. Resim 15).

Resim 15. Yüksek teknolojiye sahip bir yer olarak kurgulanan, Mars'ta bulunan Zodanga şehri

Kaynak: 2012 yapımı John Carter adlı filmde bir kesit.

Filmin birçok kesitinde yer alan ve “tanrıçanın hizmetkârları” olduğunu söyleyen kişilerin, kahramana elektronik özellikler gösteren bir silah vermeleri ve bu hizmetkârların mistik kişilere benzemeleri, UFO dinî akımları bölümünde belirtildiği gibi, klasik mitleri teknolojiyle birleştirme çabası olarak okunabilir.

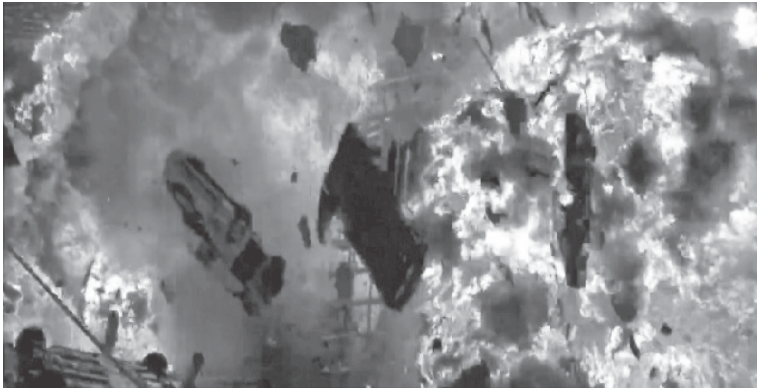
Yine *John Carter* adlı filmde dikkat çeken bir diğer husus, mağarada bulunan çizimlerle uzaylılar arasında bağlantı kurulmasıdır. Filmde, mağara resimlerinin uzaylılar tarafından yapıldığı algısı oluşturulmaktadır. Aslında bu algı, UFO tartışmalarında, UFO'ların gerçekliğini savunanların en temel dayanaklarından biridir. Bu açıdan filmin ilgili sahnesinde mağara resimleri ve uzaylılar konusuna değinilerek UFO mitlerine ait bir düşünceye yer verilmiş ve mitik düşüncenin zihinlerde taze kalmasına olanak tanınmıştır. Böylece UFO mitleri ile sinema arasındaki karşılıklı ilişki bir kere daha tezahür etmiştir.

John Carter'de UFO mitlerinden ödünçlenen bir diğer motif ışınlanmadır. “Kraliçenin hizmetkârları” adı verilen kişiler sıklıkla ışınlanmaktadır ki, bu motif de yine UFO anlatılarının birçoğunda görülen mitik kahramanların özellikleriyle yakından ilişkilidir. Zira ışınlanma, zaman ve mekân algısını

yok eden bir olgu olarak kutsalla yani mitle yakından ilişkilidir. Bütün bu özellikleriyle ışınlanma bir yönüyle mite, bir yönüyle teknolojiye atıf yapmaktadır ki, UFO mitlerinde bu iki özelliğin sıklıkla birleştirildiği görülmektedir.

UFO mitlerinden ödünçlenen motiflerle oluşturulan ve temelde işgalci uzaylı mitini konu edinen bir başka film, 1996 yapımı *Independence Day* (*Bağımsızlık Günü*)'dir. Filmde ilk dikkati çeken husus, birçok kişinin UFO'ları kurtarıcı olarak görmesidir. UFO'lar her ne kadar işgal amacıyla dünyaya gelmiş olsa da, bir kısım insan onların gelişinden heyecan duymaktadır. Aynı durum UFO dinî akımlarında da net bir şekilde vardır. UFO'lar üzerinden oluşturulan bu kurtarıcı algısı, UFO dinî akımlarından ödünçlenerek filme dâhil edilmiştir. Böylece, UFO dinî akımları ile sinema sektörü arasında var olan karşılıklı etkileşimden bahsetmek mümkündür.

UFO mitlerinde görülen kıyamet olgusuna çalışmanın ilgili bölümünde değinilmişti. *Independence Day*'da da UFO'lar tarafından yayılan elektromanyetik ile âdeta şehir bir kıyamet yaşatılmıştır (bk. Resim 16). Kıyamet gibi korku mitini destekleyen olgulara filmde de yer verilmesi, UFO anlatılarında yer alan kıyamet mitinin zihinlerde aktif tutulmasını sağlamaktadır.

Resim 16. Independence Day adlı filmde yer alana ve UFO mitlerindeki kıyamet tasavvuruna benzeyen sahne
Kaynak: 1996 yapımı Independence Day adlı filminden bir kesit.

Filmde mitik algıyı kuvvetlendiren bir başka sahne ise, kaçırılma tecrübesi yaşayan adam üzerinden oluşturulmaktadır. Bilindiği gibi UFO'lar tarafından gerçekleştirilen kaçırılma tecrübesi, UFO mitlerinde oldukça yaygın olan bir olaydır. Fakat bu tecrübeyi yaşayanlara genellikle inanılmaz ve onunla dalga geçilir. Filmin başlarında da durum aynı şekildedir. Tecrübeyi yaşayan kişi ile herkes dalga geçmektedir. Fakat UFO'ların dünyaya gelmesi ve herkes tarafından net bir şekilde görülmesi ile bu tecrübeyi yaşamış kişi haklı çıkmaktadır. Böylece filmde kaçırılma tecrübesinin gerçek olduğu vurgulanarak onun üzerinden oluşan mitik algının güçlenmesi sağlanmaktadır. Yine ufolojide önemli bir yerde duran çeşitli komplo teorileri filmde doğrulanmaktadır. Örneğin ABD'nin 1950'li yıllarda, UFO ve uzaylı bularak onları incelediğine dair oluşan inançlar -bunlar da yine mitik inançlar şeklinde ortaya çıkmaktadır- filmde doğrulanmaktadır. Bu komplo teorilerin filmde gerçek olarak gösterilmesi, bahsi geçen düşüncelerin yeniden bir zihinsel sürekliliğe girmesine neden olmaktadır. Bu durum ise mitik algının güçlenmesini ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Bütün bu bilgiler ise bilim kurgu ile UFO mitleri arasında bulunan karşılıklı etkileşimin bir başka örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca *Independence Day* adlı filmde, uçak boyutunda bir UFO'yla it dalaşına giren ABD pilotu, sonunda onu alt eder ve UFO'yu yere düşürür. Kendisi de paraşütle atladıktan sonra UFO'nun üzerine çıkarak oturur. Puro yaktıktan sonra, "Ben yakınlaşma diye buna derim." cümlesini kurar. Burada pilot kurduğu cümleyle, pilotlarla yakın temas içeren UFO anlatılarına doğrudan atıf yapmaktadır. Yine 1994 yapımı, *Stargate (Yıldız Geçidi)* adlı filmde, Mısır piramitleri üzerinde araştırma yapan bir arkeolog ve yanındaki kişiler, eski bir geçit bulurlar. Bu geçit farklı bir gezegene açılmaktadır. Böylece grup, buradan uzaya çıkmaktadır. Aslında bu kurgu da yine UFO tartışmalarında ortaya atılan bir iddiaya,

piramitleri uzaylıların yaptığı iddiasına atıf yaparak kurgunun temel noktasını buradan oluşturmaktadır. Bu durum ise, bilim kurgu sinemasının kurgu noktasında UFO anlatılarının esas aldığı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

UFO'ları konu edinen bilim kurgu filmlerinin sayısı yüzü geçmektedir. Bütün bu filmleri incelemeye dâhil etmek, çalışmanın amacı doğrultusunda hem imkânsız hem de gereksiz bir durum ortaya çıkarmaktadır. Nitekim buraya kadar incelenen filmler, bilim kurgu sineması ile UFO anlatıları arasındaki karşılıklı ilişkiyi açıklamak için yeterli veriyi sağlamaktadır. O zaman, bu bölüme sonuç olarak şunları söylemek mümkündür:

UFO anlatıları bilim kurgudan bağımsız bir şekilde ortaya çıkarak halk arasında yayılmıştır. Fakat anlatıların teknolojiyle olan yakın ilişkisi, aynı zamanda bilim kurgu sineması için iyi bir konu oluşturmaktadır. Nitekim anlatıların sinemaya uyarlanması, halk arasında var olan UFO algısını ve dolayısıyla mitik düşünceyi hem geliştirmiş, hem de sürekliliğe sokarak zihinlerde taze kalmasını sağlamıştır. Daha açık bir ifadeyle UFO anlatıları sinema sektörünü, sinema sektörü ise UFO anlatılarını geliştirmiştir. Bu bölümde bahsedilen karşılıklı etkileşim kavramı ile de tam olarak bu durum anlatılmaktadır. Ayrıca bu etkileşim, UFO'lar üzerinden oluşan mitik düşüncenin de güçlü bir şekilde günümüz dünyasında temsilini sağlamıştır. Günümüzde hâlen daha UFO'lar üzerinden ortaya çıkan anlatıların varlığı ile çok yakın zamanda çekilen UFO konulu filmlerin, bahsedilen mitik algıyı ilerleyen dönemlere de taşıyacağını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Mit çalışmalarının tarihine bakıldığında mite birçok farklı disiplin tarafından farklı anlamlar yüklediği görülmektedir. Günümüzde mit bir anlatı olmanın yanı sıra bir düşünüş şekli olarak da kabul görmekte ve çalışmalar bu doğrultuda yapılmaktadır. Mitin bir düşünüş tarzı olarak varoluşsal kaygıları giderdiği ve hayata işlevsel bir anlam kazandırdığı ortadır. Bu işlevsellik zaman zaman bir inanma ihtiyacı şeklinde de tezahür edebilmektedir. Bu çalışmanın da örneklemini oluşturan UFO mitleri işte böyle bir inanma gereğinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sanılanın aksine gökte görülen ve tanımlanamayan cisimler üzerinden oluşan algı yakın dönemde değil, oldukça eski dönemlerde ortaya çıkarak günümüze ulaşmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, gökte görülen cisimler bugün bildiğimiz anlamdaki UFO'lara dönüşmüş ve teknolojik bütünlenme tamamlanmıştır. Modern anlamdaki UFO'ların 2. Dünya Savaşı'ndan sonra görülme sıklıklarının artması, insanlığın yaşadığı buhranlı dönemle yakından ilgilidir. İşte bahsedilen doğüstü güçlere inanma ihtiyacı bu tür zorlu dönemlerde daha etkin bir hâle gelerek UFO'lar üzerinden temsil imkânına kavuşmuştur. Bu süreçler sonucunda ortaya çıkan UFO veya uzaylı görme vakaları aslında içerisinde barındırdığı kimi motif, imge ve simgelerle klasik mit anlatılarının çağdaş bir uyarlaması olduğunu ortaya koymaktadır.

UFO anlatıları ile ortaya çıkan ve mitik açıdan dikkate değer bir olgu da UFO dinî akımlarıdır ki, bu akımlar temelde mitik öğeleri günümüz yüksek teknolojiyle birleştirerek bir mitik söylem oluşturmaktadır. Bu mitik söyleme sayesinde UFO dinî akımları toplumda oldukça yüksek eğitim seviyesine sahip insanları da etkilemekte ve üyeler arasında âdeta çağdaş bir şeyh - mürit ilişkisi kurmaktadır. UFO dinî akımları cennet, kıyamet, yokoluş, yeniden varoluş gibi olguları sıklıkla teknolojik bir altyapı ile sunmakta ve müritler üzerinde güçlü bir inandırıcılık oluşturmaktadır. Örneğin eskatoloji mitlerinde sıklıkla karşılaşılan tufan mitlerini ve bu mitlerden kurtulmak için yapılan kurtuluş gemisini UFO mitlerinde uzay gemisi şeklinde görmek mümkündür. Aynı şekilde günahlardan arınmayı yine UFO mitlerinde UFO'lardan yayılan enerji ile arınma şeklinde görmek mümkündür. Bütün bu mitik söylemler ile UFO dinî akımları, liderleri üzerinde karizmatik bir liderlik oluşturarak etki gücünü artırmaya yönelmektedirler. Böylece çağlar öncesinin mitik anlatılarını, günümüzde teknolojik dönüşümlerle de destekleyerek etkin bir mitik düşünce şeklinde sürdürmektedirler. UFO dinî akımları, bu noktada dinlerle ilk etapta uzlaşmacı bir tavır sergilerken daha sonraki aşamalarda onların çağa uygun olmadığını bir alt metin olarak vermekte ve böylece etki gücünü artırmayı hedeflemektedir. Yine yerelleşme motiflerini de etkin bir şekilde kullanarak mitik söylemi günümüze taşımaktadırlar. UFO dinî akımlarının mitik düşüncelerden eskatoloji noktasında da yararlandığı görülmektedir. Mitik anlatılarda ve semavi dinlerde var olan kıyamet düşüncesinin oldukça benzer şekilde UFO dinî akımlarında da yer aldığını söylemek mümkündür. UFO dinî akımları da dünyanın sonunun geleceğini ve insanların bir uzay gemisi ile bu kıyametten kurtulacağını ve yeni bir hayata ancak UFO'lara olan inançla ulaşabileceklerini empoze etmektedir. Bütün bu bilgilerden yola

çıkarak şöyle bir çıkarım yapmak mümkündür ki, UFO dinî akımları binlerce yıl önce ortaya çıkan mitik düşüncelerden çok da farklı değildir. Bu düşüncelerin yalnızca çağa uyarlanmış biçimleridir. Bu durum da mitin, UFO'lar üzerinden bir inanç kurgulayarak günümüze ulaştığını ve sürekliliğini koruduğunu göstermektedir. Yine kıyametten sonra ortaya çıkan cennet düşüncesinin de UFO dinî akımlarında yer alarak günümüze ulaştığını söylemek mümkündür.

Kahramanın sonsuz yolculuğu bağlamında yapılan inceleme ise göstermektedir ki, binlerce yıl önce oluşan mitik anlatıların mitik kahramanları, günümüze UFO'lar tarafından kaçırılan kahramanlar olarak yansımaktadır. UFO'lar tarafından kaçırılan kahramanlar da tıpkı geleneksel kahramanların yaşadığı süreçleri yaşamaktadırlar. Tek farkları ise onlara tanrıların değil, UFO'lar ya da uzaylıların eşlik etmesidir. Düşünüş tarzı olarak mit, günümüz dünyasında varlığını sürdürdüğü gibi, yapısal bir şekilde de çağa uyarlanmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın başından beri öne sürülen UFO anlatılarının günümüz dünyasının çağdaş mitleri olma durumunu burada bir kez daha görmek mümkündür. UFO anlatılarının, kahramanın sonsuz yolculuğu bağlamında değerlendirilebilmesi, onların mitik anlatı olma özelliğini de gözler önüne sermektedir.

Çalışmanın UFO mitleri ve medya arasındaki ilişkisinin sorgulandığı bölümde, UFO haberlerinin sunum şekli incelenmiş ve bu konuda iki taraflı bir tutum sergilediği tespit edilmiştir. Haberlerin büyük çoğunluğu UFO'ların gerçekliği üzerinden oluşturulmuş, az bir kısmı ise UFO'ları basit bir magazin ögesi olarak görmüştür. UFO'ların gerçekliği üzerinden yapılan haberlerin mitik algıyı güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Dünyanın birçok farklı bölgesinden UFO anlatılarıyla ilgili raporların gelmesi ve UFO görme olaylarının bilim

kurgudan daha önce var olması, onların bilim kurgu ürünü olmadığı sonucuna ulaşılmasını sağlamıştır. Yine bu bölümde yapılan inceleme göstermiştir ki, UFO anlatıları bilim kurgu ürünü değildir fakat bilim kurgu sineması için bulunmaz bir kaynak niteliğindedir. Bu nedenle UFO'ları konu edinen yüzlerce film çekilmiştir. Bu filmler senaryo açısından UFO anlatılarını esas almış ve insanlar üzerinde özellikle istila korkusunu kuvvetlendirmiştir. Filmlerde UFO anlatılarında yer alan birçok özelliği görmek mümkündür. Işığın kutsallığı, üstün güce sahip teknolojik gemiler, pilotların yaşadığı karşılaşma tecrübeleri ve ABD ordusunun UFO ve uzaylı bulup bunları incelediğiyle ilgili ortaya atılan komplo teorileri gibi onlarca özelliği hem UFO anlatılarında, hem de bilim kurgu sinemasında görmek mümkündür. Bahsedilen bu motiflerin sinema sektöründe kullanılması, UFO'lar üzerinden oluşan mitik algının daha güçlü bir boyuta taşınmasını sağlamıştır. Sinema sektörü ile UFO anlatıları arasındaki bir başka boyut ise, anlatıların sinema sektöründe yer almasının, daha sonraki aşamada halk arasındaki anlatıları da çeşitlendirmesidir. Böylece bilim kurgu sektörüyle anlatılar arasında karşılıklı bir etkileşim meydana gelmiştir. Yine çalışmada UFO'ları esas alan yakın tarihli filmlerin varlığıyla, UFO görme raporlarının devamı, UFO mitlerinin yakın gelecekte de etkisini sürdüreceği, yapay zekâ gibi kavramlarla da farklı bir boyuta taşınacağı öngörülmektedir. Bu öngörü de mitin sürekliliğe sahip bir olgu olduğunu ispatlamaktadır.

Bu kitap genel olarak göstermektedir ki, mit uydurma ve boş sözleri anlatan eğlendirici bir öykü değil, insan yaşamını etki altına alıp yönlendirme kuvvetine sahip olgular bütünüdür. Bu özellikleriyle bilimsel bir inceleme alanı olan mit, kültür gibi kavramlarla yakından ilişkilidir. Kültürün dinamik yapısı, folklor ürünlerinin de dinamik bir yapıda çağa uyarlanmasını sağlamaktadır. Bu noktada mitin de gerek düşün-

ce, gerekse anlatı açısından çeşitli dönüşümlerle günümüze ulaştığı veya kent ortamında yeniden üretildiği, bundan dolayı ilerleyen dönemlerde de etkisini sürdüreceği görülmektedir. Bunun nedeni ise mitin bir ihtiyaçtan kaynaklı olarak varlığını sürdürmesidir. Bütün bu bilgilerden yola çıkarak mitin bilinmeyen bir geçmişte kaldığını iddia eden düşünceler ve bu düşünceler sonucu ortaya çıkan mitolojik dönem gibi ifadelerin gerçeği yansıtmayan hatalı ifadeler olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Akgül, T. Y. (2014). "Bir İdeoloji Taşıyıcısı Olarak Mit ve Tragedya". *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 11, 1-16.
- Akman, E. (2012). "Türk Mitolojisi ve Halk Şiirinde "Sarı / Kızıl Öküz" İnancı". *Türkiyat Mecmuası*, 22(1), 1-16.
- Albayrak, A. (2017). "Mitolojinin Dini Hayattaki Yeri ve Önemi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 952-958.
- Altunşabak, E. (2015). "Kızıl / Sarı Öküz Örnekleminde Türk Kültüründe Hayvan ve Renk Sembolizmi". *Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi II. Genç Akademisyenler Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 24-25 Kasım 2014 Ankara, 199-213.
- And, M. (2018). *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitolojyası*. (6. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Armstrong, K. (2014). *Mitlerin Kısa Tarihi*. (çev. D. Şendil). (1. baskı). İstanbul: Alfa Yayınları
- Arnold, K. and Palmer, R. (1952). *The Coming of the Saucers. A Documentary Report on the Sky Objects That Have Mystified the World*. Boise, ID: Self-published.
- Arslan, D. A. (2004). "Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Assmann, J. (2018). *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. (çev. A. Tekin) (3. baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bakırcı, M. Ç. (2017). *Evrin Kuramları ve Mekanizmaları Evrimin Temelleri ve Nasıl İşlediği Üzerine*. (1. baskı). İstanbul: Kor Kitap.
- Bascom, R. W. (2006). "Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar". (çev. R. N. Aktaş vd.). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. (hızl. M. Ö. Oğuz vd.). (3. baskı). Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 113-132.
- Bauman, R. (2006). "Tür". (çev. H. S. Sipahioğlu). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. (hızl. M. Ö. Oğuz vd.). (3. baskı). Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 109-112.
- Bayat, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi C. 1-2*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayat, F. (2010). *Mitolojiye Giriş*. (3. baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Bayat, F. (2017). *Türk Mitolojik Sistemi Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi 1*. (3. baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bektan, A. (2003). *Türkler ve Uzaylı Ataları*. (1. baskı). İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Bektan, A. (2006). *Amerika'nın Uzay Sırları*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Ben-Amos, D. (2014). "Halk Bilimi Öğreniminde Tür Kavramının Konumu". (çev. M. Kurtuluş). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 4*. (hızl. M. Ö. Oğuz vd.). Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 355-371.
- Berkkan, K. ve Cezlan, S. S. (2016). *Dinsel Metinler, Tarihi Kayıtlar Gizli Belgeler UFO Dosyası Dünya Dışı Yaşamın İzleri*. İstanbul: Eftalya Kitap, Yediveren Yayınları.
- Biçer, R. (2007). "Kutsal Kitaplar Üstü Apokrif Kutsal: "Bilgi Kitabı"". *Kelam Araştırmaları*, 5(2), 15-40.
- BİLYAY Vakfı. (1999). *Çağlar Boyu Uçan Daireler*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.
- Briggs, A. ve Burke, P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi: Gutenberg'den İnternet'e*. (çev. Ü. H. Yolsal ve E. Uzun). (1. baskı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Campbell, J. (1994). *Yaratıcı Mitoloji Tanrının Maskeleri*. (çev. K. Emiroğlu). (1. baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Campbell, J. (2017). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (çev. S. Gürses). İstanbul: İthaki Yayınları. (1. baskı).
- Camus, A. (2017). *Sisifos Söyleni*. (çev. T. Yücel). (37. baskı). İstanbul: Can Yayınları.
- Can, H. D. ve Kayalı, Y. (2012). "Hint ve Türk Mitolojisinde Ateş Kültü". *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 569-576.
- Chryssides, D. G. (2008). "Bilimsel Yaratılışçılık Raël Tarikatı Hakkında Bir Araştırma". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 61-78.
- Cohen, S. P. (2014). "Mit Kuramları". (çev. E. Ölçer Özünel). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. (hızl. M. Ö. Oğuz ve S. Gürçayır Teke). (3. baskı). Ankara: Geleneksel Yayınları, 161-172.

- Connerton, P. (2014). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*. (çev. A. Şenel). (2. baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çakır, E. (2013). "Akademik Dünyanın Kentsel İmgelerinden Mitolojik Simgelerine Üniversite Logoları". *Millî Folklor Dergisi*, 97, 53-69.
- Çalış, F. (2016). *Günümüz Kentinde Kurban Ritüeli*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çıblak, N. (2004). "Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnanç ve Bunlara Bağlı Uygulamalar". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15, 103-125.
- Çobanoğlu, Ö. (2001). "Sözlü Edebiyat". *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. C. 1*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 5-504.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. (2. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. (4. baskı). İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Däniken, E. V. (2014). *Tarırların Arabaları Tanrı Bir Astronot muydu?*. (çev. A. G. Korkmaz). (3. baskı). İstanbul: Artemis Yayınları.
- Dean, J. (2008). "Uzaylı Kuşkuları: Uzaylılarca Kaçırılma Hikâyeleriyle Kıyamet Arasındaki Bağlantı". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 259-276.
- Demir, M. (2008). *Sinemada "Öteki"*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Denzler, B. (2008). "Amaerika'daki UFO Akımlarının Din ve Bilime Karşı Tutumları". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 325-337.
- Dever, A. (2005). *Davetsiz Misafirler: UFO'lar "Bilimsel Bir Bakış"*. (1. baskı). İstanbul: Akis Kitap.
- Dewan, J. W. (2006). "'A Saucerful of Secrets': An Interdisciplinary Analysis of UFO Experiences". *The Journal of American Folklore*, 119(472), 184-202.
- Dorson, M. R. (1970). "Is There a Folk in the City?". *The Journal of American Folklore*, 83(328), 185-216.

- Dorson, M. R. (2007). "Folklor ve Fake Lore". (çev. S. Gürçayır). *Folklorun Sahtesi: Fakelore*. (hızl. Selcan Gürçayır). Ankara: Geleneksel Yayınları, 11-22.
- Downing, H. B. (1968). *The Bible and Flaying Saucers*. New York: Avon Books.
- Duman, M. (2020). "Yarasa Çorbası: Koronavirüs Hakkında Modern Çağın Mitleri ve Şehir Efsaneleri". *Millî Folklor Dergisi*, 127, 59-71.
- Dundes, A. (2006). "Halk Kimdir?". (çev. Metin Ekici). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. (hızl. M. Ö. Oğuz vd.). Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 11-26.
- Dundes, A. (2014). "Folklor Nedir". (çev. G. Aydın). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. (hızl. M. Ö. Oğuz ve S. Gürçayır Teke). Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 16-18.
- Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*. (çev. F. Aydın). İstanbul: Ataç Yayınları.
- Durmuş, G. (2015). "Campbell'in Monomit Kuramı Bağlamında Manas Destanı: Bir Kahramanın Sonsuz Yolculuğu". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 67-76.
- Eliade, M. (2014). *Dinler Tarihine Giriş*. (çev. L. Arslan Özcan). (1. baskı). İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- Eliade, M. (2016a). *Mitlerin Özellikleri*. (çev. S. Rifat). (1. baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Eliade, M. (2016b). *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*. (çev. C. Soydemir). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Eliade, M. (2017a). *Kutsal ve Kutsal - Dışı*. (çev. A. Berkay). (1. baskı). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Eliade, M. (2017b). *Arayış: Tarih ve Dinde Anlam*. (çev. C. Soydemir). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Elias, N. (2016a). *Uygarlık Süreci. C.1*. (çev. E. Ataşman). (9. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Elias, N. (2016b). *Uygarlık Süreci. C.2*. (çev. E. Ataşman). (9. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ergin, M. (2016). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Erginer, G. (1997). *Kurban: Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*. (1. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ergun, P. (2010). "Türk Kültüründe Ruhlar ve Orman Kültü". *Millî Folklor Dergisi*, 87, 113-121.
- Ergüven, A. R. (1998). *Tarih Boyunca Gök Nesnelere UFO*. (1. baskı). İstanbul: Berfin Yayınları.
- Erhat, A. (2011). *Mitoloji Sözlüğü*. (18. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Flaherty, R. P. (1990). *Flying Saucers and the New Angelology: Mythic Projection of the Cold War and the Convergence of Opposites*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of California, Los Angeles.
- Gabriel, T. (2008). "Ensar-ı Allah Cemiyeti". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 168-181.
- Garaudy, R. (2015). *İsrail, Mitler ve Terör İsrail Politikasının Kurucu Efsaneleri*. (çev. C. Aydın). (9. baskı). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Modernliğin Sonuçları*. (çev. E. Kuşdil). (6. baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2006). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Gönen, S. (2007). "Tayyimekân ve Tayyizaman Bağlamında Ladikli Ahmet Ağa ile İlgili Efsanelerin Çözümlemesi". *Millî Folklor Dergisi*, 76, 173-176.
- Graves, R. (1997). "Introduction". *The Larousse Encyclopedia of Mythology*. London: Chancellor Press, v-viii
- Grünschloß, A. (2008). "Almanya'da UFO İnancı ve UFO Tartışmaları". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 199-213.
- Guerin, W. L. vd. (1997). "Edebiyatta Mitolojik ve Arketipik Yaklaşım Tarzları". (çev. M. Sever). *Millî Folklor Dergisi*, 34, 82-86.
- Günay, U. (2011). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. (6. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gündüz, Ş. vd. (1996). *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç* (1. baskı). Ankara: Vadi Yayınları.

- Gürçayır, Selcan. (2007). "Önsöz". *Folklorun Sahtesi: Fakelore*. (hızl. S. Gürçayır). Ankara: Geleneksel Yayınları, 7-10.
- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Güvenç, B. (2018). *Kültürün ABC'si*. (8. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Halbwachs, M. (2018). *Kolektif Bellek*. (çev. Z. Karagöz). (1. baskı). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Hawking, S. (2016). *Zamanın Kısa Tarihi*. (çev. B. Gönülşen). (20-21. baskı). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Helland, C. (2008). "Dünya Dışı Varlıklardan Üstün Uzaylı Varlıklara İhtar Kavramının Gelişimi". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 182-198.
- Homeros (2014). *Odyseia*. (çev. A. Erhat ve A. Kadir). (1. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Honko, L. (2014). "Miti Tanımlama Problemi". (çev. N. Temur). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. (hızl. M. Ö. Oğuz ve S. Gürçayır Teke). (3. baskı). Ankara: Geleneksel Yayınları, 145-153.
- Hoppal, M. (2017). "Sibirya Şamanlarında Kozmik Sembolizm". (çev. M. Ozan). *Türk Mitolojisine Giriş*. (ed. F. A. Turan ve M. Ozan). (3. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hough, P. ve Randles, J. (1995). *Uzayın Gizeminden İpuçları UFO'lar Uzaylılarla Karşılaşma ve İlişkiler Üzerine Kapsamlı Bir Araştırma*. (çev. B. Çorakçı Dişbudak). (1. baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- İnan, A. (2000). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. (5. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnternet: Acar, B. A. ve Bakırcı M. Ç. (2018). "UFO'ların Bilimsel Analizi". <https://evrimagaci.org/ufolarin-bilimsel-analizi-362> (Erişim tarihi: 27. 02. 2019).
- İnternet: <http://www.gizemligercekler.com/paskalya-adasi-mo-ai-heykellerinin-sirri/> (Erişim tarihi: 06. 06. 2019).
- İnternet: <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/nasa-yoneticisi-uzaylilarin-varligi-kuvvetle-muhtemel-41104420> (Erişim tarihi: 17. 07. 2019).

- İnternet: <http://www.onaltiyildiz.com/?haber,6740> (Erişim tarihi: 21. 02. 2019).
- İnternet: <https://www.sabah.com.tr/amerika/2019/05/27/amerikan-donanmasinda-ufo-goren-pilotlarin-sayisi-artti> (Erişim tarihi: 11 Temmuz 2019).
- İnternet: <https://www.wired.com/story/inside-robert-bigelows-decades-long-obsession-with-ufos/> (Erişim tarihi: 21. 02. 2019).
- İnternet:<http://www.latest-ufo-sightings.net/2015/02/folklore-ufos-socorro-incident.html> (Erişim tarihi: 21. 02. 2019).
- İnternet:<http://www.zamandayolculuk.com/html-1/nazivrilteknolojisi.htm> (Erişim tarihi: 21. 06. 2019).
- Jung, C. G. (2014). *Gökte Görülen Cisimler Üzerine Bir Mit*. (çev. M. Tüzel). (1. baskı). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Jung, C. G. (2017). *Dört Arketip*. (çev. Z. Aksu Yılmaz). (5. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Junginger, H. (2013). "Religion, Myth and Ideology". *Method & Theory in the Study of Religion*, 25(2), 161-167.
- Kalafat, Y. (2006). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Ebabil Yayınları.
- Kaptan Bazyar, C. (2016). "Mitoloji ve Çağdaş Sanat". *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 18, 113-130.
- Karpat, H. K. (2003). *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm*. (çev. A Sönmez). (1. baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. (1. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kearney, R. (2018). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar Ötekiliği Yorumlamak*. (çev. B. Özkul). (2. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kırk, G. S. (2014). "Mitleri Tanımlamak Üzerine". (çev. K. Türkan). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. (hızl. M. Ö. Oğuz ve S. Gürçayır Teke). (3. baskı). Ankara: Geleneksel Yayınları, 154-160.
- Kırzioğlu, M. F. (1963). "Pek Doğruluğundan Ermiş Hizmetkâr: Kars'ta Keloğlan Menkıbesi". *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 160, 3162-3163.

- Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit* (1972). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Köse, A. (2013). *Milenyum Tarikatları: Batı'da Yeni Dinî Akımlar*. (2. baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Meali*. (2012). (hızl. H. Altuntaş ve M. Şahin). (13. baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Lane, P. (1978). *The Industrial Revolution: The Birth of the Modern Age*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Leeming, A. D. (2017). *A'dan Z'ye Dünya Mitolojisi Dünya Haklarının Tüm Yaratılış, Tanrı ve Kahraman Mitleri*. (çev. N. Soysal). (1. baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Lewis, R. J. (2000). *UFOs and Popular Culture An Encyclopedia of Contemporary Mythology*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Lewis, R. J. (2008a). "İntiharı Meşrulaştırmak Cennetin Kapısı ve Yeni Çağ İdeolojisi". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 120-146.
- Lewis, S. (2008b). *Urantia Kitabı*". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 147-167.
- Lévi-Strauss, Claude. (2016). *Mit ve Anlam*. (çev. Gökhan Yazuz Demir). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Mackenzie, A. D. (1996). *Çin ve Japon Mitolojisi*. (çev. K. Akten). (1. baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Malinowski, B. (1990). *Büyük, Bilim ve Din*. (çev. S. Özkal). (1. baskı). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Moran, B. (2012). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. (22. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. (çev. G. Koca ve T. Tosun). (1. baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Narçın, A. (2013). *A'dan Z'ye Mısır*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Nartlar Asetin Halk Destanı*. (2006). (çev. K. Yükseler). (2. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Närvä, J. (2008). "Fin UFO Geleneği, 1947-1994". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 214-238.

- Necatigil, B. (2002). *100 Soruda Mitolojya*. İstanbul: K Kitaplığı.
- Öğuz, M. Ö. (2007). "Folklor ve Kültürel Mekân". *Millî Folklor Dergisi*, 76, 30-32.
- Öğuz, M. Ö. (2008). *Çağdaş Kentin Kültürü ve Somut Olmayan Kültürel Miras*. (1. baskı). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Öğuz, M. Ö. (2013). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*. (2. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öğuzhan, Ö. (2016). "Narsisizmin Aynaları Olarak "Estağfurullah" ve "Kendi-Çekim". *Hece Dergisi. Dijital Sayısal Kültür Özel Sayısı*, 395-399.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi. C. 1*. (5. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi. C. 2*. (5. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öğüt Eker, G. (2014). *İnsan Kültür Mizah: Eğlence Endüstrisinde Tüketim Nesnesi Olarak Mizah*. (2. baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Öksüz, G. (2014). *Ana Hatlarıyla Rus Mitolojisi*. İstanbul: Çeviribilim Yayınları.
- Ölçer Özünel, E. (2010). *Türk Anlatı Geleneğinde Kahraman, Mitoloji ve İktidar İlişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ölçer Özünel, E. (2015). *Eşiktekiler Gecekondu Folklorunda İnsan-Zaman-Mekân*. (1. baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Örnek, S. V. (1988). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özay, Y. (2005). "Ufo Anlatıları". *Millî Folklor Dergisi*, 67, 53-62.
- Özdemir, S. D. (2015). "Kahramanın Sembolik Yolculuğu Bağlamında Ferhat ile Şirin Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme". *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 6(20), 242-253.
- Özen Eyüce, E. (2017a). "Mimarlık ve Mitler Üzerine". *Mit ve Mimarlık*. (ed. E. Özen Eyüce). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 1-24.
- Özen Eyüce, E. (2017b). *Mit ve Mimarlık*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

- Özkan, T. (2006). *Bey Böyrek Anlatılarının Kahramanın Yolculuğu Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Parladır, S. H. ve Özkan, D. (2015). "Sosyal Bilimlerde Paranormal İnançlara Dair Çalışmalar: Sekülerleşme ve İnanç İkileminde Modern Birey ve Toplum". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 172-202.
- Partridge, C. (2008). "UFO Dinlerini ve Uzaylılar Tarafından Kaçırılmayla İlişkilendirilen Ruhsal Yolları Anlamak". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 17-57.
- Radlof, W. (1994). *Sibirya'dan. C. III*. (çev. A. Temir). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ritter, H. (2011). *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi Karşılaştırmalı Edebiyat Metinleri*. (ed. M. Kanar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rothstein, M. (2008). "Senkretistik / Uzlaşmacı Unsurlar Açısından UFO İnanışları". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 277-295.
- Rotterdam, Z. P. (1985). "Myth and Art". *Social Research*, 52(2), 423-439.
- Ryan, M. ve Kellner, D. (2010). *Politik Kamera: Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası*. (çev. E. Özsayar). (2. baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2015). *101 Anadolu Efsanesi*. (8. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Saltık Özkan, T. (2009). "Kahramanın Yolculuğu Bağlamında Bamsı Beyrek ve Erginlenme Süreci". *Millî Folklor Dergisi*, 81, 27-33.
- Sarıçiçek, M. (2013). *Modern Kahramanın Mitolojik Yolculuğu: Metin Tahlilleri Arketipsel İnceleme*. Kayseri: Kardeşler Ofset.
- Sarıkaya, H. E. (1975). *Uzaylılar ve Uçan Daireler*. (1. baskı). Milliyet Yayınları.
- Saydam, M. B. (2018). "İnancın Boşu / Dolusu". *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 84, 23-41.
- Schwarz, F. (1997). *Kadim Bilgeliğin Yeniden Keşfi*. (çev. A. M. Aslan). İstanbul: İnsan Yayınları.

- Segal, A. R. (2012). *Mit*. (çev. N. Öрге). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Smith, G. S. (2008). "Yıldızlara Bir Kanal Açmak Aetherius Cemiyeti'nin Kökenleri ve Gelişimi". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 101-119.
- Taburoğlu, Ö. (2011). *Kent Efsaneleri Zamanımızın Batıl İnançları ve Takıntıları*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Taburoğlu, Ö. (2019). *Dünyevi ve Kutsal Modernlerin Maneviyat Arayışları*. (2. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Tarhan, N. (2011). *İnanç Psikolojisi: Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*. (5. baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taş, İ. (2000). "Mit ve Mitik Düşüncenin Yapısı". *Dinî Araştırmalar Dergisi*, 3(8), 57-72.
- Tecimer, Ö. (2006). *Sinema Modern Mitoloji*. (2. baskı). İstanbul: Plan B Yayınları.
- Tezcan, S. ve Boeshoten, H. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- The Urantia Book*. (1996). Chicago: Uversa Press.
- Toker, G. (2008). *Understanding and Demonstrating The Contribution of Objects to The Construction of The Idea of Future in Science Fictions Films*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University Industrial Design Department
- Trompf, W. G. (2008). "UFO Dinleri ve Kargo Kültleri". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 241-258.
- Tumminia, D. (2008). "Baş Melek Öldüğünde Unarius'da Vahiyyden Karizmanın Rutinleşmesine". *UFO Dinleri*. (ed. C. Partridge). (çev. G. Tokcan). (1. baskı). İstanbul: Harmoni Yayınevi, 79-100.
- Turan, O. (2009). *Okiki Hayvanlı Türk Takvimi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Weber, M. (1968). *On Charisma and Institution Building*. (ed. S. N. Eisenstadt). Chicago: University of Chicago Press.
- Werner, E. T. C. (2008). *Çin Mitleri ve Efsaneleri*. (çev. Ş. Duran). (1. baskı). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

- Yeşildal, Ü. Y. (2018). "Atalar Kültüne Dair İnanmaların Türklerin Ad Verme İnanç ve Gelenekleri Üzerindeki Tesiri". *Millî Folklor Dergisi*, 199, 48-54.
- Yılmaz, L. (2000). "Mitolojiler Sözlüğü'nün Türkçesini Sunarken". *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*. (ed. Y. Bonnefoy). (1. baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, V-VII.
- Yunak, Y. (2004). *Kuran'daki UFO*. (1. baskı). İstanbul: Arıtan Yayınevi.

DİZİN

A

- Adana 79
Adıyaman 83, 86
Adonai Kozmik Kardeşlik Birliği
112, 113
Aetherius Derneği 110
Afrika 13
Aksaray 79
Almanya 64, 167
Amerika 34, 83, 124, 125, 143, 164
Amerika Birleşik Devletleri 124,
125
Ankara 79, 101, 163, 164, 165, 166,
167, 168, 169, 170, 171, 172,
173, 174

- Arjantin 93
Asya 13
Atatürk 56, 165
Avrupa 15, 125
Aydınlanma 18, 25, 26
Aydınlanma Çağı 25, 26
Aydınlanma felsefesi 25

B

- batıl inanç 25, 128
Bilgi Kitabı 114, 164
Brezilya 59

D

- Dede Korkut Kitabı 91, 92, 94, 166
Dünya Kardeşlik Vakfı 114

F

- fakelore 142
Fiat Lux 120
Finlandiya 131
Fransa 59, 118

G

- Gaziantep 88
Güney Amerika 13

H

- Heaven's Gate 126
Hıristiyanlık 104, 111, 117, 119,
125
Hindistan 60, 150
Hiroşima 125

İ

- İkinci Dünya Savaşı 21, 121, 123,
124, 125, 141
ikinci kent devrimi 13
İncil 68, 70, 112
İngiltere 56
İsa peygamber 111, 120
İslamiyet 98, 104, 114, 117
İspanya 59, 112, 118
İstanbul 72, 79, 163, 164, 165, 166,
167, 168, 169, 170, 171, 172,
173, 174
İsviçre 64

K

Kars 88, 169
kentleşme 15, 19, 20, 33
Kolektif bellek 18
Kur'an-ı Kerim 67, 70, 114, 170
Kuzey Kutbu 63
Kültür 11, 13, 48, 163, 165, 168,
171
kültürel bellek 17

M

Mars 75, 151, 152, 153
Mezopotamya 74, 78
Mısır 61, 62, 63, 71, 74, 96, 155,
170
Mısır piramitleri 61, 155
mitik düşünce 19, 20, 27, 38, 41,
43, 48, 93, 110, 113
modernizm 15, 18
Muhammed peygamber 111
Musevilik 117

N

Nagasaki 125
Niğde 79

P

Paleolitik Çağ 36, 37, 39, 59, 103
Paskalya Adası 62

S

Sanayi Devrimi 12, 13, 58, 141
Sibirya 168, 172
Sirius Gezegeni 75
Soğuk Savaş 124
Sovyetler Birliği 124, 125

Ş

Şamanizm 77, 168

T

Taş Devri 59
Tepegöz 91, 92, 94
Tevrat 68, 70

Tunceli 88

Türk Dil Kurumu 166
Türkiye 49, 51, 55, 113, 118, 167,
168, 169, 171

U

Urantia Kitabı 114, 170